

Vergaderjaar 2008–2009

31 574

PKB Randstad 380 kV verbinding Haarlemmermeer Oost

Nr. 8

¹ Samenstelling:

Leden: Van der Vlies (SGP), Schreijer-Pierik (CDA), Vendrik (GroenLinks), Ten Hoopen (CDA), Tichelaar (PvdA), voorzitter, Van der Ham (D66), Van Velzen (SP), Aptroot (VVD), Smeets (PvdA), Samsom (PvdA), Irrgang (SP), Jansen (SP), Biskop (CDA), Ortega-Martijn (ChristenUnie), Blanksma-van den Heuvel (CDA), Van der Burg (VVD), Graus (PVV), Zijlstra (VVD), Besselink (PvdA), Gesthuizen (SP), Ouwehand (PvdD), Vos (PvdA), De Rouwe (CDA) en Elias (VVD).

Plv. leden: Van der Staaij (SGP), Jan Jacob van Dijk (CDA), Sap (GroenLinks), Van Vroonhoven-Kok (CDA), Blom (PvdA), Koşer Kaya (D66), Ulenbelt (SP), Blok (VVD), Boelhouwer (PvdA), Kalma (PvdA), Karabulut (SP), Luijben (SP), De Nerée tot Babberich (CDA), Wiegman-van Meppelen Scheppink (ChristenUnie), Atsma (CDA), Dezentjé Hamming-Bluemink (VVD), Madlener (PVV), Van Dam (PvdA), Gerkens (SP), Thieme (PvdD), Heerts (PvdA), Uitslag (CDA), Weekers (VVD) en Aasted Madsen-van Stiphout (CDA).

² Samenstelling:

Leden: Van Gent (GroenLinks), Van der Staaij (SGP), Poppe (SP), Snijder-Hazelhoff (VVD), ondervoorzitter, Depla (PvdA), Van Bochove (CDA), Koopmans (CDA), voorzitter, Spies (CDA), Van der Ham (D66), Van Velzen (SP), Vietsch (CDA), Aptroot (VVD), Samsom (PvdA), Boelhouwer (PvdA), Roefs (PvdA), Neppéus (VVD), Van Leeuwen (SP), Jansen (SP), Van der Burg (VVD), Van Heugten (CDA), Vermeij (PvdA), Madlener (PVV), Ouwehand (PvdD), Bilder (CDA) en Wiegman-van Meppelen Scheppink (ChristenUnie).

Plv. leden: Vendrik (GroenLinks), Van der Vlies (SGP), Polderman (SP), Remkes (VVD), Jacobi (PvdA), Koppejan (CDA), Ormel (CDA), Koşer Kaya (D66), Leijten (SP), Schreijer-Pierik (CDA), De Krom (VVD), Timmer (PvdA), Waalkens (PvdA), Vos (PvdA), Zijlstra (VVD), Langkamp (SP), Gerkens (SP), Van Beek (VVD), Schermers (CDA), Besselink (PvdA), Agema (PVV), Thieme (PvdD), Sterk (CDA) en Ortega-Martijn (ChristenUnie).

VERSLAG VAN EEN NOTAOVERLEG

Vastgesteld 8 april 2009

De vaste commissie voor Economische Zaken¹ en de vaste commissie voor Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer² hebben op 6 april 2009 overleg gevoerd met minister Van der Hoeven van Economische Zaken en minister Cramer van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer over **de PKB 380 kV Noordring en het Derde Structuurschema Elektriciteitsvoorziening**.

Van het overleg brengen de commissies bijgaand stenografisch verslag uit.

De voorzitter van de vaste commissie voor Economische Zaken,
Tichelaar

De voorzitter van de vaste commissie voor Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer,
Koopmans

De griffier van de vaste commissie voor Economische Zaken,
Franke

Stenografisch verslag van een notaoverleg van de vaste commissie voor Economische Zaken en de vaste commissie voor Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer

Maandag 6 april 2009

Aanvang 14.00 uur

Voorzitter: Van Heugten

Aanwezig zijn 6 leden der Kamer, te weten:

Van Heugten, Samsom, Wiegman-van Meppelen Scheppink, van Leeuwen, Zijlstra en Vendrik,

en mevrouw Van der Hoeven, minister van Economische Zaken, en mevrouw Cramer, minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer.

Aan de orde is de behandeling van:

- **de brief van de minister van Economische Zaken d.d. 12 december 2008 over deel 3 van de PKB, het kabinetsstandpunt (31574, nr. 3);**
- **de brief van de minister van Economische Zaken d.d. 18 december 2008 over het Tracé voor de Randstad 380 kV-verbinding Noordring (31574, nr. 4);**
- **de brief van de minister van Economische Zaken d.d. 13 maart 2009 inzake de Aanbieding deel 2 en deel 3 van het Derde Structuurschema Elektriciteitsvoorziening (31410, nr. 2);**
- **de brief van de minister van Economische Zaken d.d. 20 februari 2009 inzake deel 3, het kabinetsstandpunt Derde Structuurschema Elektriciteitsvoorziening (31410, nr. 3);**
- **de brief van de minister van Economische Zaken d.d. 27 maart 2009 met de beantwoording van vragen van de vaste commissie voor Economische Zaken betreffende Randstad 380 kV (31574, nr. 5).**

De **voorzitter**: Ik open dit notaoverleg van de vaste commissies voor Economische Zaken en voor Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer over de PKB 380 kV Noordring en het Derde Structuurschema Elektriciteitsvoorziening. Namens het kabinet zijn aanwezig minister Van der Hoeven van Economische Zaken en minister Cramer van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer.

Er hebben zich vijf sprekers gemeld, inclusief mijzelf. Ik zal straks het voorzitterschap met de heer Samsom van de Partij van de Arbeid wisselen. Er zijn spreektijden vastgesteld voor eerste en tweede termijn. Ik weet niet of iedereen de volledige spreektijd zal gebruiken. Het hoeft niet, het mag wel.

Ik wijs erop dat in de tweede termijn van dit overleg de mogelijkheid bestaat om moties in te dienen. Die kunnen

dan nog in de tweede termijn van de beantwoording voorzien worden van een advies van het kabinet. Ik geef het woord aan de heer Samsom van de Partij van de Arbeid.

De heer **Samsom** (PvdA): Voorzitter. Er is ons wederom een Fidel Castro-achtige hoeveelheid spreektijd toegelikt. Dank daarvoor. Ik zal zien of ik die in zijn geheel kan opmaken, maar ik denk het overigens niet. Aan het belang van het onderwerp ligt dat in elk geval niet. Derde Structuurschema Elektriciteitsvoorziening mag dan niet zo'n aansprekende titel zijn, het gaat wel over de kransslagader van onze energievoorziening en daarmee over de kransslagader van onze economie. Wanneer in onze door en door geëlektrificeerde samenleving de stroom maar een paar uur uitvalt, hebben wij naast een geboortegolfje negen maanden later, ook vele honderden miljoenen schade aan de economie. Een paar dagen stroomuitval veroorzaakt een sociale en economische ontwrichting waarvan wij ons tegenwoordig bijna geen voorstelling meer kunnen maken.

Vandaag bespreken wij dus het plan dat de regering heeft ingediend om dat onheil te voorkomen. Beter gezegd: wij bespreken de ruimtelijke contouren van het plan. Het structuurschema bevat de algemene ruimtelijke reservering voor de centrales en de hoogspanningsverbindingen in de komende decennia. Als toetje hebben wij aan dit debat nog toegevoegd een heel specifieke invulling daarvan: de tracékeuze voor de Noordring van de Randstad, die van Bleiswijk tot Oostzaan loopt. Laat ik met het laatste beginnen. De tracékeuze voor het noordelijk deel ligt eindelijk voor. De belangrijkste keuze daarin betrof de vraag of die leiding ten westen of ten oosten van Hoofddorp aangelegd zou worden. Ik herinner me nog levendig het debat over de PKB hierover. In dat debat heb ik met een amenderende motie gezwaaid waarop gewoon een kaartje stond met een ingetekend oostelijk gebied. Het vorige plan liet uitsluitend ruimte voor de westelijke passage, en dat wilden wij aanpassen. Gelukkig zegde de minister toe om ook de oostelijke passage mogelijk te maken. Procedureel is dat allemaal enorm ingewikkeld. Dat zal nog wel blijken, zeker gezien de tijdsdruk waarin deze hele operatie zich bevindt. Enfin, het is gelukt. Niet voor niets hebben wij de oostelijke variant toegevoegd, want het is deze variant ook geworden. Het spreekt voor zich dat wij die keuze toejuichen. Ook die keuze heeft overigens

nadelen, zoals elke keuze voor zo'n ingrijpende aanleg van een hoogspanningsleiding. Maar de voordelen zijn groter. Bij de behandeling vorig jaar hadden wij dat ook al geconstateerd. Wij geven de minister dan ook toestemming om de partiële herziening van de PKB Randstad 380 kV-verbinding Haarlemmermeer-Oost vast te stellen. Ik hoop dat de minister er op deze manier uitkomt.

Hoe zit het overigens met de sanering van die 150 kV-leiding die langs de wijk Floriande ten westen van Hoofddorp loopt? Er wordt gesteld dat dit vanaf nu de verantwoordelijkheid van de regio is. Dat is mooi opgelost en formeel waarschijnlijk ook juist. Ik hoop echter dat de minister wil toezeggen om haar eigen organisatie TenneT achter de broek te zitten om dit voortvarend aan de pakken. Nu wij het er toch over hebben: bij Delft speelt een soortgelijke situatie. In het vorige debat had de minister toegezegd een 150 kV-leiding daar ondergronds te laten aanbrengen. Wat is de voortgang daarvan? Hoe verloopt de operatie? Kan er enige vaart in worden gebracht?

Bij de Noordring zijn ook andere knelpunten aan de orde, bijvoorbeeld het natuurgebied De Wilck, waar de leiding niet ondergronds gaat, terwijl de letterlijke tekst van de PKB dat eigenlijk wel vereist. Dat is een ronduit pijnlijke situatie. De discussie over maximaal 20 km ondergronds ga ik hier niet herhalen. Die discussie hebben wij gevoerd en die heeft geleid tot conclusies. Een logisch gevolg is dat wij die pijnlijke keuze moeten maken tussen De Wilck en het natuur- en weidegebied het Groene Hart. Wij volgen de minister uiteindelijk in haar keuze om bij het Groene Hart ondergronds te gaan. Wij geven toestemming voor het aanbrengen van de hiervoor benodigde wijzigingen. Bij De Wilck kan zonder wijziging van de PKB de boel niet aangelegd worden zoals gepland.

Er is nog een heel hardnekkig probleem, dat eigenlijk niet in de stukken wordt genoemd. Volgens de stukken gaat de Randstad 380 kV-verbinding tot Beverwijk, maar zij loopt echt tot Oostzaan. Bij dat laatste deel doen zich nu juist die ernstige problemen voor. De leiding loopt heel dichtbij of zelfs direct over bebouwing. Naar ik heb vernomen, zoekt de leiding heel luid. Ik heb de minister daar de vorige keer ook op gewezen. Zij beloofde te gaan kijken en heeft dat ook gedaan. Gelukkig is er meer gebeurd dan een bezoekje. TenneT heeft overleg gevoerd en onderzoek uitgevoerd naar andere opties. De situatie is echter niet opgelost. Ik weet niet of dat gezoom eindelijk is opgehouden, maar sowieso blijft de gezondheidssituatie ten gevolge van grote elektromagnetische velden dichtbij huizen onverkort een probleem. Het onderzoek naar de alternatieven levert deprimerende conclusies op: niks is mogelijk, behalve uitkoop. Ik vraag de minister, aan te geven welke stappen zij op basis van dit rapport gaat zetten. Mensen in Oostzaan zijn ongerust en verdienen dus gewoon een antwoord. Wij kunnen het niet laten bij een rapport met deprimerende conclusies. Dan is toch echt de politiek aan zet om daar een oplossing in te vinden.

Ik ga over naar het tweede deel, het piece de résistance van deze middag: het Derde Structuurschema Elektriciteitsvoorziening, het SEV III. Daarin staan de ruimtelijke reserveringen voor centrales en hoogspanningsleidingen voor de komende tientallen jaren. Om eerlijk te zijn, suggereert die aankondiging wel wat meer substantie dan het stuk daadwerkelijk biedt. Het blijkt toch vooral te

gaan over plekken waar elektriciteitscentrales eventueel zouden kunnen komen, zonder dat er ook maar de geringste duiding wordt gegeven aan welke van al die locaties de komende tijd invulling wordt gegeven en met welke type centrale. Voor de hoogspanningsleiding gaat het toch vooral om heel indicatieve trajecten waar die leidingen zo ongeveer zouden kunnen gaan lopen. Meer contourschemas dan structuurschema dus.

Die opmerking is bij de inspraakreacties ook veelvuldig gemaakt. Dit structuurschema maakt geen keuzes. De minister verdedigt zich dan door te zeggen dat dit structuurschema daar ook helemaal niet voor bedoeld is en dat de echte keuzes in het Energierapport gemaakt zijn. Over dat rapport werd niet geheel ten onrechte overigens ook door velen, waaronder mijn fractie, opgemerkt dat er geen of te weinig keuzes gemaakt worden. Maar goed, dat terzijde. De minister heeft wel een beetje gelijk. Dit structuurschema gaat vooral over ruimtelijke reserveringen en niet over de brandstofmix. Maar niettemin kan in een dergelijke ruimtelijke contourschemas natuurlijk wel worden voorgesorteerd op een bepaalde energievoorziening. De vraag is dan: waar anticipeert dit structuurschema nu precies op? Op een duurzame energierevolutie of op business as usual? Dat wordt eerlijk gezegd niet duidelijk, noch uit de tekst, die heel kort is, noch uit de toelichting, die lang genoeg is om dat er in te verwerken. Dat beschouwt mijn fractie als een tekortkoming die moet worden aangevuld. Deze regering mag geen mogelijkheid onbenut laten om haar ambities voor een duurzame energievoorziening te expliciteren, zeker niet wanneer die mogelijkheid zich nota bene voordoet in een belangrijke nota zoals deze. Omdat het kabinet geen antwoord geeft op de vraag of de structuur die in deze nota wordt geschetst wel geschikt is voor een duurzame energievoorziening, heb ik die vraag zelf eens aan een nader onderzoek onderworpen. Daarvoor moest ik mijn toevlucht nemen tot het prachtige rapport van TenneT, getiteld Visie 2030. Het staat overigens wel in het structuurschema, dus er wordt wel aan gewerkt. In dat rapport is een viertal scenario's uitgewerkt. Zij heten "Groene revolutie", "Duurzame transitie", "Nieuwe burchten" – dat klinkt al minder goed – en "Geld regeert". Mijn fractie kijkt vooral naar "Groene revolutie" en eventueel nog wel naar "Duurzame transitie". De andere twee scenario's steunen onherroepelijk af op grondstoffenschaarste of verwoestende klimaatverandering. Het lijken mij nogal bizarre scenario's. Wat heb je aan voldoende hoogspanningsleidingen in een ondergelopen land? Maar goed, scenario-schetsers mogen natuurlijk dat soort merkwaardige toekomstbeelden opstellen. Het is aan politici om er dan voor te zorgen dat de juiste keuzes worden gemaakt om de juiste richting te geven. Wat mijn fractie betreft zijn dat keuzes die leiden tot groene revolutie of eventueel zoiets als duurzame transitie. Mijn fractie staat daarin gelukkig niet alleen, want zij heeft het regeerakkoord en het onlangs uitgebrachte aanvullend beleidskader achter zich.

Het interessante aan die Visie 2030 is dat alle scenario's, ook die bizarre, leiden tot dezelfde basis lay-out van het hoogspanningsnet. Dat is dan een geluk bij een ongeluk, want het leeuwendeel van het productievermogen bevindt zich straks gewoon aan de kust. Dat kunnen massa's kolen- en kerncentrales zijn of heel grote offshore windparken en osmoseentrales op de Afsluitdijk. In beide gevallen staan ze aan de randen van

het land en heb je een grote ringleiding nodig die de stroom snel kan afvoeren richting gebruikers of, als er heel veel zijn, richting het buitenland. Die ring vormt dus ook de basis van het voorliggende structuurschema. De stelling die ook wel geuit is, namelijk dat dit structuurschema een groene revolutie onmogelijk maakt, klopt gelukkig niet. Dat is dan weer een redelijke geruststelling. Maar de omgekeerde stelling, dat dit structuurschema in de richting werkt van een groene revolutie, kan helaas ook niet onderschreven worden. Daarvoor ontbreekt een aantal elementen. Die wil ik even doornemen.

In een groene revolutie dienen bijvoorbeeld, met al dat variërende vermogen van wind- en zonne-energie, ook opslagfaciliteiten in het net te worden opgenomen. Dat kunnen valmeren zijn of pompaccumulatiecentrales. Wij hebben er een paar nodig. Dat staat ook in de visies van TenneT. Dat opslagvermogen zal dan over het algemeen toch echt groter zijn dan 500 MW. Dus is de logische vraag: waarom staan die dan niet in tabel 1? Wij verzoeken de minister om daar alsnog naar te kijken en die op te nemen.

Mijn fractie mist ook de reservering voor de Afsluitdijk als locatie voor een grote energiecentrale, namelijk een osmosecentrale: blue energy. Ook die zal uiteindelijk meer dan 500 MW zijn. Die moet dus ook gewoon in tabel 1. Ik hoop althans dat dit kan. Wil de minister dat toezeggen?

TenneT gaat in haar groenerevolutiescenario uit van vier locaties waar de stroom van al die offshore windmolenparken uiteindelijk aan wal kan worden gebracht. Deze structuurvisie heeft er maar drie. De Eemshaven ontbreekt! Vergeten of met reden overgeslagen? Ik hoor graag hoe dit precies zit.

En waar is dan de ruimtelijke reservering voor de Noordzee zelf? Ik kan mij voorstellen dat er ten tijde van het opstellen van dit structuurschema nog veel onzekerheden waren over de vraag hoe wij dat gingen doen, maar inmiddels is toch wel duidelijk dat de Noordzee onze duurzame energiecentrale wordt. Die toekomstvisie dient zijn weerslag te krijgen in dit structuurschema, als het niet in een uitgewerkte kaart is – net als voor die verbindingen op land – dan toch op zijn minst in de tekst. Er moet een voornemen zijn om daar op heel korte termijn invulling aan te gaan geven. Ons hoogspanningsnetwerk loopt dus niet meer tot de kust, maar loopt veel verder, de zee in, straks misschien wel meer dan 100 km. Of heeft de minister een ander plan voor ogen om ervoor te zorgen dat wij geen vertragen oplopen bij het aanleggen van die windturbineparken en bijbehorende hoogspanningsverbindingen? Al deze elementen moeten nog in het structuurschema worden opgenomen voordat mijn fractie akkoord kan gaan met dit Derde Structuurschema Elektriciteitsvoorziening. Ik hoop dat de minister dat wil toezeggen. Om haar wellicht een beetje te helpen, voor als het nodig is, heb ik al wat amenderende moties voorbereid.

Als het plan is aangevuld en het ons daadwerkelijk voorbereid op een groene revolutie, dan resteert nog een vraag en zeker niet de minst belangrijke: ondergronds of bovengronds? Dat is de vraag die zo'n beetje over dit hele structuurschema hangt. Overwegingen van volksgezondheid en ruimtelijke ordening hebben de discussie daarover onder steeds verder toenemende druk geplaatst en die zal alleen maar meer toenemen. Kijk maar naar de laatste wetenschappelijke gegevens, kijk

maar naar de problemen die wij hebben met ruimtelijke ordening. Wij hebben er in het kader van de laatste hoogspanningsverbinding, Randstad 380, dan ook terecht uitgebreid over gesproken. Eerlijk gezegd had ik verwacht dat de weerslag van die discussies ook zouden neerslaan in nieuwe uitgangspunten voor de toekomst. Dat is nog iets te weinig het geval. Want ook die structuurschema gaat nog steeds uit van "in principe bovengronds" en dat lijkt mij inmiddels achterhaald. "In principe ondergronds" is ook niet de juiste formulering, maar kijk naar wat wij bij Randstad 380 hebben gedaan. Bij die verbinding hebben wij het uitgangspunt "zo veel als mogelijk ondergronds" gehanteerd. Bij de huidige stand van de techniek kwamen wij uit op 20 km, maar met de tijd schrijdt ook de techniek voort. De volgende verbinding kan misschien voor een nog groter deel ondergronds worden uitgevoerd.

Wat mijn fractie betreft, zou de tekst van deze PKB moeten wijzigen. Artikel 6.7 zou dan moeten luiden: Nieuwe hoogspanningsverbindingen van 220 kV of meer zullen, indien dit uit oogpunt van leveringszekerheid verantwoord is, zo veel als mogelijk ondergronds worden aangelegd. Zo nodig, zullen wij hiervoor een amenderende motie indienen. Niet alles is ondergronds mogelijk, maar als er bovengrondse verbindingen bij komen, hebben wij nog de compensatie. Die staat nu wel in het structuurschema en dat is een heel goede stap. Voor elke nieuwe meter hoogspanningsleiding boven de grond gaat er een "oude" meter onder de grond. Dat is dan vaak een leiding voor een iets lagere spanning, want die kun je veel gemakkelijker ondergronds kwijt. Ook hier heeft de 380 kV-verbinding door de Randstad school gemaakt, althans voor een deel. Het wordt nu tijd om dit principe nog verder in de PKB te verankeren.

Zoals ik al zei, een eerste stap is gezet, maar het kan nog wel ietsje krachtiger. Wij kunnen ons een andere tekst voorstellen, zoiets als: Om een toename van het totaal bovengrondse ruimtebeslag uitgedrukt in kilometers tracélengte van de hoogspanningsverbinding zo veel mogelijk te voorkomen, zal het kabinet vastleggen dat de aanleg van nieuwe bovengrondse hoogspanningsleidingen met een spanning van 220 kV en hoger die niet kunnen worden gecombineerd met bestaande verbindingen, zal worden gecompenseerd door bestaande bovengrondse verbindingen met een spanning van 110 kV of 150 kV ondergronds te leggen. Dat klinkt wellicht wat ingewikkeld, maar voor het overzicht heb ik ook dit in een amenderende motie neergelegd. Ik hoop natuurlijk dat de minister zo ver met mij mee wil gaan dat dit structuurschema niet alleen geschikt wordt om een groene revolutie vorm te geven, maar zich ook rekenschap geeft van nieuwe ontwikkelingen en nieuwe discussies over het aanleggen van hoogspanningsleidingen. Het aantal mails dat wij krijgen als er een hoogspanningsleiding wordt aangelegd, overtreft inmiddels het aantal mails dat wij krijgen als er ergens een snelweg wordt aangelegd. Mensen maken zich ongerust over de effecten en storen zich aan het uitzicht. Dat is allemaal terecht, maar wij dienen ons met name rekenschap te geven van de ongerustheid over gezondheidseffecten. Ik hoop dat we, met de suggesties in mijn inbreng, weer een stapje verder kunnen zetten in een groene toekomst.

De **voorzitter**: Als voorzitter heb ik zelf een interruptie;

het is lastig als de voorzitter tevens deelnemer aan het debat is.

U zei dat u het principe wilt hanteren om voortaan zo veel mogelijk te kiezen voor ondergrondse aanleg van hoogspanningstracés. Dat is op vele plaatsen gewenst, want in ieder geval in landschappelijke zin beter of mooier, maar er zijn ook vele plaatsen waar dit helemaal niet hoeft. Betekent dit principe dat we ook in – even ongenueanceerd gezegd – waardeloze stukken grond 10 mln. per kilometer extra moeten investeren in ondergrondse aanleg, terwijl niemand bovengronds onacceptabel zou kunnen vinden?

De heer **Samsom** (PvdA): Ik heb daar eens over nagedacht en de kaartjes daarbij gepakt. De geplande hoogspanningsverbindingen liggen vooral in de noordelijke hoek van het land. Daar zijn geen waardeloze stukken grond. Ik garandeer u dat een nieuwe doorsnijding aldaar – overigens is vaak een combinatie mogelijk met oude doorsnijdingen, wat het probleem oplost – een discussie in deze Kamer zal opleveren, die zal leiden tot de inzet van het kabinet om zo veel mogelijk van die leiding ondergronds aan te leggen. Zo ging het bij de 380 kV, zo zal het bij de volgende ook gaan. Het lijkt mij verstandig om dit dan maar meteen in voornemens en beleid vast te leggen, dan weet iedereen waar hij aan toe is. Maar in ons dichtbevolkte landje zul je niet stilletjes, zonder protesten en bezwaren van de bevolking eromheen, dit type hoogspanningsleidingen kunnen aanleggen.

De **voorzitter**: Dat is iets anders dan “waardeloze stukken grond”, al drukte ik het daarmee wat ongenueanceerd uit. U gaat ervan uit dat bovengronds nergens meer acceptabel is, maar ik ga uit van het tegendeel: stel dat het toch acceptabel is, vindt u het die extra investering dan waard?

De heer **Samsom** (PvdA): De maatschappij ontwikkelt zich nooit in achterwaartse richting. De discussie in de Randstad over deze 380 kV-kabel, die de minister terecht heeft vertaald in een inspanning om zo veel mogelijk ondergronds aan te leggen, zal de maat zetten voor volgende verbindingen. Ik vind dat niet erg, maar het lijkt me verstandig om het dan als zodanig vast te leggen.

De heer **Vendrik** (GroenLinks): Voorzitter. Ik heb twee vragen voor de heer Samsom. Als hij in het structuurschema wil vastleggen dat er zo veel mogelijk ondergronds wordt aangelegd bij toekomstige kabelprojecten, moeten we dan niet ook vastleggen dat dit in ieder geval geldt voor natuurgebieden, of bestuurlijk preciezer: Natura 2000-gebieden? Ik heb ook een wat algemenere vraag. Zijn inbreng over het structuurschema bevatte vele vragen en opmerkingen; wij zijn daarin partners in crime. Maar langzamerhand ontstaat het beeld dat in ieder geval nu één ding ondergronds gaat: het Derde Structuurschema. Is de politieke portee van de inbreng van de heer Samsom niet dat de minister gewoon het huiswerk moet overdoen? De volgens hem belangrijkste missie van het kabinet is immers niet begrepen en niet betrokken bij deze nota. Veel bonter kun je het eigenlijk niet maken, of zie ik het verkeerd?

De heer **Samsom** (PvdA): Dat laatste sowieso, maar laat ik beginnen met uw eerste vraag. Ik probeer te leren van

de gevoerde discussie. Laat ik eens een willekeurig theoretisch voorbeeld noemen: natuurgebied De Wilck. Daar is het met de huidige stand der techniek niet mogelijk om te garanderen dat de boel geheel ondergronds gaat: als dat voor de Wilck was gedaan, dan moest er bij Hoofddorp weer bovengronds worden gegaan, had hij niet oostelijker kunnen worden aangelegd omdat je dan dwars over een landingsbaan gaat etc. Zo had je een groot probleem gehad en zoiets wil ik voor de volgende keer voorkomen. Mijn antwoord is dus: nee, “zo veel mogelijk ondergronds” betekent zo veel mogelijk ondergronds indien dit verantwoord is uit het oogpunt van leveringszekerheid. En als er natuurgebieden kunnen worden meegenomen, heel graag, ze staan bovenaan in de rij, maar er staan ook vele andere belangen voorop.

En als antwoord op de andere vraag: nee, het huiswerk hoeft niet over. Ik zei al dat de stelling dat dit structuurschema een groene revolutie onmogelijk maakt, gelukkig onjuist is gebleken. Dat is mooi, maar zoals een getergd Kamerlid betaamt, wil ik graag nog wat aanvullingen. Ik kan ze stuk voor stuk verwoorden in amendende moties. Als de minister mijn voorstellen niet overneemt, zal ik die moties indienen zodat wij erover kunnen stemmen. Als ze worden aangenomen, verdwijnen ze in het structuurschema en kunnen wij verder. Ik wanhoop dus absoluut niet. Dit structuurschema gaat een eind in de goede richting, maar ik wil altijd een beetje meer.

De heer **Vendrik** (GroenLinks): Het komt toch bij mij over als een afzwakking van uw betoog. Daarin sprak u immers niet over een paar aanvullingen, maar uitte u fundamentele kritiek. Die kritiek begrijp ik, want in het Derde Structuurschema wordt inderdaad niet gestuurd en geanticipeerd op snelle verduurzaming van onze energiesector. Dat dat niet gebeurt, is overigens een ernstige energiepolitieke zonde. Waarom durft u dat niet hardop te zeggen?

De heer **Samsom** (PvdA): Dat heb ik hardop gezegd! Het verschil tussen ons is dat ik het daar niet bij laat. Ik heb namelijk vijf concrete aanvullingen voorgesteld. Als die in de tekst van de PKB worden overgenomen, wordt er in de toekomst wel gestuurd op een groene revolutie. Ik stel het volgende voor: locaties opnemen voor opslagcentrales, locaties opnemen voor een osmosecentrale en het vastleggen van de Noordzee als nieuwe uitleglocatie voor windturbineparken, inclusief de bijbehorende hoogspanningsleidingen. Als deze voorstellen worden overgenomen, heb ik mijn kritiek waargemaakt. Dat zou u ook eens moeten doen.

De heer **Van Leeuwen** (SP): In het eerdere debat over de Noordring is een motie ingediend, waarin “bovengronds, tenzij” werd omgezet in “ondergronds, tenzij”. Als ik het goed heb, heeft de PvdA-fractie daarmee niet ingestemd. Nu zegt u echter toch “zo veel mogelijk ondergronds” en dat komt neer op wat er in de motie werd gevraagd, namelijk “ondergronds, tenzij”. Wat is het wezenlijke verschil tussen het debat van vandaag en het debat van toen? Wat is de portee en de inhoud van de toevoeging “zo veel mogelijk”?

De heer **Samsom** (PvdA): U vraagt eigenlijk waarom ik de vorige keer die motie niet heb gesteund. Ik heb dat niet gedaan, omdat in die motie helemaal geen

voorbehoud werd gemaakt voor technische mogelijkheden. Er stond gewoon in dat wij in principe alles ondergronds gingen doen. Verder was die PKB 380 kV gebaseerd op het Tweede Structuurschema Elektriciteitsvoorziening. Daarin werd het nog omgedraaid. Dat berustte op een bewuste keuze waar mijn fractie voor stond. Met uw medewerking hebben wij er "zo veel als mogelijk ondergronds" in gestopt.

Nu is de tijd gekomen om in het Derde Structuurschema, waarin de basisprincipes voor toekomstige hoogspanningsleidingen worden vastgelegd, een stap verder te gaan. Die stap gaat overigens nog niet zo ver als u de vorige keer zei te willen, want toen zei u: stop maar ondergronds en trek je verder nergens iets van aan. Dat is de verkeerde benadering, want het kan alleen maar ondergronds als dat uit het oogpunt van leveringszekerheid verantwoord is. Ik weet maar al te goed dat hieraan beperkingen zullen blijven kleven, zelfs als de techniek een revolutionaire sprong voorwaarts maakt.

De heer **Van Leeuwen** (SP): In de motie van de SP-fractie stond "ondergronds, tenzij" en in "tenzij" zitten die technische mogelijkheden, de bodemgesteldheid et cetera. Wij zeiden dus zeker niet: alles onder de grond en verder nergens naar kijken.

U zegt nu dat het ondergronds zou moeten, maar dat de techniek dat nog niet toestaat. Verder noemde u ook zelf De Wilck. Wat is dan nog het wezenlijke verschil tussen wat u nu zegt en wat er in de PKB Randstad staat?

De heer **Samsom** (PvdA): Me dunkt! Nu staat er: nieuwe hoogspanningsverbindingen worden in beginsel bovengronds aangelegd. Dat wil ik schrappen. Als het aan mij ligt, komt er te staan: nieuwe hoogspanningsverbindingen zullen, indien dit uit oogpunt van leveringszekerheid verantwoord is, zo veel mogelijk ondergronds worden aangelegd. Dat lijkt mij een paradigma-verschuiving. U wilt weten wat het verschil is: dat is het verschil!

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Schepink** (ChristenUnie): Voorzitter. Voor kleine fracties is het zeker niet mogelijk om Fidel Castro-achtige toespraken te houden, en ik ben dus blij dat ik op heel veel punten kan aansluiten bij de vorige spreker.

Ik begin met de nieuw aan te leggen Randstad 380 kV-verbinding. Deze heeft al het nodige stof doen opwaaien en dat is niet vreemd, want veel mensen die in de buurt van het toekomstige tracé wonen of werken voelen zich er nauw bij betrokken. Het aanleggen van de nieuwe Randstad 380 kV-verbinding is belangrijk, om meerdere redenen. Zo zullen wij de leveringszekerheid op peil willen houden, zeker wanneer de vraag naar elektriciteit sterk toeneemt. Het verbinden van het regionale 150 kV-net op het landelijke 380 kV-net zal daar een bijdrage aan leveren. Bovendien is de verbinding nodig om de toename van duurzame energielevering, met name vanaf zee, blijvend aan te kunnen.

Ik ga eerst in op de PKB, maar ik heb met name ook vragen over de toekomstbestendigheid van het SEV. Als ik de PKB lees, zie ik dat de minister goed heeft geluisterd naar de wensen en bezwaren, ook vanuit de Kamer. Een van die signalen was, het Groene Hart zo veel mogelijk te ontzien. Ik denk dat de oplossing bij Leiderdorp bijvoorbeeld de bezwaren goed weerlegt. Ook heeft de minister ervoor gekozen, de oostkant van

Hoofddorp als optie te bezien. De uiteindelijke keuze voor deze variant heeft wel gevolgen voor de hoogte van de masten. Met een maximale hoogte van 30 meter wordt rekening gehouden met Schiphol. Dan wordt ook de magneetveldzone groter. Toch kan mijn fractie instemmen met deze keuze.

Bij ondergronds verkabelen wordt een maximum aangehouden van 20 km. Ik ben vooral benieuwd naar de verbinding die in de toekomst, bijvoorbeeld naar de Eemshaven, wordt aangelegd. Gaan wij dan nog steeds uit van 20 km? Ik neem aan dat er vooruitgang komt in de technische mogelijkheden voor ondergrondse aanleg. Zitten wij dan straks niet met hele trajecten bovengrondse hoogspanningsleidingen in onze maag? Ik denk dan aan het traject Diemen-Utrecht-Dodewaard, waar men zich al grote zorgen maakt, bijvoorbeeld ook in de gemeente Veenendaal. Ik kan mij goed vinden in de suggesties die mijn collega Samsom heeft gedaan op het gebied van ondergrondse aanleg. Is de door de NWEA gesuggereerde zeekabel van Beverwijk naar de Maasvlakte overwogen?

In een structuurschema elektriciteitsvoorziening verwacht ik een heldere en brede visie op de toekomst van de energievoorziening aan te treffen, maar in het SEV III lees ik eerder een beschrijving van de huidige situatie. Er wordt doorgedaan op de voet van het verleden, met daarbij een plan hoe het transport kan worden vormgegeven. Het SEV III zou in vergelijking met het SEV II juist de problemen moeten oppakken die er liggen en die er aankomen, zoals capaciteitsproblemen, onder meer veroorzaakt door een toename in duurzame energie-opwekking vanaf zee. Bovendien moet deze visie aansluiten op de praktijk van een geliberaliseerde markt, waar wij inmiddels mee te maken hebben.

Het kabinet laat in dit schema vooral de huidige stand van zaken zien met betrekking tot vestigingslocaties en kleurt op basis daarvan tracés van hoogspanningsleidingen op de kaart in. Dat lijkt mij echter niet de goede volgorde. Wij moeten juist de netsituatie voor een belangrijk deel bepalend laten zijn bij het toekennen van vestigingsplaatsen. Op die manier kan worden voorkomen dat er alsmaar hoogspanningslijnen moeten worden aangelegd, deels ten behoeve van de export van elektriciteit. Waar de fractie van de ChristenUnie niet op zit te wachten, is het faciliteren van de export van energie van grote kolencentrales, zoals die op de Maasvlakte en straks in de Eemshaven, onder het mom van leveringszekerheid. Er is in Nederland voldoende vermogen om aan de Nederlandse piekvraag te voldoen. Vandaar mijn vraag: wie gaat de prijs van de export van energie betalen? De kosten van transport van elektriciteit die door buitenlandse commerciële partijen worden veroorzaakt, worden op deze manier afgewenteld op de Nederlandse elektriciteitsgebruiker. Graag krijg ik een reactie op dit punt.

In het SEV III moeten fundamentele keuzes worden gemaakt op het gebied van de toekomstige energievoorziening en duurzaamheid. De keuze van vestigingsplaatsen en de keuze voor methoden van energie-opwekking hangt daar per locatie aan vast. Juist die keuzes mis ik in het stuk. Het lijkt mijn fractie niet wenselijk dat op elke genoemde locatie een kolencentrale wordt geplaatst. Op zijn minst zou CCS een onderdeel moeten zijn van het SEV. Het lijkt mij dat er in het kader van CCS langetermijnkeuzes nodig zijn voor locaties en infrastructuur. De huidige discussie in Barendrecht

bewijst dit. Bovendien moet ook deze infrastructuur worden betaald. Komen de kosten voor rekening van de commerciële partij of van de energiegebruiker? In het SEV III zie ik nauwelijks een visie op de rol van windenergie op zee terug.

De heer **Vendrik** (GroenLinks): U zegt dat het wat u betreft niet de bedoeling is dat op alle nieuwe mogelijke vestigingslocaties kolencentrales worden gebouwd. Dat snap ik, maar in het SEV staat ook dat het kabinet daarin niet wenst te intervensiëren. Ik begrijp dat de ChristenUnie dat wel zou willen. Hoe zou dat moeten? Hoe voorkomen wij dat die locaties per ongeluk wel worden gebruikt voor kolencentrales?

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie): De verdere uitwerking van Schoon en Zuinig heeft voor het kabinet absolute prioriteit. Wat dat betreft, herkennen wij wel wat in de bijdrage van de vorige spreker. Het structuurschema zit het op zich niet in de weg, maar de vraag is of je het moment van zo'n structuurschema niet moet gebruiken om bepaalde accenten te zetten en daarin te sturen, met de mogelijkheden die je hebt.

De heer **Vendrik** (GroenLinks): Ik wil graag een iets concreter antwoord op mijn vraag. Ik begrijp dat de ChristenUnie vindt dat de mogelijke nieuwe vestigingslocaties voor grootschalige elektriciteitsproductie bij voorrang niet moeten worden benut door kolencentrales. Hoe wil de ChristenUnie dat realiseren? Wat is de concrete suggestie die de minister uit dit debat moet meenemen, opdat die locaties inderdaad zo min mogelijk gebruikt gaan worden door kolencentrales?

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie): In antwoord op die vraag kan ik aansluiten bij de concrete suggesties die de vorige spreker heeft gedaan. Zaken zoals de Afsluitdijk en energieopslag dienen expliciet opgenomen te worden en er moet nadrukkelijk genoemd worden dat je daarvoor de ruimte geeft.

De heer **Zijlstra** (VVD): Ik wil toch antwoord op de interessante vraag van de heer Vendrik. De heer Samsom deed de suggestie om mogelijkheden voor alternatieve energieopwekking in ieder geval op te nemen in het schema. Wat ons betreft, is dat prima. Het gaat hier echter om de vraag hoe mevrouw Wiegman gaat waarmaken wat zij zegt over kolencentrales. Als men bij de Afsluitdijk windmolens wil plaatsen, maar men wil op de kop van de Afsluitdijk – om maar even een extreem voorbeeld te noemen – een kolencentrale plaatsen, hoe gaat mevrouw Wiegman er dan voor zorgen dat het windmolens worden? Dat is de vraag die haar gesteld is en ik ben erg benieuwd naar het antwoord.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie): Ik geloof niet dat het structuurschema het middel is om dat op deze manier te regelen. Ik besef ook wel wat de waarde van dit document is. Wat de vraag betreft hoe ik duurzame energie wil realiseren, vind ik dat je het op zijn minst heel expliciet moet benoemen in een structuurschema. Verder denk ik dat de andere trajecten waar wij mee bezig zijn – ik noem voorrang voor duurzaamheid, het stimuleren van duurzame

energie, alle wind- en zonne-energieprojecten – een heel goed wapen zijn om de vervuilende partijen wat meer uit de markt te drukken.

De heer **Zijlstra** (VVD): Voor de helderheid: de VVD-fractie deelt wat de regering in het document aangeeft. Ik constateer hier dat u daar op geen enkele wijze invulling aan geeft. Als u vindt dat zaken rond kolencentrales niet kunnen, dan moet u ook nu leveren. Ik constateer dat u dat niet doet.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie): Ik geloof ook niet dat ik zeg: het moet niet kunnen. Ik zie liever andere prioriteiten en ik zie liever dat het allemaal zichtbaar wordt in het structuurschema. Ondertussen leg ik de vinger op de zere plek. Als dit vooral betekent dat wij energie gaan exporteren en dat de kosten van het transport gedragen worden door de Nederlandse betaler, dan wil ik dat wel benoemd hebben vandaag. Daar hoor ik ook graag een reactie op van de ministers.

De heer **Vendrik** (GroenLinks): Voorzitter. Ik wil mevrouw Wiegman uitnodigen om nader uiteen te zetten wat de positie is van de ChristenUnie ten aanzien van CCS, zowel als het gaat om locatiekeuze en verplichte aansluiting op een toekomstig CCS-netwerk, als de locaties voor ondergrondse opslag. Zij noemde Barendrecht.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie): Ik denk dat CCS belangrijk kan zijn om de transitiefase door te komen. Ik heb moeite met hoe het nu gaat met de locatiekeuze bij Barendrecht. Wij schrijven een tender uit en op basis daarvan wordt dan een locatie gekozen. Ik kan mij goed vinden in de bezwaren die daartegen bijvoorbeeld worden geuit door het college van B en W. Vandaar ook mijn voorstel. Moet je CCS nu niet juist in dat structuurschema gaan benoemen? Dan kun je op die manier kijken naar mogelijke locaties voor de toekomst en dan kun je die locaties ook op die manier afwegen.

De heer **Vendrik** (GroenLinks): Vindt de ChristenUnie dat de ontwikkeling en toepassing van CCS hopelijk straks geheel en al voor rekening van de elektriciteitsindustrie zelf komen?

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie): Ik vind het nogal lastig om daar een heel uitgekristalliseerd antwoord op te geven. Dat er nu wat pilots gaan draaien en dat daarvoor Europees geld ingezet wordt, vind ik prima. Maar ik vind het voor de toekomst wel belangrijk dat je dit op een gegeven moment echt verplicht gaat stellen als de techniek zo ver is, en dat het ook op die manier doorwerkt in de prijzen. Mij lijkt dat ook wel goed, juist om het gat te helpen vullen tussen de nu nog vrij goedkope kolen en de duurdere duurzame energie. Ik denk dat het emissieplafond en straks ook de verhandeling van emissierechten die werking ook wel zullen hebben, dus dit zijn ook elementen om te betrekken bij CCS. In het SEV III zie ik nauwelijks een visie op de rol van windenergie op zee, terwijl die vorm van energieopwekking juist de komende decennia zo belangrijk wordt. In het stuk staat letterlijk dat het SEV zich beperkt

tot de twaalfmijlszone, ofwel de conventionele centrales, maar hoe zit het met locaties voor offshore windparken? Waar ziet de minister mogelijkheden voor een stopcontact op zee? Ik heb een beetje het idee dat het voorliggende SEV uitgaat van het zogenaamde powerhouse scenario uit het energierapport. Met andere woorden, wij lijken haast uit te gaan van kolen en nucleair. Ik hoop niet dat die conclusie klopt. Wordt dit SEV gebaseerd op een van de drie of op een combinatie van de scenario's uit het Energierapport? De focus op het powerhouse scenario zou bovendien betekenen dat decentrale opwekking er bekaaid vanaf zou komen. De koppeling die in het Westland wordt gemaakt met het regionale net is in ieder geval wel een belangrijke stap. Cruciaal is dat er voor de toenemende decentrale opwekking nog meer ruimte en vooral toegang op het net komt. Het idee achter de Wet voorrang voor duurzaam zou terug te zien moeten zijn in dit structuurschema. De besluitvorming over het tracé voor een nieuwe 220 kV of 380 kV en de besluitvorming over sanering van 110 kV- of 150 kV-winningen worden niet gekoppeld. De besluitvorming over nieuwe tracés gaat volgens het stuk voor, maar waarom kan niet tegelijkertijd een keuze worden gemaakt over sanering? Het aanleggen van een nieuwe verbinding hangt toch juist sterk samen met het vraagstuk van compensatie? Ook hierop krijg ik graag een reactie.

De heer **Van Leeuwen** (SP): Voorzitter. Hoewel de verleiding groot is om het hele energierapport hierbij te betrekken, gaat deze PKB over globale ruimtereservering voor vestigingsplaats en hoogspanningsverbindingen. Dus hebben wij te maken met de Wet ruimtelijke ordening, hier ingezet om leveringszekerheid voor de toekomst te garanderen, zorgvuldig met schaarse ruimte om te gaan en de geliberaliseerde energiemarkt als het gaat om ruimtegebruik enigszins in toom te houden. Met betrekking tot die liberalisering stellen wij wel vast dat wij veel eisen, maar eigenlijk niet zoveel te eisen hebben. De markt bepaalt. Wij krijgen drie of meer kolencentrales voor onze kiezen. De lobby voor kernenergie barst weer los. Essent heeft zich in een package deal met overname door RWE al geconformeerd. De SP ziet ook wel in dat kolencentrales beter aan de kust kunnen staan dan ergens halverwege het land langs de Rijn. Laten wij daarom afspreken dat bij plaatsing van een megawatt kolencentrale op de Maasvlakte 2 en Delfzijl vermogen stroomopwaarts wordt uitgeschakeld. Dat scheelt ons direct een hele discussie over koelwater en het scheelt veel transportbewegingen van kolen en andere rommel. Zie het als een voorstel voor frisse lucht en koel water. Wat ik mis in dit structuurschema is de ambitie van de aardgasrotonde. Daarvoor zullen wij toch ook ruimte moeten reserveren? Waar laten wij al die pijpleidingen? Hoe gaan wij die veilig inpassen? De structuurvisie is in de maak, maar vermelding in dit SEV zou op zijn plaats zijn, want het heeft nogal wat consequenties en het levert ook risico's op. Over risico's gesproken, vanochtend hoorde ik op Radio 1 dat artsen zich steeds ernstiger zorgen gaan maken over de stralingseffecten voor de volksgezondheid. Afgelopen maand kwam de Gezondheidsraad met een rapport over de gezondheidsrisico's. Een Zwitserse studie constateerde een verhoogde kans op Alzheimer langs hoogspanning. De onderzoeken en de studies naar

de gevolgen staan niet stil en het is van belang te weten hoeveel knelpunten er zijn in Nederland waar de bebouwing binnen risicoafstanden staat. Oostzaan is net al genoemd. Gaan we daar onderzoek naar doen, wordt er onderzoek gedaan en gaan wij daar verkabelen? In antwoord op Kamervragen van collega Jansen zegt de minister dat de methode van beoordeling van wind op land is achterhaald. Nieuwe generaties molens zijn hoger en hebben andere gevolgen op het gebied van geluid en zicht. De minister gaat op Brussel wachten en zal ondertussen op oude leest de molens beoordelen. Dit zal de kas van de advocatuur flink spekken en zal leiden tot nog meer Tholens, Urken en Emmapolders, waar bezwaarmakers gelijk krijgen en duurzame productie achterwege blijft vanwege de afhankelijkheid van Brussel. De SP is van mening dat wij hier in Nederland uitstekend in staat zijn om zelf nieuwe regels te maken. Graag een reactie van de minister. Dan de windmolens; blow. Nederland verrommelt. Al eerder pleitte ik voor bemoeienis van de Rijksbouwmeester als het gaat om zorgvuldige inpassing van de windmolens. Het moet en kan allemaal mooier en beter. Alle gemeenten hebben locaties geselecteerd, maar dat draagt niet bij aan een mooi Nederland. Daar komt bij dat het rendement van molens op land aanzienlijk achterblijft bij die van molens langs de kust, het IJsselmeer of op zee. De SP is dan ook voor verhandelbare blowrechten. Laat gemeenten en provincies meebetalen aan de bouw van grootschalige parken op zee, langs de kust en het IJsselmeer, zodanig dat zij wel aan hun verplichtingen voor de aantallen megawatt voldoen, maar dat hun provincie gevrijwaard wordt van onrendabele en uitzichtverpestende molenparken. Met het oog op de ambities in het stuk kom ik nu nog even op de zonnepanelen. Ik houd daar graag een pleidooi voor in het kader van Ruimte voor duurzaam. Het gaat om de vervanging van oude asbestdaken door zonnepanelen. Al die energietransportassen zijn mooi en internationaal gericht, maar lokale zelfvoorziening is natuurlijk het allermooiste. Geef mensen een kans om zelf energie op te wekken. Drenthe doet al proeven. Meer provincies gaan ermee aan de slag. De SP ziet graag dat dit door het kabinet wordt ondersteund. Dan de PKB Randstad 380. De noodzaak van de aanpassingen kan de SP onderschrijven. De geldigheidsduur van de PKB loopt nu tot 1 juli 2015 in plaats van de maximale geldigheid, dit vanwege de Invoeringswet Wro. Waar de SP zich ook in kan vinden, is dat door deze partiële herziening het zoekgebied bij Hoofddorp uitgebreid wordt met de oostelijke variant, conform het voorstel van de gemeente Haarlemmermeer. Wij hebben daar eerder uitvoerig over gesproken. Hoewel het exacte tracé straks nader wordt ingevuld bij de vervolgbesluiten, biedt de uitbreiding meer mogelijkheden om tot een evenwichtige keuze te komen die voldoet aan de wensen van de gemeente en rekening houdt met de kwaliteit en zorgvuldigheid met betrekking tot het landschap. Het Structuurschema Energievoorziening gaat uit van decentraal wat kan, hetzelfde geldt voor de PKB Randstad 380, en centraal wat moet. Gezien het vitale en nationale belang van energievoorziening mag je verwachten dat het Rijk de regie meer naar zich toe trekt, dus meer centraal wat kan. Daar is echter niet voor gekozen, met als gevolg een bijkans ondoordringbare kluwen van afspraken en verdeling van verantwoordelijkheden inclusief alle instrumenten die daarbij van pas

komen. Er is sprake van rijksinpassingsplannen, opname en of handhaving in provinciale structuurvisies en gemeentelijke bestemmingsplannen. Er komt ook nog een AMvB en de mogelijkheid van aanwijzingen wordt als stok achter de deur gehouden. Mij is niet duidelijk waarom voor al die verschillende instrumenten wordt gekozen. Hoe zit het eigenlijk met provinciale verordeningen? Structuurvisies zijn immers zelf bindend en hebben geen wettelijke doorwerking in bestemmingsplannen. Niettemin staat in de stukken dat provincies daarvoor kunnen kiezen als zij daar aanleiding toe zien. Ook wordt er aan provincies en gemeenten gevraagd om een structuurvisie, respectievelijk een bestemmingsplan op te stellen als het gaat om noodzakelijke schakel- of verbindingstations. Dat kan toch veel beter op nationaal niveau worden geregeld? Graag een reactie van de minister. Dit is ook van belang voor de nadere invulling van de plannen wanneer de gevolgen van het milieu duidelijker in beeld komen. Het abstractieniveau van het structuurschema laat veel ruimte over. Wat is de invloed van het Rijk op de verdere besluitvorming als die wordt overgeheveld naar andere overheden?

We zitten in de overgangsfase van de oude Wet ruimtelijke ordening naar de nieuwe; half om half planologische kernbeslissing en structuurvisie, een PKB met de terminologie van de nieuwe Wet ruimtelijke ordening. Kan het allemaal niet eenvoudiger en eenduidiger, ook met het oog op de toekomst, vanwege de vervolgbesluiten? En of dat allemaal nog niet genoeg is, is ook de Rijkscoördinatieregeling van toepassing. Het gaat immers om een groot energie-infrastructuurproject. Dus heeft de rijksoverheid een coördinerende rol bij de vergunningverlening van andere overheden. Je moet zo langzamerhand rechtsgeleerde zijn om erachter te komen waar en bij wie je straks een zienswijze moet inleveren. Ik kan mij voorstellen dat gezien het belang van zorgvuldige ruimtelijke inpassing en verantwoord omgaan met beperkte ruimte alles uit de kast wordt gehaald. Toch hoor ik graag of het allemaal niet wat simpeler kan, zeker als het gaat om de netwerk-infrastructuur waar de zwakste schakel in de keten bepalend is voor het functioneren van het netwerk. Dat is een groot risico. Ik vraag de minister waarom zij vasthoudt aan de vorm van de PKB en niet nu al kiest voor het nieuwe instrument structuurvisie, inclusief de doorzettingsmacht via AMvB's en provinciale verordeningen.

Over de Zuidring hebben wij al uitvoerig gesproken. In het overleg en tijdens de technische briefing is de mogelijkheid van meer ondergronds ruim aan de orde geweest. De motie van de SP (ondergronds, tenzij), die tegenover de keuze van de regering (bovengronds, tenzij) staat, heeft het niet gehaald. Desondanks gaat er alles bij elkaar toch zo'n 20 km voor het hele traject onder de grond. Inmiddels heb ik begrepen dat de Partij van de Arbeid en de ChristenUnie deze motie met terugwerkende kracht alsnog ondersteunen.

Meer is mogelijk, maar het risico dat wij zonder stroom komen te zitten, is met de huidige techniek te groot. Het is jammer dat de testen bij TNO nog geen positieve resultaten hebben opgeleverd. Het gaat nog wel zo'n zeven jaar duren voordat er meer duidelijkheid is over de vraag of meer verkabeling mogelijk is. Ook internationaal loopt er onderzoek. Er wordt geëvalueerd en er worden ervaringen uitgewisseld. Stel nu dat het binnen afzienbare tijd mogelijk blijkt om meer ondergronds te

gaan. Gaan wij dat dan ook doen – dit sluit aan op het verhaal van de heer Samsom – of blijven wij wachten tot een volgende periode waarin toch alles vernieuwd moet worden of tot de economische afschrijvingstermijn van het bovengrondse net ingelopen is? Ik hoor graag van de minister of deze ruimte in de PKB of het structuurschema gegeven kan worden.

Bij de Noordring zit het, uit het oogpunt van natuur, grootste knelpunt bij De Wilck, een Natura 2000-gebied, waar alleen bij hoge uitzondering ontwikkelingen mogen plaatsvinden. De natuurlijke kenmerken van het gebied mogen niet aangetast worden. De passende beoordeling geldt: dwingende redenen, alternatieven en compenserende maatregelen. De dwingende reden voor het grote openbaar belang staat buiten de SP buiten kijf. Het alternatief zou verkabeling zijn, maar te weinig kilometers komen hiervoor in aanmerking. Immers, anders hebben wij te weinig over om andere knelpunten op te lossen. Vooralsnog zijn gedetailleerde gegevens voor het bepalen van de gevolgen van de instandhouding van soorten en habitattypen niet beschikbaar. De minister stelt dat er geen significant negatieve effecten zijn, mits er mogelijkheden zijn om het project uit te voeren die geen significant negatieve effecten met zich meebrengen. Ik begrijp het niet, mits ik het niet begrijp. Graag nadere uitleg van wat hiermee nu precies bedoeld wordt.

Volgens Natura 2000 is het niet mogelijk om de hoogspanningskabel bovengronds door De Wilck aan te leggen, maar volgens de Natuurbeschermingswet kan een dergelijk net wel. Wij worden vriendelijk verzocht akkoord te gaan met de aanpassing van de planologische kernbeslissing, opdat de Natuurbeschermingswet de strengste toets is. De vraag is of dit zomaar kan. Kunnen wij een Natura 2000-gebied verklaren tot een geen-Natura 2000-gebied? Immers, dat is wat in dit geval feitelijk gebeurt. Wie gaat de compenserende maatregelen betalen en waar bestaan deze uit?

Over deze compenserende maatregelen gesproken, de uitruil. Als een bovengrondse combinatie van 380 kV met 110 kV en 150 kV niet mogelijk is, gaan ter compensatie 110 kV en 150 kV onder de grond. Het kabinet wil hiertoe een afspraak maken met TenneT. Hoe vast is deze afspraak? Wat wordt precies geregeld? Er komt nog een zogenaamde contramal, een overzicht van 110 kV- en 150 kV-verbindingen die ondergronds gaan. Wanneer kunnen wij deze contramal verwachten?

De regeling koppelt de aanleg van 380 kV nadrukkelijk los van de sanering van bestaande verbindingen. Dat lijkt mij vanwege het noodzakelijke draagvlak voor het nieuwe net niet zo slim. Hetzelfde geldt voor de combinatie van 380 kV en 150 kV op één mast en voor de bundeling met de bestaande infrastructuur, als het zinvol en mogelijk is. Weliswaar wordt ernaar gestreefd om de aanleg en sanering in tijd zo veel mogelijk parallel te laten lopen, maar ik hoor graag van de minister of zij mogelijkheden ziet om de nieuwbouw, de sanering en de bundeling als één samenhangend geheel te presenteren in de vervolgbesluiten, mede met het oog op draagvlak. De hele saneringsoperatie, het ondergronds brengen van bestaande 110 kV- en 150 kV-verbindingen, wordt doorberekend aan de klanten: compenseren op andermans kosten. Bovendien is sprake van een compensatie die in heel Nederland kan plaatsvinden. Als er bij Leiderdorp een nieuwe 380 kV-verbinding in je gezichtsveld verschijnt, schiet je er qua uitzicht niet veel mee op als er in Oost-Groningen een bestaande hoogspannings-

lijn onder de grond verdwijnt. Daarbij is sanering van bestaande verbindingen ook belangrijk voor de herwaardering van het landschap en de kwaliteit van het stedelijk gebied. Als de minister dit met mij eens is, verzoek ik haar vriendelijk om, mede vanwege Mooi Nederland, een ander potje aan te spreken om de saneringskosten uit te betalen.

De heer **Samsom** (PvdA): Welk potje, dat niet op andermans kosten wordt gevuld, zou dit moeten zijn?

De heer **Van Leeuwen** (SP): Nou ja, als we het helemaal terugdraaien, betalen we het natuurlijk allemaal, via ons belastinggeld. Maar ik zie hierin wel een mooie gelegenheid om het meest achtergestelde ministerie van dit land wat betreft budget, het ministerie van VROM, eens een stevige impuls te geven. We hebben Mooi Nederland en allerlei andere ambities op dit vlak. Ik meen dit serieus. Als wij in staat zijn om de bestaande verbindingen van 110 kV en 150 kV te saneren en onder de grond te brengen, heeft dit verregaande gevolgen voor de schoonheid van het land. Dat moet de minister, die Mooi Nederland hoog op de agenda heeft staan, heel wat waard zijn. Die waarde moet maar eens in geld uitgedrukt worden.

De heer **Samsom** (PvdA): Dit is allemaal heel leuk. Ik ben het vast ook eens met de heer Van Leeuwen, maar hij zegt gewoon dat we het potje maar gewoon met belastinggeld moeten vullen. Het voordeel van omzetten in transporttarieven is nu juist dat de grootverbruikers van stroom het meeste eraan bijdragen. In het voorstel van de heer Van Leeuwen betaalt de burger het meeste. Dat is de keuze.

De heer **Van Leeuwen** (SP): De SP-fractie vindt dat er iets pervers in het voorstel zit om aan de ene kant te eisen dat gecompenseerd wordt en dat maatregelen getroffen worden op het gebied van natuurontwikkeling – ik kom straks nog even terug op de motie over natuurontwikkeling – en aan de andere kant te zeggen: doe maar, voor de kosten hoeft je niet op te draaien. Als je het vertaalt in het algemeen belang dat iedereen heeft bij het opruimen van de hoogspanningsmasten, de beleving van het landschap en de stedelijke kwaliteit, kun je dit niet een-op-een doorberekenen. De heer Samsom heeft er uiteraard helemaal gelijk in dat we het straks allemaal zelf betalen. We kunnen ook wel eens praten over de herverdeling van de bestaande middelen tussen de verschillende departementen en bekijken of je niet meer bij VROM kunt onderbrengen, om mede in het kader van Mooi Nederland hieraan een bijdrage te leveren. Dan heb je ook meer de regie en kun je meer eisen stellen. Dat is ook nooit weg. Er worden door de overheid geen investeringen gedaan. Het is aan private elektriciteitsproducenten en netbeheerders. De ruimtelijke inpassing van het hoogspanningsnet als afvoermogelijkheid voor duurzaam opgewekte energie in kleinschalige centrales wordt overgelaten aan decentrale overheden, minder dan 220 kV. Tegelijkertijd geldt in de geliberaliseerde energiesector dat de markt bepaalt of, hoe en waar elektriciteit geproduceerd wordt. Ik kan mij voorstellen dat de rijksoverheid, gelet op de klimaatdoelstellingen, belang heeft bij de toe- en afvoer van kleinschalig opgewekte energie. Zou dit voor de rijksoverheid geen reden

moeten zijn om hierin wel te investeren en het ruimtelijk beleid meer dwingend op deze ontwikkelingen af te stemmen, te meer omdat hoogspanningslijnen van 110 en 150 kV een strategisch onderdeel van het nationale net zijn?

Een tweede punt over de investeringen betreft de kosten voor natuurontwikkeling en groene zones onder de hoogspanningsmasten. Daarover is een motie aangenomen. Worden deze kosten gedragen door de eerder genoemde private partners?

De heer **Zijlstra** (VVD): Voorzitter. Ik ga eerst in op de PKB 380 kV-stukken. Daar neem ik Oostzaan meteen in mee. In het tweede deel spreek ik over het Derde Structuurschema.

Ik begin met de Noordring van de PKB 380 kV. Ik complimenteer de minister, omdat zij het verzoek van de Kamer heeft opgepakt en het zoekgebied Haarlemmermeer-Oost heeft toegevoegd aan de brief van 10 oktober 2008. Wij waren er eerlijkheidshalve ook voorstander van om eens te kijken naar Haarlemmermeer-Oost. Toen ik de beschouwing las, dacht ik bij mijzelf dat het erop uit zou draaien dat het kabinet voor West zou kiezen. Haarlemmermeer-Oost moet deels ondergronds gebeuren, met allerlei moeilijkheden als kabels die er al liggen. Deels moet met portaalmasten worden gewerkt, omdat niet hoger mag worden gebouwd dan 30 meter. Er zijn zeer treffende foto's bijgevoegd. Wat zijn die krengen lelijk, zeg! Bovendien hebben ze het nadeel dat ze een veel groter magnetisch veld hebben, tot wel zes keer zo groot als de Wintrack-masten. Daardoor zijn het grondbeslag en de moeilijkheden rond de masten veel groter en moest de 150 kV aan de oostzijde blijven. Ik dacht dat daarom dus wel gekozen zou worden voor de westzijde, maar tot mijn verbazing wordt het toch de oostzijde.

Als ik het goed begrijp, dan is het enige argument eigenlijk de ontwikkeling aan de westzijde in het kader van Randstad Urgent-project Westflank Haarlemmermeer, waarbij de regionale partners dit probleem op hun bord hebben gekregen. Blijft dat overeind? Ik vraag dit omdat die regionale partners, waarvan de provincie een belangrijke partij is, binnenkort een forse sanering krijgen op hun inkomsten, namelijk het provinciefonds dat landsbreed zo ongeveer gehalveerd wordt. Ik denk dat de bereidheid van de provincie om dit soort zaken te financieren, aardig is afgenomen. Heeft dat invloed? Zijn er nog andere redenen waarom de minister voor de oostkant heeft gekozen? Nogmaals, ik vind dat op zich prima, maar inhoudelijk is het een vreemde redenering. Ik constateer dat de kosten voor de keuzes van de minister ten aanzien van bovengronds en ondergronds niet bepalend waren. Dat staat helder aangegeven op pagina 8. Het ging om zaken als netzekerheid. Zij kiest er daarom voor om kabels over een lengte van maximaal 20 km onder de grond te leggen. Dat gebeurt op basis van een techniek van wisselstroom. Dat is een onbewezen techniek. Er is niet gekozen voor gelijkstroom. Daar is een aantal redenen voor gegeven, zoals het risico voor de stabiliteit van het landelijke hoogspanningsnet. Het is funest voor de redundantie van het net bij calamiteiten, werd zelfs gezegd. Als ik dan kijk naar de cijfers van NorNed, de wel bekende gelijkstroomkabel naar Noorwegen, dan vraag ik mij af waar die grote onzekerheid inzit. Kan de minister dat aangeven?

Ook wordt aangegeven dat via HDVC – dat is dus gelijkstroom – meer vermogen verloren gaat. Dat klinkt leuk, maar dat is volgens mij alleen maar zo als het om heel korte afstanden gaat. In het voorliggende plan staan inderdaad heel korte afstanden, maar als de minister het hele traject Bleiswijk-Vijfhuizen zou onderkabelen, dan is een gelijkstroomkabel goedkoper dan een wisselstroomkabel, en van een techniek die wel bewezen is. Waarom heeft de minister daar niet naar gekeken? De kosten waren niet het argument, want gelijkstroom is duurder. Dat kunnen wij meteen zien. Daarbij komt dat het stroomverlies dat optreedt, voornamelijk optreedt vanwege de convectoren van wisselstroom naar gelijkstroom en vice versa. Dat is de enige reden waarom het op korte afstanden slechter scoort qua stroomverlies. Wij hebben convectoren, omdat ons netwerk wisselstroom is. Dat kunnen wij niet van de ene op de andere dag veranderen. Maar moeten wij niet voor de toekomst met ons energienetwerk bepaalde slagen maken? Wij hebben die discussie ook bij het Energierapport gevoerd. Daar stond het niet in. Hier staat het ook niet in, ook niet in het Derde Structuurschema. Welke keuzes maakt het kabinet voor het elektriciteitsnetwerk voor de toekomst? Wij willen overgaan op duurzame energieopwekking, op zaken als concentrated solar power in de Sahara en de stroom afvoeren naar Noordwest Europa, of op grootschalige windparken op zee en op land die in ieder geval aaneengeschaald moeten worden vanwege het feit dat het niet overal tegelijkertijd waait, maar dat kan onvoldoende met het huidige stroomnetwerk. Moet je daarom niet vooruitdenken naar een gelijkstroomnetwerk?

De heer **Van Leeuwen** (SP): De inbreng van de heer Zijlstra is interessant. Hij vraagt of wij niet kunnen overgaan op gelijkstroom als een soort investering in de toekomst. Pleit de VVD ervoor om het structuurschema aan te passen en de mogelijkheid voor gelijkstroom-hoogspanning in Nederland erin op te nemen? Ik ben het met de heer Zijlstra eens dat wij naar die toekomst moeten kijken, maar hoever gaat hij daarin? Wil hij stoppen met de wisselstroom, omdat het een achterhaald systeem is, en nu echt gaan investeren?

De heer **Zijlstra** (VVD): Dat is inderdaad de portee van mijn vraag aan het kabinet, zij het niet zo zwart-wit als u het nu stelt. In hoeverre is het verstandig om op dit moment voor dit traject te kiezen voor een gelijkstroomkabel? In hoeverre schat het kabinet in dat wij naar gelijkstroom gaan? Hoe dacht het kabinet al die windparken, waar het steeds over spreekt, te gaan koppelen zonder op gelijkstroom over te gaan? Hoe kunnen wij concentrated solar power overeind tillen zonder gelijkstroom? Via het wisselstroomnetwerk kunnen wij de energie niet over grote afstanden vervoeren. Een gelijkstroomnetwerk is een belangrijke voorwaarde. Wij testen nu met stukjes wisselstroomkabel onder de grond. Als wij dan toch bezig gaan, waarom kiezen wij dan niet voor een toekomstvast techniek: gelijkstroom?

De heer **Samsom** (PvdA): In de toekomst zal gelijkstroom inderdaad een rol gaan spelen, maar dan vooral op een nog hoger niveau dan de 380 kV-kabels die wij nu kennen. Er komt een bovenliggend net, iets wat

wij ons vijftig jaar geleden niet konden voorstellen. Toen vonden wij 380 kV al bizar hoog. Er komt een veel hoger hoogspanningsnet dat met gelijkstroom concentrated solar power en windparken gaat verbinden. Maar ik moet er niet aan denken dat wij gelijkstroom tot in de huishoudens gaan brengen. Dat wordt ingewikkeld. Gisteren bakte ik nog pannenkoeken met een draaiende mixer. Dat wordt lastig met gelijkstroom. Dan moeten wij alles gaan ombouwen. Gelijkstroom gaat wel degelijk een grote rol spelen, misschien op sommige punten in het 380 kV-netwerk, maar vooral in een bovenliggend net met misschien wel 1000 kV of 2000 kV. Dan kun je gelijkstroom tussen Europa en de Sahara heen en weer pompen.

De heer **Zijlstra** (VVD): Ik ben het meest benieuwd naar die draaiende mixer tijdens het pannenkoeken bakken. U hebt mij niet horen pleiten voor gelijkstroom tot in het huishouden. Dat zal niet gebeuren. Ik ben het met u eens dat er nog wel eens hoofdtransportnetwerken op Europees niveau komen waarbij van gelijkstroom gebruik wordt gemaakt. Waar ligt het omslagpunt? Gelijkstroom is qua vermogen nog niet toegepast op de schaal van het 380 kV-netwerk. Als wij iets willen gaan doen met gelijkstroom, moeten wij stappen zetten. Dit is een prachtig moment om het te doen. Het gaat om een hoofdtransportkabel; het heeft niets met regionale kabels te maken. Dan kunnen wij De Wilck en Haarlemmermeer-Oost oplossen. Alle problemen los je in één keer op met deze techniek. Waarom kiest het kabinet voor wisselstroom onder de grond? Waarom kiest het niet voor gelijkstroom onder de grond, terwijl dit de techniek van de toekomst is?

De heer **Samsom** (PvdA): Het probleem is dat wij de stroom onderweg een paar keer nodig hebben. Het is verrekke lastig om een gelijkstroomkabel onderweg even af te tappen en daar een wisselstroomverbindinkje aan te koppelen. Daarvoor heb je een flink gebouw nodig. Als wij de stroom onderweg niet nodig hadden gehad, dan zou ik het prima vinden: in één keer aanleggen, bij wijze van spreken buitenom. Maar wij hebben de stroom onderweg een paar keer nodig om die dubbele ring te kunnen maken en om bij Hoofddorp nog wat stroom aan mensen te geven.

De heer **Zijlstra** (VVD): Ik heb het over het traject Bleiswijk-Vijfhuizen, tussen de twee stations die daar staan. Daar kun je het doen. Als je onderweg wilt aftappen, kan dat, maar dan heb je wel een extra station nodig. Voor dat traject van 61 km zie ik mogelijkheden. Van het kabinet hoor ik graag hoe het kabinet dat ziet. Waarom gekozen voor al die kleine stukjes wisselstroom met alle onzekerheden van dien, terwijl ook voor deze oplossing had kunnen worden gekozen? Ik ben maar eens even gaan "rondshoppen" op het internet: lang leve het internet!

De heer **Vendrik** (GroenLinks): Dat is wisselstroom.

De heer **Zijlstra** (VVD): Ja, internet zit op wisselstroom inderdaad. Ik kwam op de site van de Katholieke Universiteit Leuven, die daar een groot onderzoek naar heeft gedaan en zelfs gefocust heeft op de casus rond het transportnet 380 kV Noordring in Nederland. Wat zijn de voordelen die daaruit naar voren komen? Geen

horizonvervuiling, geen magnetische straling. De grootste winst zit in het ruimtebeslag, want de portaal-masten die bij Hoofddorp worden neergezet, met 600 meter magneetveldzone laten een hoop grond ongebruikt. Een ander voordeel is een hogere netstabiliteit. Dat vind ik wel een interessante bevinding, aangezien het argument van de minister is dat het een lage netwerkstabiliteit zal opleveren. Dus waar zit de crux? Een ander voordeel is dat er geen ijsafzetting is. En zo zijn er meer te noemen. Het is een hele riedel aan voordelen. Nogmaals, ik vraag het voor het laatst: waarom is hier niet voor gekozen?

Voorzitter. Ik kom bij een aantal andere zaken rond het traject voor de Noordring. Bij Rijpwetering wordt het bebouwingslint gekruist in het gebied waar de A4 en de hsl lopen. Ook voor de kabel moet het bovengronds, zo lezen wij uit de stukken. Begrijp ik het goed dat de minister daar wil uitkopen? Is dat de consequentie? Ik begreep dit min of meer uit de tekst, maar ik krijg het graag bevestigd.

Wat gaan wij doen bij Oostzaan? Hoewel dit niet in dit stuk is genoemd, geldt hier een vergelijkbare problematiek. Eigenlijk is alles gebaseerd op het advies van staatssecretaris Van Geel in de vorige periode, waarbij hij aangaf dat zoveel als redelijkerwijs mogelijk vermeden moet worden dat gevoelige bestemmingen – woningen en scholen bijvoorbeeld – in de magneetveldzone met hooguit 0,4 microtesla aan magneetveldaanwezigheid mag worden gebouwd. Dat is een advies. Het is niet dwingend. Als het wetgeving zou zijn, zit je in één keer in de problemen. Het zorgt echter voor heel veel onduidelijkheid in het land. Ik heb hierover ook al schriftelijke vragen gesteld, omdat niet duidelijk is of het gevaarlijk is. Op bladzijde 18 van het stuk staat een hele opsomming van zaken waarvan de regering zegt: dat is allemaal niet aangetoond, er is niets aan de hand. Dan is mijn reactie: als het niet gevaarlijk is, is het niet gevaarlijk. Dan is het dus nergens gevaarlijk en dan kun je er ook onder bouwen. Of is het stiekem toch een beetje gevaarlijk? Dan moet je er niet onder bouwen. Dan moet je ook kijken naar situaties waar het al het geval is. Die onduidelijkheid, die mist, blijft ook in het land voor heel veel van de onrust zorgen die wij allen uit onze mailbox kennen. Ik vraag graag aan de hand van de casus van Oostzaan hoe wij daarmee omgaan? De heer Samsom noemde in dit verband de ruimtelijke verkenning van tracé-alternatieven door TenneT. De uitkomst is inderdaad, zoals de heer Samsom het prachtig zei, echt treurniswekkend, want er kan niets. Het is nog erger dan de heer Samsom zei, want zelfs over uitkopen wordt door TenneT gezegd: het is een bestaande situatie, dus toedeledokie.

Er staan 37 woningen in de magneetveldzone en TenneT heeft in een overleg zelfs aangegeven dat er 54 in staan. Dat is genotuleerd. De minister is daar op bezoek geweest en heeft kunnen constateren dat 17 woningen onder de geleiders staan. Bij één woning staat de mast zo ongeveer in de achtertuin. Hoe gaan wij daarmee om? Officieel is in 2004 het besluit genomen en in 2005 deed toenmalig staatssecretaris Van Geel zijn beroemde uitspraak. Vorig jaar heeft de ophoging van de kabels plaatsgevonden, dus ruim nadat Van Geel zijn uitspraak heeft gedaan. Dan is het toch niet uit te leggen aan de burgers in Oostzaan dat zij vallen onder de categorie bestaande situatie? Er is gewoon opgehoogd. Formeel is, hoewel het een foutje was van de gemeente, het

bestemmingsplan waarin een en ander geregeld was verkeerd ingediend. In het bestemmingsplan had eigenlijk 380 kV moeten staan, maar er staat 150 kV. Daarmee is de formele situatie 150 kV. Daarmee is een opwaardering tot 380 kV naar onze mening een gewijzigde situatie. Een gewijzigde situatie valt naar aanleiding van wat toenmalig staatssecretaris Van Geel heeft gezegd onder de situatie waarbij uitgekocht moet worden of eventueel alternatieven moeten worden neergelegd. Wat gaat de minister nu doen? Gaat zij een alternatief tracé, dat niet genoemd is, langs het Noordzeekanaal onderzoeken of is zij bereid om door TenneT een uitkoopmogelijkheid, hoe vervelend dat ook is voor de mensen, neer te laten leggen en dit niet bij de gemeente neer te leggen? Als de gemeente Oostzaan dit alleen zou moeten opknappen, denk ik dat het weinig wordt. Wij zouden graag zien dat hier de verantwoordelijkheid van de rijksoverheid wordt opgepakt. Laten wij eerlijk zijn: als ik kijk naar de situatie bij Delft, waar wij vanwege zichtlijnen ondergronds gaan, dan is het erg moeilijk te verkopen dat wij nee moeten zeggen tegen bewoners bij wie vorig jaar de kabels zijn versterkt. Dus nogmaals een dringend beroep.

Ten slotte heb ik nog enkele vragen over het Derde Structuurschema Elektriciteitsvoorziening. Ik sluit mij graag aan bij de vragen van de heer Samsom waarom die locaties niet zijn toegevoegd en over de aanlanding in de Eemshaven en ben benieuwd naar het antwoord. Dan een vraag over de locatie Lage Weide die is gehandhaafd. Sinds Leidsche Rijn is aangelegd, ligt die binnen de bebouwing. Het argument is dat dit nodig is vanwege de warmtelevering. Op zich kan ik mij daar wel iets bij voorstellen, maar dan telt dit argument toch ook voor andere locaties die wel zijn afgevoerd, bijvoorbeeld in de buurt van Rotterdam? Sterker nog, als dit het argument is – die discussie hebben wij ook rond de Warmtewet gehad – dan zou je toch vooral locaties moeten aanwijzen naast of als het even kan zelfs in een grote stad? Dan kun je in ieder geval fatsoenlijk die warmte kwijt. Waarom geldt dit dus wel voor Lage Weide en is dit niet generiek toegepast?

Er wordt geconstateerd dat van 22 van de 23 vestigingsplaatsen de huidige depositiewaarde hoger is dan de vastgestelde kritische depositiewaarde. Mijn conclusie is dan dat daar dus helemaal niets kan. Kan de minister aangeven waarom er volgens haar wel wat kan? Heb ik het nu zo verkeerd begrepen of is mijn conclusie juist dat er wel prachtig 23 locaties zijn opgeschreven, maar dat wij op 22 locaties op basis van Nature 2000 waarschijnlijk niets kunnen? In die zin ben ik ook wel erg nieuwsgierig naar het antwoord op de vraag van de heer Van Leeuwen over natuurgebied De Wilck. Dat is toch een wat innovatieve constructie. Het lijkt erop dat wij voor de Natuurbeschermingswet Natura 2000 maar even aan de kant parkeren. Kan dat zomaar en, zo ja, kan dat dan ook hier en overal? Hoe zit dat? Graag een heldere uitleg.

De heer **Vendrik** (GroenLinks): Voorzitter. De heer Zijlstra deed zojuist de interessante suggestie om het model Lage Weide vaker toe te passen, dus dichterbij eindverbruikers van restwarmte. Ziet hij ook dat het met deze suggestie steeds lastiger wordt om nog kerncentrales in dit land te bouwen en is dat ook zijn bedoeling?

De heer **Zijlstra** (VVD): Als je een vraag open stelt, loop je het risico dat je een invulling krijgt die je liever niet

ziet. Wat ons betreft zou Lage Weide niet gehandhaafd hoeven worden, maar als je het argument gebruikt dat het kabinet gebruikt, dan moet je het ook breder toepassen. Overigens is kernenergie tegenwoordig zo veilig, dat je zo'n centrale ook rustig naast een stad kan neerzetten. Kijk maar naar alle voorbeelden die er in de wereld zijn.

Over kerncentrales gesproken, wij hebben geconstateerd dat de Noordoostpolder West en de Moerdijk zijn afgevoerd als mogelijke locaties voor kerncentrales. Wellicht zal het u verbazen, maar wij kunnen dat wel begrijpen. Bij Moerdijk gezien de concentraties van de bevolking en de kwetsbare objecten, bij de Noordoostpolder vinden wij de strategische zoetwatervoorraad van het IJsselmeer het belangrijkste argument. Bij onverhoopte lekkage ben je meteen goed in de aap gelogeed. Wij snappen de redenatie van het kabinet op dit punt dus wel en gaan er ook mee akkoord.

Wij vragen ons wel af, waarom niet de Maasvlakte 2 is toegevoegd. Het mag wel op Maasvlakte 1, maar niet op Maasvlakte 2. Mij ontgaat elke logica van die redenering. Kan de minister dat eens uitleggen en is zij bereid om de Maasvlakte 2 ook toe te voegen? Uiteindelijk zijn het toch twee naast elkaar gelegen vlaktes en is Maasvlakte 2 waarschijnlijk zelfs gunstiger vanwege het koelwater dat daar dichterbij ligt dan op Maasvlakte 1. Graag dus uitleg.

Dan de stopcontacten voor de aansluiting van de windparken. Ik snap dat ze er moeten komen, maar wat zijn nu de effecten daarvan op de belasting van het net? TenneT rekent met een standaardbelasting van zo'n 30% op het net, maar als je straks de windparken laat aanlanden bij het netwerk dat wij nu aan het aanleggen zijn, dan zal dat netwerk toch meer vermogen op zich krijgen. De belasting gaat dan toch omhoog en door die hogere belasting wordt de magneetveldzone uitgebreid. Bij een belasting van zo'n 30% zit die nu zo rond de 75 meter, maar die wordt dan een stuk groter. Kunt u daar eens op ingaan? Voor de problematiek rond Oostzaan en op andere plaatsen, zoals Rijkswatering, geldt ook dat rekenen met 30% en de windparken daarbij, betekent dat er meer huizen moeten worden uitgekocht. De heer Samsom gebruikt altijd het plaatje van 6000 MW op de Noordzee, maar als dat wordt gerealiseerd krijgen we volgens mij, gezien het advies van de staatssecretaris, een magneetveldzoneprobleem in Nederland. Graag uw licht daarop.

De heer **Vendrik** (GroenLinks): Voorzitter. De collega's hebben al behoorlijk gemaaid. Laat ik beginnen met de PKB Randstad 380 kV, een besluit dat de GroenLinks-fractie op hoofdlijnen kan steunen. Ik heb drie punten, die ook al bij de collega's te beluisteren waren. Kortheidshalve sluit ik mij aan bij de vele vragen over Oostzaan. De passage lezende, dacht ook ik dat het op deze manier niet meer goed zal komen. Hoe kan hier een technische oplossing komen die de gezondheid van de bewoners spaart? Wie het weet mag het zeggen, maar het kabinet zal vanmiddag toch een begin van een antwoord op deze vraag moeten geven. Verder het natuurgebied De Wilck. Ik begrijp dat de technische aspecten van deze discussie het kabinet een marge hebben meegegeven waar het niet overheen wil gaan. Strikt genomen: wil je De Wilck redden, althans niet het risico lopen dat de aanleg van de hoogspanningsleiding schade toebrengt aan het gebied, dan zou je nog

ongeveer 4 km extra ondergronds moeten aanleggen. Het kabinet vindt dat te veel. In de laatste brief van de ministers van VROM en EZ van 18 december wordt de technische discussie toegelicht. Ik vind dit allemaal een tikje onbevredigend. Hiermee wordt een fors besluit genomen dat ingaat tegen letter en geest van Natura 2000. In de brief van 18 december staat dat in het Delftse een aantal onderzoeken bezig zijn naar hoe lang tracés ondergronds kunnen worden aangelegd en welke maxima daarbij in acht moeten worden genomen. Daarover is ook een internationale discussie gaande, met de nodige verschillen van mening. Er zijn wat experimenten en projecten, maar op korte termijn verwacht men geen andere uitkomsten, dus het kabinet gaat het doen zoals het in de brief staat. Ondertussen bestaat veel onzekerheid over wat de techniek dicteert. Er wordt niet afgewacht, maar wel wordt een besluit genomen. Ik vraag het kabinet om een toelichting: hoe taxeert het kabinet de stand der techniek op dit moment en hoe ver kun je, de nogal uiteenlopende opvattingen onder de experts in acht nemend, gaan met ondergrondse aanleg? Dit is niet van gering belang: niet alleen voor de toekomst van de bekabeling in dit land, maar ook voor dit natuurgebied.

Ik neem aan dat het belang van het natuurgebied buiten kijf staat. Maar in de brief van 18 december zoekt het kabinet eigenlijk dekking bij de Natuurbeschermingswet, waardoor daarin een wat losse formulering staat over significante effecten op natuurgebieden die moeten worden uitgesloten uit hoofde van infrastructurele werken. Deze formulering is wat losser dan die in Natura 2000. Het kabinet is zo eerlijk om die zaken keurig naast elkaar op te schrijven, maar vervolgens kiest het feitelijk voor de Natuurbeschermingswet. Ik vraag het kabinet mij dit te duiden. Ik kan het namelijk niet anders zien dan dat Natura 2000 die ruimte niet biedt aan het kabinet. Een eerlijke vertaling van de betreffende beschermwaarde van Natura 2000 zou betekenen dat het voorstel van het kabinet op dat deel van het traject feitelijk niet mag. In dat geval moet het kabinet een andere oplossing kiezen dan een verbale, namelijk dekking zoeken bij de Natuurbeschermingswet. Graag tekst en uitleg. Ook in Midden-Delfland is het een en ander gebeurd, op verzoek van de Kamer nog 700 meter ondergronds. Als ik het goed zie, blijft er discussie bestaan over 520 ondergronds of bovengronds, zodat de kabels niet bij mast 14 maar bij mast 13 uit de grond zouden kunnen komen en de wijken Buitenhof, Voorhof en Tandhof kunnen worden ontzien. Ik vraag het kabinet mij te duiden waarom die keuze niet is gemaakt. Het gaat om een relatief bescheiden stuk, maar ook om draagvlak onder de bewoners. Als dit opgelost werd, kan de zaak con amore geschikt worden en staat niets de aanleg van de hoogspanningsleiding meer in de weg. De keuze van het kabinet om in de Haarlemmermeer aan de oostkant te gaan zitten, met alle complicaties van dien, begrijp ik niet. Bovendien is het ook uit esthetisch oogpunt bepaald geen optimale oplossing. Ik begrijp natuurlijk dat je van mening kunt verschillen over de vraag hoe mooi dit gebied eigenlijk is. Als je er langs rijdt, zie je alleen maar een bizar grote "vastgoedluchthaven" en volgens mij kan daar wel een hoogspanningsleidinkje bij. Ik begrijp echter dat de woordvoerder van de VVD-fractie intrinsieke schoonheid in de luchtvaart weet te ontwaren. Mij lukt dat in ieder geval niet. "So be it"; kabinet ga je gang. Veel succes!

Voorzitter. Heel veel opmerkingen van de heer Samsom over het Derde Structuurschema Elektriciteit vond ik helder en duidelijk. Het is inderdaad een even vreemd als vaag document. Het kabinet reserveert hierin ruimte voor een ontwikkeling die, zo vreest GroenLinks, door de markt gedomineerd zal worden als de overheid niet tijdig ingrijpt. Verder staan er locaties en tracés in voor nieuwe bekabeling. Dat is het wel zo ongeveer en net als in het debat over het Energerapport 2008 met de minister van Economische Zaken van afgelopen november stemt mij dat ontevreden.

Net als in het Energerapport 2008 maakt de minister ook nu op papier geen keuze en dat leidt ertoe dat zij in feite kiest voor het powerhouse-scenario, een van de drie opties die in het Energerapport 2008 worden beschreven. Dat gebeurt dus weer, want er worden geen echte keuzes gemaakt voor de structuur en de inrichting van onze toekomstige energievoorziening. In wezen is het een faciliterende structuurschema, wat betekent dat de markt het eigenlijk allemaal zelf maar moet doen. In de komende elf jaar wordt daarmee in feite ruim baan gegeven aan grootschalige fossiele opwekking. En passant worden er ook nog eens drie locaties definitief gereserveerd voor kernenergie. Het kabinet schrijft immers alleen maar pro forma dat het hierover in deze kabinetsperiode geen besluit zal nemen. Op alle mogelijke manieren sorteert men echter wel voor op de bouw van kerncentrales in Nederland. Feitelijk wordt er dus wel een keuze gemaakt, ook al gebeurt dat op papier niet. Het is mijn politieke oordeel dat het kabinet daarmee de verkeerde inslaat. Het is een verkeerde keuze, want het kabinet zou juist moeten besluiten om een andere energiepolitiek te gaan voeren. Ik ben dan ook dieponteveden over het voorliggende plan. Ik krijg graag een reactie van de minister op deze algemene kritiek.

Dan nu een aantal specifieke punten, die overigens niet los kunnen worden gezien van de toekomst van onze energievoorziening. Mijn partij kiest uiteraard voor een diepgroene energievoorziening die bovendien ook nog eens behoorlijk decentraal wordt georganiseerd. In de komende decennia zal er een intelligente mix ontstaan van grootschalige, diepgroene, duurzame opwekking met kleinschalige decentrale opwekking, zelfs op het niveau van huizen, huishoudens en wijken.

Op deze toekomst zou het kabinet een visie moeten ontwikkelen. Hoe gaan wij die ontwikkeling niet alleen faciliteren, maar ook bevorderen? Die ontwikkeling betekent dat wij moeten afzien van grootschalige inzet van basislast. Dus geen kolen- en kerncentrales. Hoe meer van dergelijke centrales worden gebouwd, hoe meer het de komst van duurzaam vermogen frustrereert. In de transitieperiode zullen wij nu juist gasgestookte centrales voorrang moeten geven. Doen wij dat niet, dan wordt het heel lastig om variabele, duurzame stroom in te passen in het net.

De heer Samsom wees er terecht op dat er locaties nodig zijn waar aan opslag kan worden gewerkt. Daar horen locaties bij voor nieuwe vormen van blauwe energie. Wij zullen verder gebieden op zee moeten aanwijzen voor grootschalige windparken. Ik snap niet waarom het kabinet in een structuurschema, waarin locaties worden vastgelegd voor de toekomstige energievoorziening, alles buiten de twaalfmijlszone als "geen gebied van enig belang" kwalificeert. Ik snap daar helemaal niets van. Ik zou zeggen dat de nota ook op dit

punt een forse aanpassing behoeft. Ik zou bijna zeggen: het huiswerk moet opnieuw worden gedaan. Het punt dat de heer Zijlstra naar voren bracht met betrekking tot het gebruik van restwarmte zou ik juist positief willen oppakken. Ik begrijp dat je bij de locatie Lage Weide vrij dicht bij de gebruikers van restwarmte gaat zitten. In dit geval zijn dat woonwijken. Dat zou veel vaker leidend moeten zijn. Dat is optimaliseren van de energievoorziening; dan ben je slim en smart bezig. Waarom is dit niet veel meer leidend voor het kabinet bij de keuze van locaties die de komende tien jaar beschikbaar komen voor de elektriciteitsvoorziening?

Een punt dat een beetje boven de nota dwarrelt, is de toekomst van de opslag van CO₂, de CCS, en zeker de financiering daarvan. Langzamerhand begin ik behoefte te krijgen aan meer duidelijkheid en visie van het kabinet. Er loopt mogelijk een experiment in Barendrecht. Wij moeten daarover nog een definitief oordeel krijgen van de minister van VROM, zo begreep ik uit de laatste schriftelijke antwoorden op vragen die ik in december al gesteld had. Er lopen ook demonstratieprojecten. Rotterdam trekt er heel hard aan om een soort CO₂-rotonde te worden. De hamvraag is: wordt dit verplicht gesteld voor de fossiele centrales die de komende jaren nog worden gebouwd? Betalen zij het zelf? Hoe zit het met de infrastructuur voor het transport van CO₂? Welke mogelijk beschikbare locaties worden in het structuurplan opgenomen om definitief CO₂ op te slaan? Dat lijkt mij allemaal zeer relevant voor de komende tien jaar, en goeddeels mis ik het in de nota. Waarom is dit niet meegenomen?

De voorzitter: U kunt nog twee minuten doorgaan, maar dan hebt u geen spreektijd meer in de tweede termijn.

De heer Vendrik (GroenLinks): Die twee minuten spaar ik voor de tweede termijn. Wij houden van energiebesparing, dat snapt u.

Voorzitter: Samsom

De voorzitter: Het woord is aan de heer Van Heugten, die het woord voert namens de CDA-fractie.

De heer Van Heugten (CDA): Voorzitter. Wat betreft de PKB Randstad 380 kV merk ik op dat niet-aanleggen van de verbinding voor de CDA-fractie geen optie is. Het is een noodzakelijke verbinding ten behoeve van de goede en robuuste energievoorziening in de Randstad. De capaciteit moet op orde zijn en kwetsbaarheden moeten worden vermeden. Alternatieve routing bij grote storingen moet mogelijk zijn.

Ik ga in op een aantal punten van de PKB, allereerst op de onzekerheden die er nog zijn over de besluitvorming. De minister heeft in de beantwoording van vragen aangegeven dat de PKB een werkingsduur heeft tot 2015 en dat zij rekening houdt met een aantal onzekerheden, maar voor de CDA-fractie is een snelle en voortvarende aanleg van de Zuid- en de Noordring van groot belang. Kan de minister aangeven hoe zij op dit moment de uitvoeringstrajecten inschat en met welke onzekerheden en onzekerheidsmarge zij rekening houdt en wat de gevolgen zijn als de termijnen op het gebied van congestie en leveringszekerheid niet worden gehaald?

De CDA-fractie hecht grote waarde aan leveringszekerheid en wil dat kleine potentiële investeerders in duurzame elektriciteitsproductie in alle gevallen kunnen worden aangesloten op het net. Het is goed dat de Kamer binnenkort een wetsvoorstel behandelt dat duurzaam opgewekte energie voorrang geeft. Ik sluit mij gemakshalve aan bij de opmerkingen die de heer Vendrik en de heer Zijlstra hebben gemaakt over Oostzaan. Hoe gaat de minister licht in de duisternis laten schijnen om deze problematiek op te lossen? De minister is blijkens de antwoorden voornemens om langs het tracé van het Noordzeekanaal tot aan Spaarnwoude de bestaande 150 kV-verbinding te volgen. Die loopt door het recreatiegebied Spaarnwoude. Hoe heeft de minister de verschillende belangen afgewogen? Zitten het kabinet en de gemeente op één lijn?

De keuze tussen de oost- en west-variant bij Hoofddorp lijkt een duivels dilemma te worden. Aan beide varianten zitten voor- en nadelen. Ik heb het idee dat bij de afwegingen de projectontwikkelaars een geweldig belangrijke rol hebben gespeeld bij het maken van de doorslaggevende keuze. Wij hebben daar toch nog een vraag over. Alle afwegingen zijn gemaakt en men neigt ertoe om het oosttracé te gaan kiezen. Toen werden wij verrast door een brief van de Stichting Mainport en Groen, die ons erop wees dat er met de tracékeuze ten noordoosten van Hoofddorp weer nieuwe problemen dreigen te ontstaan. Wij ontvingen een afschrift van de brief die hierover aan de minister is gestuurd. Kan de minister aangeven in hoeverre er oplossingen zijn voor de daarin geschetste problemen? Is dit nog van invloed op de definitieve tracékeuze dan wel de uitvoeringsvarianten van de tracékeuze? Overigens moet ik zeggen dat het, gelet op de samenstelling van de bij deze stichting betrokken partijen – een drietal ministeries, de provincie en de gemeente Haarlemmermeer – wel bijzonder op ons overkomt dat de stichting in dit stadium van de besluitvorming met deze problemen naar voren komt. Is bij de minister bekend waarom dit niet eerder is gebeurd?

Wij hechten er ook aan om duidelijkheid te krijgen over de afweging van de belangen van agrariërs. In de Randstad bevinden zich veel belangrijke agrarische gebieden en veel agrariërs maken zich zorgen over de komst van de hoogspanningstracés over hun percelen. Wordt met de belangen van de agrariërs op een goede manier omgegaan? Wordt er adequaat omgesprongen met het plaatsen van masten op agrarische percelen, maar ook met de blijvende invloed daarvan op de bedrijfsvoering?

Ter afsluiting van mijn inbreng over de PKB ga ik in op natuurgebied De Wilck. Daar loopt nu een 150 kV-lijn doorheen. Voorgesteld wordt om die te gaan verkabelen en de nieuwe 380 kV-lijn bovengronds aan te leggen, dit in verband met de invloed op de natuurwaarden. Op zich kunnen wij ons daarin vinden, maar het komt op mij toch een beetje theoretisch over. Als ik afga op mijn gezonde boerenverstand, dan redeneer ik dat het vervangen van de 150 kV-masten door nieuwe combimasten toch een veel kleinere ingreep is en veel minder schadelijke effecten heeft op de natuur, dan wanneer je nieuwe masten moet plaatsen voor alleen die 380 kV en daarbij de bestaande 150 kV-lijn moet gaan verkabelen. Kan dat nog eens nader toegelicht worden? Was het simpelweg voortzetten van de combilijn die er voor en na het natuurgebied komt, niet per saldo een betere oplossing

geweest? Wat moeten wij doen om dat alsnog mogelijk te maken? Daarbij verwijs ik ook nog even naar de moties die in de Kamer zijn ingediend en waarin wij vragen naar natuurontwikkeling onder hoogspanningsleidingen. Dat moet toch ook het idee geven dat natuurontwikkeling en hoogspanningsleidingen op een goede manier samengaan? De SP-fractie heeft daar eveneens een motie voor ingediend. Verder was ik laatst op werkbezoek in West-Brabant, ook onder een 380 kV-hoogspanningsleiding, en ik heb zelden zo enthousiaste rondleiders gezien van Natuurmonumenten en andere clubs over de aanwezige natuurwaarden en de florierende habitat onder de terreinen van de hoogspanningstracés. Kan er nog naar gekeken worden of wij die kostbare ingreep niet kunnen vereenvoudigen? Dan kom ik op de discussie over bovengronds of ondergronds. Leveringszekerheid is van groot belang, althans de CDA-fractie hecht daar grote waarde aan. Van de andere kant heeft de CDA-fractie begrip voor de wensen van bewoners en belanghebbenden om ondergronds aan te leggen. Veel bewoners van wijken langs het tracé maken zich zorgen over de komst van de hoogspanningsmasten. Sommigen zijn bezorgd over mogelijke gezondheidsrisico's, anderen over de horizonvervuiling. Het is logisch dat de mensen die ontwikkelingen rond hoogspanningskabels kritisch volgen. Voor de CDA-fractie is het welzijn en het welbevinden van de mensen in de regio's van groot belang. Het is daarom een goede zaak dat wij in nieuwe gevallen uitgaan van het voorzorgprincipe en de norm voor straling van 0,4 microtesla hanteren. Dat is 250 keer strenger dan de 100 μ T-norm van de EU. Binnen deze norm zijn diverse oplossingen denkbaar, zowel bovengronds als ondergronds. Ook bij ondergrondse aanleg komt immers straling vrij, zelfs in een grotere piek dan bij bovengrondse aanleg. Ook bij ondergrondse aanleg is er sprake van een belemmeringszone, zij het met een iets kleinere oppervlakte, waarin niet gebouwd kan worden en waarin zich geen gevoelige bestemmingen kunnen bevinden. Het grote voordeel van verkabeling is echter de onzichtbaarheid. Daar staat tegenover dat verkabeling verbonden is met hogere kosten, maar liefst 10 mln. per kilometer, dat er extra bedrijfsmaatregelen in de aansturing van het netwerk nodig zijn, dat de reparatietijd bij storingen langer is en dat de bodem voor het aanleggen van de kabels moet worden open gegraven, voor zover boringen niet kunnen plaatsvinden. Daar komt nog bij dat de sompige Randstadbodem met zijn hoge waterstand niet de meest ideale bodem is om deze kabels in te leggen. Het CDA is het eens met de voorgestelde aanpak om nu, in dit tracé, 20 km te verkabelen en daarmee vooral heel veel praktische kennis, kunde en ervaring op te doen. Dat lijkt wat ons betreft een weloverwogen afweging en een zaak van beheerst omgaan met grote investeringsbedragen, maar ook met de zorgen die er leven ten aanzien van onze landschappen. Want het is nu eenmaal financieel en technisch niet haalbaar om alle hoogspanningskabels onder de grond te leggen. Ik kom bij het uitruilbeginsel waarvan wij in de toekomst in beginsel gebruik zullen maken. Toen ik deze bijdrage in het weekend aan het voorbereiden was, vroeg mijn zoon of dit betekent dat de hoogspanningsleidingen onder de grond gaan en de masten verdwijnen, terwijl wij er windmolens voor terugkrijgen. Hij zei niet te snappen wat dan per saldo het resultaat is geweest voor

een mooier landschap. Zo is het uitruilbeginsel niet bedoeld, maar ik heb er nog wel twee vragen over. Wat voor effect zal dit hebben op de energierekening? Het is van belang dat wij weten dat het uitruilen, het compenseren op een zodanige wijze gebeurt dat het financieel ook een haalbare kaart is. De minister heeft al eerder in haar brief aangegeven dat zal worden gesproken over het compensatiebeginsel: waar ergens bovengronds verschijnt, zal elders ondergronds aangelegd en gesaneerd worden, dan wel verplaatst. Hoe zal dit nader worden uitgewerkt? Graag wil onze fractie meer weten over de principes. Wie betaalt welke investering, wat zijn de prioriteiten, hoe worden die prioriteiten vastgelegd en hoe gaan wij dit goede beginsel verder vorm en inhoud geven? Het is voor ons wel van belang om daarop enig zicht te krijgen.

Aan de mogelijkheden en locaties voor opslagcapaciteit refereerde de heer Samsom ook al, gerelateerd aan de toekomstige energiemix. Ik sluit mij aan bij de vraag die hij hierover stelde, maar ik wijs ook nog even op de motie die mijn oud-collega Hessels hierover heeft ingediend. Graag krijg ik daarop een nadere toelichting van de minister.

Voorzitter: Van Heugten

De vergadering wordt van 15.45 uur tot 16.15 uur geschorst.

Minister **Van der Hoeven**: Voorzitter. Het is deze week wel een energieweekje. Ik was vanochtend in Bleiswijk voor het heien van de eerste paal van het schakelstation daar. Vanmiddag spreken wij over de Randstad 380 kV, waarin het schakelstation een wezenlijk element vormt, over het SEV III en morgen over een heleboel andere onderwerpen, energie betreffend. Ik hoop dat wij straks en morgen kunnen zeggen dat wij een flinke stap hebben gezet. Ik maak eerst een aantal opmerkingen over de Randstad 380 kV, eerst over de Noordring en daarna over de Zuidring. Daarna kom ik bij de vragen en opmerkingen over het SEV III.

Ik begin met de Noordring. Het uitgangspunt was dat maximaal 20 km zou worden verkabeld. Waarom 20 km? Omdat van die 20 km wordt aangegeven dat dit in zoverre aanvaardbaar is dat erboven risico's gaan ontstaan voor de leveringszekerheid. Hopelijk zal de technische en operationele haalbaarheid op de langere termijn verder worden aangetoond, zodat wij meer dan 20 km kunnen verkabelen, maar op dit moment is dat nog niet het geval. Overigens wordt door de TU Delft in de eerste verkennende onderzoeken aangegeven dat die tendens er inderdaad is. Het is ook waar dat de resultaten van de simulatie en validatie pas over een jaar of zes beschikbaar zullen zijn. In de Zuidring gaat ongeveer 10 km ondergronds. Dat betekent dat je binnen de resterende kilometers gaat bezien wat je het beste in de Noordring kunt doen. Het uitgangspunt is geweest het oplossen van knelpunten. Dat betekent verkabelen waar dat technisch gezien noodzakelijk is. Dat moet je doen waar zich een combinatie van knelpunten voordoet. Als er niet wordt verkabeld, moet je naar een bovengronds tracé zoeken dat zo min mogelijk negatieve effecten heeft. Dat betekent dus dat je onder het Noordzeekanaal moet verkabelen, tussen Rijkswatering en de Zuidelijke Ringvaart ook en, alles afwegend, ook als het gaat om de

oostelijke passage van de Haarlemmermeer, met een deel ondergronds. Daar kom ik op terug. De komende tijd vindt optimalisatie van het tracé plaats. De MER wordt verder afgerond. Ook de voorbereidingen voor de formele besluitvorming worden getroffen. Om dat te kunnen afronden, is het nodig dat de Kamer instemt met het voorliggende deel 3 van de gewijzigde PKB en met het inzetten van de Structuurvisieprocedure voor De Wilck. Ook daar kom ik op terug. Daarna worden de ontwerpbesluiten genomen, in de eerste helft van 2010, en vervolgens ter inzage gelegd. Uiteindelijk is het de bedoeling om de Noordring in 2013 in bedrijf te kunnen nemen.

Er is een aantal vragen gesteld over de Haarlemmermeer, oost of west. Het is waar dat de westkant van de Haarlemmermeer een realistisch alternatief was en is. Dat hebben wij eerder gewisseld. Je moet echter ook kijken naar wat er verder gebeurt. Ik heb aangegeven dat ik wil meegaan met de oostvariant, maar dat betekent wel dat de regio zelf moet zorgen voor de financiering van de verkabeling van de bestaande 150 kV. Er mogen voorts geen andere belemmeringen ontstaan bij de realisatie van de verbinding aan de oostkant en het betekent dat aan de oostkant portaalmasten worden geplaatst in verband met de hoogtebeperkingen rondom Schiphol. Dat zijn de consequenties van datgene waarvoor wij hebben gekozen.

De heer Van Heugten vroeg waarom de desbetreffende brief niet eerder is gestuurd. Ik kan daar geen antwoord op geven. Het gaat om het gebied tussen de noordrand van Hoofddorp en Schiphol. Dat gebied staat onder druk. Door de Stichting Mainport en Groen worden inderdaad investeringen in het landschap gedaan. Wij hebben in dat kader met landschapsarchitecten van de gemeente bekeken hoe een en ander zo goed mogelijk kan worden ingepast. Het is lastig. Wij zitten met deze portaalmasten. Wij lossen dit echter met tracering en beplanting zo goed mogelijk op. Overigens is met alle partijen in de stichting steeds het gesprek gaande gehouden. Nogmaals, wij weten dat het lastig is, maar als je kiest voor de oostvariant, zijn dit tracé en deze oplossing het beste.

De **voorzitter**: De minister heeft een brief ontvangen van deze stichting. Ik neem aan dat zij deze zal beantwoorden. Kan zij een afschrift van deze antwoordbrief naar de Kamer sturen, opdat wij kennis kunnen nemen van het antwoord?

Minister **Van der Hoeven**: Dat zal ik doen. De heer Zijlstra vroeg waarom de regio zelf moet opdraaien voor de kosten van het ondergronds aanleggen van bestaande 150 kV-verbinding in Floriande. Ik heb al gezegd dat het alternatief aan de westkant was. Dat was realistisch. De 150 kV-verbinding zouden wij combineren met de nieuwe 380 kV-verbinding. Dat gaat echter niet door. Hierdoor is voor mij de noodzaak om de bestaande 150 kV-verbinding weg te halen en dit te betalen – daar komt het eigenlijk op neer – verdwenen. De regio heeft ook aangegeven dat het noodzakelijk is om de bestaande 150 kV-verbinding in Floriande ondergronds aan te leggen, teneinde de UPR-doelen te kunnen realiseren. Deze noodzaak zou ook bestaan als de 380 kV-verbinding niet was aangelegd. Dan is ook helder wie hiervoor de eerste stappen moet zetten: de regio. Ik heb met de regio afgesproken dat men dit ook inderdaad gaat doen. Ik heb ook andere voorwaarden afgesproken.

De heer **Zijlstra** (VVD): Met de regio zijn dus heldere afspraken gemaakt die in beton gegoten zijn? Met andere woorden, een en ander ligt volledig bij de regio? Wij worden straks dus niet via een U-bocht geconfronteerd met de kosten hiervoor?

Minister **Van der Hoeven**: Laat ik het anders formuleren. De afspraken zijn gemaakt en zowel de Kamer als de minister moet zich niet via een U-bocht laten verleiden, zodat men hier toch onderuit kan komen. Zo simpel is het. Het is het een of het ander. Dan wil ik voorstellen om terug te gaan naar de westvariant, maar daar voelde niemand iets voor. "Have one's cake and eat it too", is het Engelse spreekwoord.

Dan kom ik bij de vraag van de heer Samsom over de regio op de verkabeling van de 150 kV-verbinding bij Delft en Hoofddorp. Eigenlijk gaat het hierbij om de Zuidring en de Noordring. In beide gevallen ligt de regio voor de verkabeling bij beide gemeenten. Dit betekent dat de gemeenten de nodige ruimtelijke besluiten moeten nemen en met TenneT overeenstemming moeten bereiken over het tracé en het proces. Ik heb beide gemeenten aangegeven dat ze snel in gesprek moeten gaan met TenneT om afspraken te maken. Waar mogelijk en nodig zal ik uiteraard helpen om een snelle besluitvorming te bevorderen.

Dit waren mijn eerste opmerkingen over de Noordring. Dan kom ik bij de vragen over De Wilck. Dit is een lastig probleem. Ik kan hier wel luchtig over doen, maar men weet dat dit lastig is. Voorgesteld wordt om de criteria op grond van de Natuurbeschermingswet – dit is gebruikelijk – van toepassing te laten zijn op De Wilck. Dit moet komen in plaats van de veel strengere toets die nu in de PKB is opgenomen. Dat betekent dat je de PKB moet wijzigen, en wel door middel van een structuurvisieprocedure. Als de Kamer hier vandaag mee instemt, zal zij na de terinzagelegging de structuurvisie van mij ontvangen.

Door verschillende sprekers, het pregnantst door de heer Vendrik, is gevraagd welk verschil er bestaat tussen Natura 2000 en de Natuurbeschermingswet. In de Natuurbeschermingswet hebben wij de Europese richtlijnen overgenomen. Hier zit geen licht tussen. De Natura 2000-gebieden zijn aangewezen op grond van deze wet. Dat is allemaal prima. Met de verkabeling van de 150 kV-verbinding, en daarmee tot het bovengronds aanleggen van een 380 kV-verbinding, voldoe je aan de vereisten van de Natuurbeschermingswet en dus ook aan de vereisten van de EU-richtlijnen ten aanzien van de 2000 Natura-gebieden. De PKB bleek echter strenger dan de Natuurbeschermingswet en de Europese richtlijnen te zijn. Overigens zal de nieuwe 380 kV-verbinding waarschijnlijk minder gevolgen hebben voor het gebied, omdat er in de nieuwe verbinding heel goed naar gekeken wordt dat op het punt van de vogelsterfte maatregelen kunnen worden genomen, bijvoorbeeld door de draadslachtoffers te verminderen.

Nu hadden we in de PKB Randstad 380 kV er eigenlijk voor moeten kiezen om de Natuurbeschermingswet als uitgangspunt te nemen, in plaats van verwaarloosbare effecten. Dan hadden we deze problemen niet gehad. Maar toen dachten we dat de aanleg en het gebruik van de verbindingen geen of alleen verwaarloosbare effecten in de speciale beschermingszones konden veroorzaken. We dachten dat we aan deze voorwaarden konden voldoen door een aantal mitigerende maatregelen en de

ondergrondse aanleg. Daarom hebben we er toen voor gekozen. Er werd dus van uitgegaan dat de ondergrondse aanleg alleen zou geschieden in bijzondere gevallen. We hadden namelijk afgesproken: bovengronds, tenzij. Er was ook niet bekend dat er een beperking was aan de hoeveelheid ondergrondse kilometers, vanwege de nettechnische risico's. Nu zitten we met iets anders. Ik sta nu voor een keuze. Als je het criterium dat strenger is dan de Natuurbeschermingswet en de Europese richtlijnen wilt kunnen handhaven, moet je kabel toepassen. Als je de belangen afweegt, betekent dit dat je elders bovengronds moet gaan. Ik heb dit allemaal afgewogen en bij mezelf afgevraagd wat nu het zwaarst weegt. Waarmee kom ik het meeste tegemoet aan de bezwaren die er liggen? Ik denk dat wij dit met de keuze die nu voorligt het beste doen. Dit betekent wel dat je het strengere criterium uit de PKB moet loslaten. Uiteraard is het wel zo dat bij de tracékeuze de criteria van de Natuurbeschermingswet in acht worden genomen.

De heer **Van Leeuwen** (SP): Ik begrijp van de minister waarom in de oude PKB de strenge voorwaarden terechtgekomen zijn. Maar zijn die eerdere strenge voorwaarden niet veel meer gerelateerd aan het beschermingsregime van Natura 2000? Zijn ze daarop geënt geweest? Is nu niet de facto het beschermingsregime van de Natuurbeschermingswet een graadje minder? Gaan we de criteria naar beneden bijstellen vanwege de motieven van de minister, zoals een grens aan het aantal kilometers waarmee het onder de grond mogelijk is?

Minister **Van der Hoeven**: De natuurbeschermingswet is de implementatie van de Europese richtlijnen. Wij gaan de criteria van de Natuurbeschermingswet niet naar beneden bijstellen. In de PKB hebben we de richtlijnen strenger gemaakt. We hebben een zogenaamde kop op de Europese richtlijn gezet. Die kop halen we eraf. Daar komt het op neer.

De **voorzitter**: Ik heb gevraagd of het binnen de huidige wet- en regelgeving mogelijk is om de combinatiemasten in dat gebied door te trekken, om daarmee te voorkomen dat je het gebied uiteindelijk moet ingraven, met de verkaveling en de verstoring die dat veroorzaakt. Weegt dat op tegen de draadslachtoffers waarmee nog rekening moet worden gehouden?

Minister **Van der Hoeven**: Dat gaat niet. Dan heb je namelijk geen neutraal effect. Integendeel, dan ga je het gewoon bemoeilijken. Dan heb je al die 150 kV er hangen en dan hang je er nog eens 380 kV bij. Dan ga je het gebied nodeloos belasten. Dan loop je wel degelijk aan tegen de Natuurbeschermingswet. Dat moeten we niet doen.

Ik ga verder met de overige punten in de Noordring. Dat brengt mij in de eerste plaats bij Oostzaan. Ik ben daar geweest en heb gezien hoe het eruit ziet. Ik kan mij heel goed voorstellen dat mensen er behoorlijk onrustig van zijn geworden en hopen dat er uiteindelijk een betere oplossing kan komen. Ik heb TenneT gevraagd om te bekijken welke alternatieven er zijn. Daar zijn er niet veel van.

Ondergronds is op dit moment geen optie, gelet op de kilometergrenzen die we daarvoor hanteren. TenneT

heeft wel op een groot deel van de lijn de isolatoren vervangen. Het zoemen zou afgelopen moeten zijn. Ik laat mij hierover graag nog eens opnieuw informeren. Ik heb overigens de laatste maanden geen klachten meer gehad over geluidsoverlast door zoemen. Ik heb in mei nader overleg met de gemeente Oostzaan over het rapport. Ik kan daar op dit moment echt niet op vooruitlopen.

De heer Zijlstra vraagt of ik ga onderzoeken of toch niet op het alternatief Noordzeekanaal vooruitgelopen kan worden. Ik heb gezegd dat ik in mei eerst met de gemeente Oostzaan ga spreken. Ik neem dit punt mee. Ik wil ook graag een oplossing, maar zoals gezegd is de ruimte erg beperkt.

De heer Van Heugten vraagt of de gemeente en het Rijk over Spaarnwoude op één lijn zitten. Ook in dit geval is met betrokkenen goed gekeken naar de voor- en nadelen van beide opties. Uiteindelijk is gekozen voor het tracé van de bestaande 150 kV-verbinding, vanwege de technische beperkingen van de bestaande waterleidingen, de risico's voor de leveringszekerheid, de plannen voor de verbreding van de A9 en de aanwezigheid van de bestaande verbinding. Ik heb begrepen dat de gemeente Haarlemmerliede en Spaarnwoude een andere voorkeur had, namelijk een bundeling met de A9, maar dat ze begrip heeft voor de gemaakte keuze. De gemeente Velsen heeft steeds een voorkeur gehad voor deze optie.

Verder vraagt de heer Van Heugten of de belangen van de agrariërs geborgd zijn. Er is door TenneT een schadegids ontwikkeld voor grondeigenaren, grondgebruikers, belangenvertegenwoordigers, adviseurs en omwonenden. Die schadegids is tot stand gekomen in overleg met LTO Nederland. Onder de lijn of boven de kabel moet TenneT de grond kunnen gebruiken om de verbinding te realiseren en te onderhouden. Allereerst zal men een zakelijk recht moeten vestigen. Dat zakelijk recht wordt met de eigenaar van de grond gesloten, tenzij sprake is van een substantiële inbreuk op het exclusieve gebruiksrecht van de eigenaar. In dat geval wordt geprobeerd om de grond te verwerven. Daar is bijvoorbeeld sprake van bij een opstijppunt.

De heer **Zijlstra** (VVD): Zegt de minister niets meer over Oostzaan, anders dan dat er nog een overleg komt?

Minister **Van der Hoeven**: Op dit moment kan ik er verder niets over zeggen. Ik heb het rapport ontvangen. Ik heb nog niet met betrokkenen over het rapport gesproken, maar ik heb goed geluisterd naar de opdracht die de Kamer mij impliciet meegeeft, namelijk dat ik nog eens moet kijken wat ik kan doen. Dat doe ik, maar ik wil eerst met de gemeente over het rapport spreken. Ik zal de Kamer informeren over de uitkomsten van het overleg.

Voorzitter. De uitgangspunten zijn: volledige schadeloosstelling of schade in beginsel vergoed wanneer die schade zich voordoet. Verder bestaat er ook nog het begrip "planschade", veroorzaakt door de wijziging van het planologisch regime, die niet voor rekening zou moeten komen van degene die de schade leidt en die schade niet voldoende anderszins heeft kunnen verzekeren. Ook daarbij is daarbij een aantal punten dat door TenneT worden meegenomen.

Ik kom te spreken over de Zuidring. Ook daarbij kijken wij integraal naar de aandachtspunten. Bij de nadere

detailinvulling van de knelpunten in de Noordring hebben wij nog eens gekeken naar alle keuzes. In deelgebied 1, dus in de Zuidring, wordt extra bekabeld tot aan mast 14. Meer gaat niet. Tot mast 13, waar de heer Vendrik naar vraagt, lukt niet, want dan moet de kabel op een verkeerd punt omhoog. Dat betekent dus dat je door moet naar mast 12. Dan heb je het over een dikke 700 meter, en die hebben wij niet. Als de heer Vendrik dat wil, dan moet hij mij maar zeggen waar hij minder kabels onder de grond wil hebben. Zo eenvoudig is het.

Ik heb in juni aangegeven dat ik als compensatie voor de bovengrondse 380 kV wil kijken naar verkabeling van de 150 kV, met name de 150 kV in Tanthof. Daarover zijn op dit moment intensieve gesprekken gaande. Op korte termijn wordt in overleg met TenneT gekeken naar een geschikt tracé. Daarna kunnen de gemeenten de planologische procedures daarvoor starten.

De stand van zaken bij de Zuidring is dat de planning of bijna alle ontwerpbesluiten van het bevoegd gezag binnen zijn. In de derde week van april wordt het ontwerp-rijksinpassingsplan samen met de overige benodigde besluiten ter inzage gelegd. De definitieve besluiten worden in augustus genomen. In principe zal de verbinding in de Zuidring in de tweede helft van 2011 kunnen worden gerealiseerd. Dat is prima op tijd om te zorgen dat geen problemen met de leveringszekerheid ontstaan. Het is overigens inclusief mogelijk beroep bij de Raad van State, wat, zoals men weet, altijd de tussenstap is die wij hebben afgesproken.

De heer **Vendrik** (GroenLinks): De minister zei zojuist dat bij een keuze voor mast 13 de kabel op de verkeerde plek uit de grond komt. Waarom is dat zo?

Minister **Van der Hoeven**: Dat heeft te maken met het knooppunt van de A4. Er is gewoon geen ruimte om op dat punt een station te bouwen. Dat betekent dat je door moet naar mast 12 en dat de kabel pas daar uit de grond kan komen, omdat er daar wel ruimte is om het station te bouwen. Dan gaat het niet meer over de meters waarover de heer Vendrik praat, maar over 700 tot 750 meter. Dat is het probleem. Hij moet maar eens kijken op dat kaartje.

Dat was wat ik wilde zeggen over de Noordring en de Zuidring. Als ik het goed heb begrepen, gaat de Kamer – misschien met uitzondering van de heer Vendrik bij mast 13 en mast 12 – akkoord met de voorstellen voor Randstad 380 kV-verbinding. Wat dat betreft kunnen wij dus verder aan de slag. Ik hoor dadelijk graag of die conclusie juist is.

De heer **Van Leeuwen** (SP): Nu de minister het onderwerp 380 kV en Noord- en Zuidring heeft afgerond, zijn er nog wel een paar vragen over. De minister geeft in de eerste plaats zelf toe dat het met de huidige stand van de techniek niet mogelijk is om verder te gaan. Daarover zijn meer vragen gesteld. Betekent dit voor de nabije toekomst, als uit onderzoek blijkt dat het wel mogelijk is, dat dit geïmplementeerd wordt en dat wij inderdaad verdergaan en meer gaan verkabelen? Ik heb in de tweede plaats ook een vraag gesteld over de koppeling van de sanering, de bundeling en de compenserende maatregelen met de aanleg. Ik weet niet of deze minister of haar collega Cramer erop ingaat. De koppeling is nu bestuurlijk losgelaten, maar de facto kan

een koppeling wel eens meer opleveren. Als je over aanleggen praat, is het altijd aardig als je gelijktijdig kunt zeggen dat je daar gaat saneren en wat je gaat doen.

Minister **Van der Hoeven**: Ik wil graag bij het SEV III, het volgende onderwerp, op die vragen ingaan. Daar vind ik ze beter passen. Ik kom er dus op terug.

De heer **Van Leeuwen** (SP): Dan wacht ik even tot u klaar bent met alles en dan kijk ik wat er over eens.

Minister **Van der Hoeven**: Wat de Noordring en de Zuidring betreft, de ene wordt in 2011 en de ander in 2013 in gebruik genomen. Zoals bekend, zijn de resultaten van het simulatietraject waarmee TU Delft bezig is, niet binnen drie jaar bekend. Het is dus een illusie dat wij met de gemaakte afspraken over de Noordring en de Zuidring meer dan 20 km kunnen verkabelen. Het is niet juist om die illusie te laten bestaan.

De heer **Zijlstra** (VVD): Zal de minister de vragen over gelijkstroom ook in verband met het structuurschema beantwoorden?

Minister **Van der Hoeven**: Dat brengt mij bij het SEV III. Ik noem het maar zo, want dat is gemakkelijker dan het elke keer Derde Structuurschema Elektriciteitsvoorziening noemen. Wij kunnen er over denken wat wij willen. De kritiek die op een aantal punten is gespuid, kan ik mij wel voorstellen. Ik zal straks ook zeggen waarom ik mij die heel goed kan voorstellen. Het SEV III is ruimtelijk faciliterend voor investeringen in de essentiële infrastructuur van onze nationale elektriciteitsvoorziening. Het staat dus ook in het licht van de geliberaliseerde elektriciteitsmarkt. Het heeft als doel het claimen van voldoende ruimte voor de van vitaal belang zijnde nationale elektriciteitsvoorziening. In het SEV III wordt dus niet het energiebeleid bepaald. Dat hebben wij gedaan in het Energierapport. Daarin staat ook iets over duurzame energievoorziening en over de energiemix. Ook toen zijn naar aanleiding van het debat in deze Kamer een aantal zaken aangescherpt. Dat is allemaal prima, dat is gebeurd. Het Derde Structuurschema betreft alleen de ruimtelijke consequenties van het neergelegde beleid. Straalt het weinig uit van een duurzame toekomstige energievoorziening? Het is niet alleen voor kolenvermogen of kernenergie. Er zitten drie aanlandingspunten in voor grootschalige windenergie-opwekking op zee. De zoekgebieden voor grootschalige offshore windparken zitten in het Nationaal Waterplan. Duurzame initiatieven op land, of het nu windenergie, biomassa of iets anders is, zijn van een dergelijke ruimtelijke schaal dat de reservering aan decentrale overheden wordt overgelaten. Wij zijn in 2006 met het SEV III begonnen. Het heeft een looptijd tot 2020. In de tussentijd zijn er nogal wat ontwikkelingen. Wij hebben een dag of tien geleden bijvoorbeeld afspraken gemaakt in het aanvullende pakket. Het structuurschema zorgt voor de ruimtelijke reservering. Als je rekening wilt houden met de nieuwste ontwikkelingen, kun je het structuurschema periodiek evalueren en aanpassen. Dan kan tegemoet gekomen worden aan de vragen die de heer Samsom op een aantal punten heeft gesteld. Als je dat nu zou willen vastleggen, kies je voor iets wat je nog niet precies kent.

Tegelijkertijd kun je er wel iets mee willen. Om daaraan tegemoet te komen, wil ik voor de zomer van 2009 aangeven welke evaluatiemomenten mij voor ogen staan. Op die manier houden wij het SEV III bij de tijd. Anders stolt iets en kunnen wij niet verder. Als het gaat om het reserveren van ruimte voor nieuwe ontwikkelingen, zeg ik dat je moet faciliteren, maar dat dit niet het eindstation is. Het is goed om de nieuwe initiatieven via structuurvisies of door de rijkscoördinatieregeling in te passen. Er is een aantal heel interessante nieuwe initiatieven. Ik denk aan de nieuwe aanlandingspunten van windenergie. Ik denk aan de opslagfaciliteit en de uitwerking van de motie over de OPAC. Blue energy is een zeer interessante ontwikkeling. Laten wij met elkaar de ruimte nemen. Voor de zomer zal ik aangeven hoe ik mij dit voorstel. Wij moeten datgene wat de Kamer wil, kunnen inpassen. Je moet de nieuwe ontwikkelingen concreter hebben dan ze nu zijn. Als ze concreet zijn, kunnen de effecten in kaart worden gebracht. De opgenomen verbindingen en locaties zijn vanaf 2006 meegenomen. Als wij er op deze manier een dynamisch SEV III van maken, kunnen wij ook tegemoetkomen aan de gerechtvaardigde wensen van de Kamer.

De heer **Samsom** (PvdA): Het procesvoorstel spreekt mij wel aan. Er zit een zekere ratio achter: een aantal ontwikkelingen moet verder worden uitgewerkt voordat ze plompverloren landen in zo'n structuurschema. Maar we moeten er ook geen hobby van maken om elke keer structuurvisies te herzien. De minister weet hoe ongelukkig ingewikkeld dat procedureel is. Het aantal evaluatiemomenten moeten wij dus niet te groot maken. Wij moeten nu al doen wat wij nu al kunnen doen. In de loop van dit debat moet blijken welke keuzes wij maken. Wat schuiven wij op de iets langere termijn en wat willen wij er nu al in verwerken? Mijn oproep is om er geen "rolling document" van te maken. Daar lenen dit soort structuurvisies zich niet zo goed voor.

Minister **Van der Hoeven**: Als wij uiteindelijk uitkomen op drie momenten tot 2020, zitten wij op een maximum. Tegelijkertijd zijn er dan voldoende argumenten om er naartoe te werken. De punten die de heer Samsom heeft aangekondigd, nemen wij dan mee in de eerstkomende drie jaar. Dan kader je het in, dan geef je een richting aan, maar dan geef je ook aan dat je er geen ratjetoe van wilt maken.

Voorzitter. Ik kom bij de volgende punten. Ten eerste de vestigingsplaatsen voor grootschalige elektriciteitsproductie. Ten tweede de trajecten voor hoogspanningsverbindingen vanaf 220 kV. Ten derde het waarborgingsbeleid kernenergie. Ten vierde nog drie aanlandingspunten.

De heer Van Leeuwen vraagt waarom ik niets over de gasrotonde zeg. Ja, het klopt, dat staat er niet in; het is ook hartstikke ingrijpend, maar het staat wel in het Structuurschema Buisleidingen. Ik heb toegezegd om voor de zomer de notitie-Ten Hoopen uit te werken, waarbij ik mijn totale visie op de gasrotonde geef. De fysieke kant, de buisleidingen, staan in het genoemde structuurschema. Op de totale gasrotonde kom ik graag bij de Kamer terug.

De heer **Van Leeuwen** (SP): Ik begrijp dat wel, maar het maakt het wel een beetje ingewikkeld. Wij hebben het over het reserveren van ruimte voor energie, infrastructuur

tuur en weet ik wat allemaal. Daar hoort volgens mij gas ook bij. De minister refereerde net aan het waterplan als het gaat om de offshore windparken. Wij moeten straks uit allerlei hoeken en gaten zaken bij elkaar grijpen om een goed inzicht te krijgen in hoe dat zit. Het was min of meer een pleidooi om te proberen het zoveel mogelijk integraal te doen in plaats van steeds te verwijzen. De minister zou ook in het SEV III naar dat verhaal kunnen verwijzen, zodat wij weten waar wij het kunnen vinden. Het mooiste zou echter zijn om dit soort ruimtereserveringen allemaal bij elkaar te pakken. Dat is het voorstel van de SP-fractie.

Minister Van der Hoeven: Dat werkt zo niet, met alle respect. Ik kan er niets aan doen. Hier kan ik echt niets aan doen. Als ik er wel iets aan kon doen, zou ik het wel gedaan hebben. Ik kijk ook even naar mijn collega van VROM.

Minister Cramer: Ik kan er wel iets aan doen.

Minister Van der Hoeven: De minister van VROM kan wel aan bepaalde dingen iets doen. Dat heeft te maken met het feit dat de een over het ene gaat en de ander over het andere. Daarom zitten wij hier ook met z'n tweeën.

De heer Van Leeuwen vroeg wie bepaalt wat wij nationaal regelen en wat wij aan de provincies en aan de regio overlaten. Het SEV III gaat over de nationale elektriciteitsinfrastructuur. Dan heb je het over de grootschalige elektriciteitsproductie van ten minste 500 MW, over globale trajecten van de hoogspanningslijnen van het 250 kV-verbindingnet en hoger. Nationaal regelen wij de waarborglocaties kernenergie, waar mijn collega straks op zal ingaan, en aanlandingspunten windenergie van 220 kV en hoger. De provincies zijn verantwoordelijk voor de ruimtelijke inpassing van hoogspanningslijnen met een spanning van 150 kV en lager en voor milieu- en bouwvergunningen voor concrete centrales, behalve wanneer het Rijk de rijkscoördinatie-regeling toepast. Die rijkscoördinatie-regeling is sowieso zeer de moeite waard, zeg ik tegen de heer Samsom, want met concrete projecten kun je via deze regeling nu al aan de slag. Dat hoeft niet allemaal via het SEV te gaan. De rijkscoördinatie-regeling zorgt ervoor dat de coördinatie eenvoudiger wordt. Dat betekent dat je op één moment op alle ontwerpbesluiten tegelijkertijd kunt inspreken. Dat is van belang, zeg ik tegen de heer Van Leeuwen, omdat dit de integrale afweging mogelijk maakt. De PKB is inderdaad een procedure die daaraan voorafgaat. Dat is ook als zodanig gecommuniceerd, want de PKB-procedure is onder de oude Wet op de Ruimtelijke Ordening gestart. Het is goed dat deze volgens de oude procedure wordt afgehandeld en dat niet halverwege wordt overgestapt op iets anders. Ik ben het zeer eens met wat de heer Van Leeuwen impliciet zei, namelijk dat wij ervoor moeten zorgen dat het zo eenvoudig mogelijk wordt gemaakt voor mensen door informatieavonden te organiseren en informatie te verstrekken. Dat doe ik ook en dat doen we ook gezamenlijk. Voor alle projecten die onder het SEV III komen te vallen, is in de toekomst de rijkscoördinatie-regeling van toepassing. Dat is ook een instrument om de projecten sneller van de grond te krijgen.

De heer **Van Leeuwen** (SP): Ik heb twee vragen, ten

eerste over de verdeling van de verantwoordelijkheden van andere overheden en de rijksoverheid als het erom gaat waar de beslissingen vallen: 500 kV en hoger is voor het Rijk en de rest laten wij over aan de andere overheden. In het SEV III-verhaal staat echter ook dat het onderliggende netwerk van 110 kV en 150 kV essentieel is in het totale netwerk. Dat is van specifiek belang. In die zin heeft het heel veel met elkaar te maken. Als wij praten over een keten, een ringleiding, dan bepaalt de zwakste schakel toch de sterkte van die hele keten. Is dat geen reden – voor de SP is dat het wel – om als rijksoverheid veel meer sturend te zitten op dat 110- en 150-verhaal?

De minister sprak over het oude systeem als keuze voor de PKB. Omdat wij in die overgangssituatie zitten, wordt het wat onduidelijk. Wij nemen die PKB maar passen wel het instrumentarium van de nieuwe Wet ruimtelijke ordening toe, bijvoorbeeld als het gaat om provinciale verordeningen, om structuurvisies, om aanwijzingen en dergelijke. Dat maakt het zo onduidelijk. Je kunt dan wel vasthouden aan die oude WRO, maar je zou er ook voor kunnen kiezen om alles volgens de terminologie van de nieuwe Wro te maken. Dat zou het volgens mij wel een stuk simpeler maken.

Minister Van der Hoeven: Twee vragen, dus twee antwoorden. Ik begin maar met de laatste vraag. Dé specialist op het punt van de Wet ruimtelijke ordening zit een stukje verder aan deze tafel en zal straks wel op die vraag ingaan.

De heer Van Leeuwen moet het zich eens voorstellen als ik zou doen wat hij vraagt. Ik ga dan niet meer werken met maatvoering, maar dan zeg ik dat alles van nationaal belang is. Hij moet eens weten wat wij ons daarmee op de hals halen. Alles wat nu op het terrein van gemeenten en provincies ligt, moet hier worden afgehandeld, terwijl als het gaat om bijvoorbeeld distributienetwerken ervoor wordt gepleit om die toch vooral dichtbij de mensen te houden, dus bij die lokale en provinciale overheden. Ik denk dat het vooral van belang is om te bekijken op welke manier ieder zijn werk goed kan doen, zoeken waar wij de verbindingen op orde hebben, zonder te zeggen "ik neem jouw werk wel over". Ik geloof niet dat wij dat moeten doen, ik weet zelfs zeker dat wij dat niet moeten doen en ik ga het ook niet doen!

Wij hebben 23 vestigingsplaatsen waarop meerdere brandstoffen worden gebruikt, kolen, gas, olie, biomassa. Mevrouw Wiegman zei dat je eigenlijk zou moeten uitgaan van de netsituatie. Die moet bepalend zijn voor de keuze van de vestigingsplaats. Maar zo werkt het niet. Wij hebben te maken met een geliberaliseerde elektriciteitsmarkt, dus met vrijheid van productie. De locatiekeuze wordt dan niet gedictieerd door de netwerkconfiguratie. Natuurlijk zal iedere producent in de praktijk wel degelijk rekening houden met de netstructuur, want hij moet die opgewekte elektriciteit natuurlijk ook weer kunnen afvoeren.

Mevrouw Wiegman wilde volgens mij eigenlijk geen export van elektriciteit. Ik ben dat niet met haar eens. Als wij in staat zijn om zowel economisch als milieu-hygiënisch concurrerend elektriciteit in het buitenland te verkopen, waarom zouden wij dat dan niet doen? Wij importeren op dit moment ook elektriciteit vanuit het buitenland. Als wij in staat zijn om schonere elektriciteit te produceren, waarom zouden wij die niet gewoon exporteren naar het buitenland? Natuurlijk moet

toepassing van kolenvermogen passen binnen de milieuhygiënische randvoorwaarden, logisch, maar er zijn ook kansen als een moderne Nederlandse centrale met een relatief lage CO₂-uitstoot een buitenlandse centrale met een relatief hoge CO₂-uitstoot vervangt. Laten wij helder zijn, de kosten van transport van stroom naar het buitenland zijn natuurlijk voor rekening van de buitenlandse gebruiker. Die wil het hebben, dus betaalt hij ook voor het transport.

Ik ben het ermee eens dat wij het toepassen van kolenvermogen niet los kunnen zien van mogelijke toepassing van CCS. Mevrouw Cramer en ik hebben op dat punt een uitgesproken mening, namelijk dat CCS er gewoon komt, linksom of rechtsom. Het is een prima transitietechnologie op weg naar een schonere en duurzame energiehouding in de periode dat wij nog voor 80% afhankelijk zijn van fossiele brandstoffen.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie): Voorzitter. De minister heeft natuurlijk gelijk als zij spreekt over de vrijheid van productie en de rol van de netbeheerders. Morgen hebben wij inderdaad opnieuw overleg met elkaar en dan zullen wij ook nog wel spreken over voorrang voor duurzaam. Dus die vrijheid van productie geldt wel, maar we zijn hier ook bezig om duurzame energie op het net te krijgen, het liefst met voorrang. Op basis van die principes zou je dus de kans moeten aangrijpen om dit ook in het Structuurschema te verwerken.

Minister **Van der Hoeven**: Ik wijs in dit verband op het wetsvoorstel Voorrang voor duurzaam, waarover we nog zullen spreken. Morgen komt aan de orde de mogelijkheid van een ministeriële regeling in de tussentijd. Uiteraard willen wij voorrang geven aan duurzaam. Dat is ook de reden voor het wetsvoorstel, maar we zijn nog lang niet zo ver dat we definitief afscheid kunnen nemen van kolen. We kijken heel goed naar de plaats van kolen in de energiemix, maar wel onder strikte milieuvoorwaarden.

De heer **Vendrik** (GroenLinks): We hebben het hier niet over afscheid nemen van kolen, maar over het faciliteren van nieuwe, dus extra, méér kolencentrales. We gaan dus naar een duurzame toekomst, maar ondertussen geven we kans, gelegenheid, ruimte, locatie voor meer en nieuwe kolencentrales. De minister snapt toch ook wel dat dit niet kan?

Minister **Van der Hoeven**: De minister snapt heel goed waar u mee bezig bent, maar de minister trapt daar niet in. Het is heel simpel: onze doelstellingen zijn "schoon", maar ook "betaalbaar" en "betrouwbaar". Deze drie doelstellingen gaan hand in hand, wat betekent dat niet alle kaarten op één brandstof kunnen worden gezet. We kunnen, om maar iets te noemen, ook niet al onze kaarten op aardgas zetten: dat is kwetsbaar en de prijs ervan zal altijd hoger zijn dan die van kolen. U zegt terecht dat aardgas de schoonste fossiele brandstof is die we op dit moment hebben. Daarom zouden we volgens u maximaal daarop moeten overschakelen, maar ik heb ook te maken met betaalbaar en betrouwbaar. Dat betekent dat kolen een plaats in de energiemix verdienen en houden, onder milieuvoorwaarden en zo lang dat nodig is.

De heer Zijlstra sprak over de zuurdeposities van centrales in relatie tot hoge achtergrondwaarden. Zeg ik dat goed?

De heer **Zijlstra** (VVD): Kritische depositiewaarden, in het kader van Natura 2000.

Minister **Van der Hoeven**: In feite ging het u erom dat 22 van de 23 locaties niet zouden kunnen worden ingevuld. Welnu, dat betreft de worst case-gevallen, maar in concrete gevallen valt echt niet uit te sluiten dat de werkelijke waarden veel lager zijn dan de maximale waarden waarvan het SEV III uitgaat. Een concrete invulling van die locaties is dus zeker niet onmogelijk, wel zijn de zuurdeposities altijd een aandachtspunt bij de vestiging van nieuwe centrales. Dat betekent dat dit op projectniveau verder wordt onderzocht.

De heer **Zijlstra** (VVD): U hebt zelf opgeschreven dat de huidige depositiewaarden al slechter zijn dan is toegestaan. U beschrijft deze worst cases dus als de feitelijke huidige situatie. Als u zegt dat er nog van alles mogelijk is, vraag ik mij af op welke wijze: welke maatregelen gaat het kabinet nemen om ervoor te zorgen dat de zaken, weliswaar via een omweg, alsnog van de grond kunnen komen?

Minister **Van der Hoeven**: Ik heb u toegezegd dat op projectniveau – en het ene project is inderdaad het andere niet – nader onderzoek hiernaar wordt gedaan. Maar laat ik het anders formuleren: ik zeg niet dat u geen gelijk hebt, u hebt wel degelijk een punt, maar dat punt moet elke keer op projectniveau en op locatie worden bekeken en meegenomen. Ik bevestig echter niet dat het helemaal onmogelijk is.

Voorzitter. Ik heb een klein probleempje, omdat wij eigenlijk op een ander moment over Barendrecht zouden spreken. Als u het niet erg vindt, zeg ik hierover nu dus even niets. Het hoort overigens ook niet direct in het SEV III thuis.

De heer **Vendrik** (GroenLinks): Daar maak ik bezwaar tegen. Er zijn namelijk goede redenen waarom in het SEV III uitgebreid stilgestaan zou moeten worden bij de keuze van een locatie voor ondergrondse opslag. Aangezien Barendrecht de eerste locatie voor ondergrondse opslag zou kunnen worden, vind ik het wel degelijk passend om hier nu over te spreken.

Minister **Van der Hoeven**: Ik kan er wel iets over zeggen als u dat wilt.

Op dit moment loopt de MER-procedure. Het advies van de Commissie MER komt 23 april naar buiten. De commissie kijkt met name naar de veiligheidsaspecten. Bij de behandeling van de benodigde vergunningen door de vergunningverlenende instanties, deze ministers en de lagere overheden, wordt natuurlijk in samenhang naar de veiligheid gekeken. Het lijkt mij niet verstandig om daarop vooruit te lopen. Pas als het advies van de Commissie MER bekend is, nemen wij een beslissing.

De **voorzitter**: Hoe kijkt het kabinet aan tegen het opnemen van CCS-locaties in het SEV III? Is het kabinet daarvan een voorstander omdat het toegevoegde waarde heeft? Ik vraag dat ook met het oog op de toepassing van de rijkscoördinatie-regeling.

Minister **Van der Hoeven**: Ik kan echt niet vooruitlopen op wat de Commissie MER over Barendrecht gaat zeggen. Pas nadat de commissie naar buiten is gekomen, nemen wij een beslissing.

Aan het begin van mijn inbreng heb ik een procedurevoorstel gedaan. Ik denk dat wij daarbij niet alleen de opslagfaciliteiten en de reservering voor de Afsluitdijk zouden moeten betrekken, maar ook de Eemshaven en de Noordzee als duurzame energiecentrale. Dat zijn de vier punten van de heer Samsom. Ik denk dat wij daarbij ook het punt dat de voorzitter maakt, kunnen betrekken. Op dit moment kan ik dat echt niet doen.

Voorzitter. Wij handhaven het uitgangspunt dat verbindingen van 220 kV en hoger bovengronds moeten worden aangelegd. Ik heb gewezen op de risico's voor de leveringszekerheid als wij ervoor zouden kiezen om meer dan 20 km te verkabelen. Wat die risico's zijn, hebben wij gezien bij de Randstad 380 kV.

In het eerste deel van het SEV III is reeds gewag gemaakt van het uitruilbeginsel. Dit beginsel is dus niet nieuw.

Het uitgangspunt daarbij is dat er per saldo geen kilometers bovengrondse hoogspanningslijnen met een spanning vanaf 110 kV bijkomen. Als een nieuwe bovengrondse hoogspanningslijn van 220 kV niet gecombineerd kan worden op een bestaande mast, gaan wij ingevolge dat uitgangspunt een 110 kV- of een 150 kV-verbinding ondergronds brengen.

Het is dus mijn uitgangspunt om waar het mogelijk en zinvol is een nieuwe 220 kV- of 380 kV-hoogspanningsleiding op één mast te combineren met een bestaande hoogspanningsleiding van 110 of 150 kV. Dat voorkomt een extra doorsnijding. In een aantal gevallen kan voor die nieuwe gecombineerde verbinding een tracé worden gekozen dat naar de huidige inzichten het geschiktst is. Dat kan leiden tot een verbetering ten opzichte van het tracé van een bestaande 110 kV- of 150 kV-verbinding. Het uitruilbeginsel biedt ons de mogelijkheid om stedelijk gebied, natuur en landschap te verbeteren. En dat is prima.

Voorzitter. De besluitvorming rond de aanleg van nieuwe lijnen en het ondergronds brengen van bestaande lijnen. Er kan overal in Nederland worden gecompenseerd. Het verdient natuurlijk wel de voorkeur om het te doen waar een nieuwe verbinding wordt aangelegd. Wij spreken nu met TenneT over mogelijkheden om dat beginsel handen en voeten te geven. Bij deze gesprekken zijn ook het IPO en de VNG betrokken. Ik verwacht dat het Rijk en TenneT op 1 januari 2010 afspraken gemaakt zullen hebben over het uitruilbeginsel. Hoe gaat dat principe werken? Ik heb hierover al iets gezegd, maar hoe wij het uitruilbeginsel vorm gaan geven is inderdaad cruciaal. Dat is de reden dat wij twee lijsten opstellen. De eerste lijst is een inschatting van het aantal kilometers nieuwe bovengrondse 220 kV- en 380 kV-verbindingen dat de komende jaren moet worden aangelegd en dat niet met een bestaande verbinding op één mast kan worden gecombineerd. Op basis van dat aantal kilometers wordt een tweede lijst gemaakt van bestaande 110 kV- en 150 kV-verbindingen die in aanmerking komen om ondergronds gebracht te worden. Die tweede lijst wordt samengesteld op grond van criteria als nabijheid tot woongebieden, doorsnijding van natuurgebieden, kosten en dat soort zaken meer. Ik zei al dat het ondergronds brengen van 110 kV- en 150 kV-verbindingen overal kan plaatsvinden, maar je zoekt natuurlijk naar verbindingen, want daaruit is winst te behalen. Het aantal kilometers

op de eerste lijst moet wel gelijk zijn aan het aantal kilometers op de tweede lijst, maar je kunt ze niet gelijktijdig afstrepen. Het is nodig dat je de nieuwe 380 kV-verbindingen voortvarend oppakt maar tegelijkertijd de afweging maakt van de vraag waar die kwaliteitsverbetering in 110 kV- en 150 kV-verbindingen het best kan worden gerealiseerd. Zoals ik al zei, wordt daaraan op dit moment verder gewerkt. Per januari hebben wij het af.

Wat het uitruilbeginsel betreft, ben ik het zeer eens met datgene wat de heer Samsom zei om dat stevig te verankeren. Ik vind dat dat ook moet omdat je op die manier niet alleen aangeeft waar je intentie ligt, maar ook waar je mee bezig bent. Ik zal wel nagaan op welke wijze het vastleggen het best formeel kan worden vormgegeven. Ik neem de suggestie van de heer Samsom op dit punt mee en ik zal de Kamer laten weten hoe ik dit uiteindelijk veranker, maar er is geen enkel misverstand over dat het verankerd moet worden.

De heer **Van Leeuwen** (SP): In het stuk kiest de regering duidelijk voor ontkoppeling van de nieuwbouw en de sanering, terwijl de minister nu in haar antwoord zegt dat die twee wel degelijk met elkaar te maken hebben. Hoe gaat dit nu plaatsvinden? De contramal met het verhaal van de sanering krijgen wij naar ik begrijp op 1 januari 2010. Op welk moment is duidelijk hoeveel kilometer 380 kV-verbinding zal worden aangelegd? Is dat niet het moment om dan gelijktijdig op te trekken, om deze zaken in de procedure aan elkaar te koppelen en om het onderscheid tussen beide zoveel mogelijk los te laten?

Minister **Van der Hoeven**: Wij trekken nu al gelijktijdig op. Wat ik net zei over de twee lijsten, van enerzijds 220 kV- en 380 kV- en anderzijds 110 kV- en 150 kV-verbindingen, gebeurt nu. Dan kom je uiteindelijk tot een afspraak hoe je dit gaat doen op 1 januari 2010. Die twee lijsten liggen er dan.

Kun je deze zaken niet een-op-een aan elkaar koppelen? Dat is wat u vraagt. Waarom kan dat eigenlijk niet zoals u dat graag wilt? Dan kom ik terug bij een antwoord dat ik u daarnet heb gegeven. De besluitvorming over de nieuwe hoogspanningslijnen vindt plaats in een ander kader dan de besluitvorming over het ondergronds brengen. Voor nieuwe hoogspanningslijnen van 220 en 280 kV hebben wij de rijkscoördinatieregeling. Het Rijk stelt het nieuwe tracé vast en coördineert de vergunningen, maar voor het ondergronds brengen van de bestaande 110 kV- en 150 kV-verbindingen heb ik ruimtelijke besluitvorming door de decentrale overheden nodig. Ik ben het zeer met u eens dat je moet kijken op welke manier je in de realiteit zorgt dat zaken op elkaar aansluiten, maar als je ze wat de besluitvorming betreft en in bestuurlijk opzicht aan elkaar vastknoopt, loop je het risico dat het een op het ander gaat wachten en dat er dus niets gebeurt. Daar zit helemaal niemand op te wachten. U moet zich dan ook realiseren dat het als die vertraging bij de volgende 380 kV-verbinding zou optreden ook betekent dat er vertraging bij het ondergronds brengen optreedt. Door de keuze te maken zoals u die nu maakt – u wilt namelijk het eindresultaat hebben, het aantal kilometers dat bovengronds wordt aangelegd voor zover het niet met een bestaande verbinding op één mast kan worden gecombineerd – moet dit gelijk zijn aan het aantal kilometers dat

ondergronds wordt aangelegd. Dat wil je verankeren. Ik heb u toegezegd dat wij dat willen bereiken. Daarover moeten wij afspraken maken om ook te zorgen dat beide schaalniveaus, snelheden en besluitvormingscircuits op elkaar aansluiten. Ik kan het niet mooier voor u maken.

De heer **Samsom** (PvdA): De minister zei zojuist dat zij het erg met mij eens was op het punt van het verankeren van het compensatiebeginsel. Betekent dit dat zij het wat minder eens is met haar eigen tekst in het structuurschema, zoals het er nu staat? Daar staat namelijk dat het kabinet een afspraak wil maken met de landelijke netbeheerder. Mijn voorstel was en is om het wat explicieter te formuleren.

Minister **Van der Hoeven**: Ik heb aangegeven dat ik er een voorstander van ben om het wat explicieter te formuleren. U kunt er toch niet op tegen zijn dat zelfs een minister last heeft van voortschrijdend inzicht.

De **voorzitter**: Ik heb een vraag over de koppeling van de twee lijsten. De minister zegt dat er twee verschillende besluitvormingstrajecten zijn, zowel bij de lagere overheden als bij de rijksoverheid. Er zijn ook verschillen in netbeheer. Een aantal van de 110 kV- en 150 kV-netten is niet in beheer bij TenneT, maar bij anderen. Zijn er gerichte afspraken over de financiën? Op alle fronten moet een en ander gelijklopen: de besluitvorming, de betaalbaarheid en de uitvoering.

Minister **Van der Hoeven**: 150 kV zit bij TenneT, zoals wij eerder hebben afgesproken. Wij spreken over de 110 kV-netten. Wat de financierbaarheid betreft zullen wij keer op keer moeten bezien wat nut en noodzaak met zich brengen en of er niet gecombineerd kan worden. Wij hebben het over een nationaal evenwicht. Dat wil ik graag nog een keer hebben aangegeven. Dan kom ik op het uitruilbeginsel en het effect op de energierekening. Het kost natuurlijk allemaal geld. Het ondergronds brengen van de 110 kV-verbindingen en de 150 kV-verbindingen kost 2,5 mln. per kilometer, waarbij de opstijppunten niet zijn meegenomen. Zouden de drie voorgenomen nieuwe 380 kV-verbindingen voor 100% moeten worden gecompenseerd, dan zou dat 900 mln. kosten. Wij moeten dus heel goed bezien wat wij op één mast kunnen combineren. Het is echter duidelijk dat het ergens van betaald moet worden.

De **voorzitter**: Ik ben het eens met de minister dat het prima is om op de bewuste manier invulling te geven aan het uitruilbeginsel, maar kan de Kamer erop vertrouwen dat beide lijsten volledig financieel gedekt worden en haalbaar en betaalbaar zijn?

Minister **Van der Hoeven**: Daar kan ik echt niet op vooruitlopen. De lijsten houden iets anders in. De lijsten houden op de eerste plaats in welke 220 kV- en 380 kV-verbindingen moeten worden aangelegd. Verder gaan wij bezien wat wij kunnen combineren op één mast. Wat overblijft, staat op de andere lijst. Beide zijn nationale lijsten.

De heer **Van Leeuwen** (SP): In de nota staat dat de compenserende maatregel voor het saneren van de 150 kV- en de 110 kV-verbindingen in gevallen waarin alles is afgewogen en een combinatie niet mogelijk is, uit een

tariefsverhoging wordt betaald. In mijn inbreng heb ik gezegd dat het niet alleen gaat om het saneren pur sang, maar dat er ook gevolgen zijn voor de stedelijke kwaliteit en de herwaardering van de beleving van het landschap. Het algemeen belang ligt daar dus boven. Is het dan niet vreemd om dit te gaan betalen uit het potje van de tarieven?

Minister **Van der Hoeven**: Uit welk ander potje wilt u het betalen?

De heer **Van Leeuwen** (SP): Ik heb zojuist een voorstel gedaan. Er zijn allerlei initiatieven in het kader van Mooi Nederland.

Minister **Van der Hoeven**: Wie betaalt dat? Dat doet toch ook de belastingbetaler? Het komt uit de lengte of uit de breedte.

De heer **Van Leeuwen** (SP): Er is zojuist al gebleken van verkoking tussen de ministeries: de een gaat hierover en de ander gaat daarover. Wij zouden kunnen praten over een overheveling van een budget om dit mogelijk te maken in het kader van Mooi Nederland. Dan kost het geen cent meer, maar zetten wij de middelen in op een manier die een dubbel effect heeft.

Minister **Van der Hoeven**: Mijnheer van Leeuwen, volgens mij rekent u met een vork!

De heer **Van Leeuwen** (SP): Ik eet er wel mee, maar rekenen ...

Minister **Van der Hoeven**: Ik kan elke euro echt maar één keer uitgeven. Het is telkens weer de belastingbetaler die deze euro ophoest, of het nu gaat om ons budget of dat het betaald wordt uit de tarieven. Linksom of rechtsom; het geld zal op tafel moeten komen. Ik begrijp best dat u zegt: kijk eens heel goed naar wat er gesocialiseerd kan worden. Want daar doelt u op. Maar dit neemt niet weg dat wij het geld dat wij daarvoor gebruiken, niet meer voor iets anders kunnen gebruiken. Er komt echt geen sou bij. Ik denk toch dat het een beetje te idealistisch is geformuleerd. Ik ga even terug naar het uitruilbeginsel. Moeten wij dit niet vastleggen? Ik heb al aangegeven hoe ik daar tegenaan kijk. Ik denk dat het goed is om te bezien hoe ik dit vast ga verankeren. Overigens heeft TenneT aangegeven zeer bereid te zijn om mee te werken aan de afspraak om op 1 januari 2010 de stukken op tafel te hebben liggen. Ik zal er ook scherp op toezien, want anders kan ik mijn belofte aan de Kamer niet waarmaken. Kan er niet meer ondergronds? Dat vroegen de heer Vendrik en mevrouw Wiegman. Die studie loopt. TenneT en de TU Delft monitoren de nieuw aan te leggen 380 kV-kabels en men wil weten hoe zo'n systeem zich gedraagt met lange ondergrondse verbindingen. U mag rustig weten dat deze studie wereldwijd wordt gevolgd. Men is er heel erg nieuwsgierig naar te zien hoe dat gaat werken en of ondergrondse aanleg op nog langere afstanden inderdaad verantwoord is. Het onderzoek duurt zes tot acht jaar. Dat betekent dat de bepaling uit het SEV III "dat op basis van een integrale afweging op projectniveau in bijzondere gevallen, met name voor kortere trajecten, ondergrondse aanleg kan worden

overwogen", tot nader order niet van toepassing kan zijn op nieuwe projecten. Maar ja, tot nader order ... Ik denk dat wij de vraag kunnen ondervangen wanneer dat dan is door wat wij net hebben afgesproken: wij gaan maximaal drie momenten invoeren tussen nu en 2020.

De heer **Vendrik** (GroenLinks): Voorzitter. Misschien heb ik de minister niet goed begrepen, maar zij leek zojuist te suggereren dat de keuze om op een bepaald tracé ondergronds te gaan, op projectniveau wordt gemaakt. Tegelijkertijd zei ze: er zijn drie vaste momenten op weg naar 2020, waarop wij dat nog eens integraal zullen beoordelen.

Minister **Van der Hoeven**: Nee, dat heb ik niet gezegd. Ik heb gezegd dat in het nu voorliggende SEV III is aangegeven dat voor nieuwe projecten de bepaling in het SEV III "dat op basis van een integrale afweging op projectniveau in bijzondere gevallen, met name voor kortere trajecten, ondergrondse aanleg kan worden overwogen" tot nader order niet van toepassing is. Dat betekent dus dat er de komende paar jaar geen 380 kV extra ondergronds gaat, voordat wij weten wat die studie oplevert. Dat heb ik gezegd. Daarnaast heb ik gezegd dat wij niet hoeven te wachten totdat wij een SEV IV hebben, omdat wij daarnet hebben afgesproken dat wij gedurende de looptijd van het SEV III tot 2020 twee tot drie momenten pakken om te bezien of er nadere ontwikkelingen zijn die het de moeite waard maken om verder actie te ondernemen. Dat was mijn antwoord aan de heer Samsom. Het ene sluit het andere niet uit.

De heer **Samsom** (PvdA): Ik bestrijd toch dat dit tot nader order niet aan de orde zou zijn. Het was al aan de orde bij Randstad 380 kV. Daar hebben wij, op projectniveau, ons uiterste best gedaan – wij herinneren ons dat beiden nog erg goed – om zo veel kilometers als mogelijk ondergronds aan te leggen, tot op het moment dat de Kamer aan de minister vroeg of zij de verantwoordelijkheid neemt voor nog één meter extra. Toen zei de minister nee en daarmee hield de discussie op. Zo hoort dat overigens ook in de verhouding tussen Kamer en regering. Ik denk dat het dus nu al aan de orde is en ik voorspelde in mijn eerste termijn dat het bij de eerstkomende 380 kV-verbinding weer aan de orde zal zijn. Ik neem aan dat dit de haak door het Noorden zal zijn. Laten wij dan nu vastleggen dat wij in principe zoeken naar zoveel mogelijk ondergrondse aanleg, waarbij wij de belemmeringen in acht nemen die dat technisch nu nog met zich meebrengt.

Minister **Van der Hoeven**: Ik denk dat het verschil van inzicht tussen ons misschien wat minder groot is dan het nu lijkt. Wij hebben die 20 km opgebruikt. Punt. Dat betekent dat het inderdaad nodig is om op basis van die studie helder te maken of er meer dan 20 km mogelijk is. Ik hoop eerlijk gezegd dat het minder lang duurt dan de tijd die men nu denkt nodig te hebben. Dat de vraag opnieuw aan de orde komt, bestrijd ik niet, maar dat het antwoord kan zijn: wij gaan meer dan de dan bestaande 20 km 380 kV ondergronds aanleggen. Dat is een vraag die je, ook om technische redenen, op dat moment moet kunnen beantwoorden. Is het verantwoord? Dat kan ik op dit moment niet.

De heer **Samsom** (PvdA): Nu openbaart zich misschien

wel een veel groter misverstand aan mijn kant. Is de 20 km opgebruikt voor geheel Nederland? Dat was mijn indruk niet, moet ik eerlijk zeggen, maar ik hoor van de heer Zijlstra dat het wel zo is. Als er een totaal nieuwe ring aan de orde is, bijvoorbeeld de ring vanaf Berchem en dan afsnijdend langs Utrecht en dergelijke, dan kan die 20 km toch niet van invloed zijn op de ringstructuur die elders in het land ligt? Misschien heb ik mij daarin vergist, maar ik meende dat bij een nieuw project ook een nieuwe afweging zou kunnen worden gemaakt.

Minister **Van der Hoeven**: Ik begrijp die opmerking. Ik heb een bepaalde periode met hetzelfde misverstand gezeten. Ik dacht dat de 20 km alleen gold voor deze ring en verder niet. Informatie van TenneT heeft mij echter geleerd dat het iets anders in elkaar zit. Het gaat om 20 km in het totale systeem. Ik was daar even door verrast, zoals de heer Samsom er klaarblijkelijk ook door is verrast. Daarom wil ik graag haast maken met de studie, want dan kunnen wij checken of datgene wat nu wordt gezegd en beargumenteerd juist is. Ik zit TenneT en de TU Delft wat dat betreft achter de vossen, want ik wil het weten. Dat kan namelijk duidelijkheid geven bij onze toekomstige debatten. Op dit moment kan ik niets anders zeggen dan wat ik nu heb gedaan.

De heer **Vendrik** (GroenLinks): Het laatste, gevoegd bij wat de minister zojuist zei, betekent dat wij minimaal moeten wachten tot 2015, als het tegen zit 2017, alvorens het überhaupt technisch mogelijk is om alsdan delen van het hoogspanningsnet ondergronds aan te leggen. Tot die tijd, als wij een besluit tot aanleggen nemen, moet het so wie so bovengronds. Heb ik dat goed begrepen?

Minister **Van der Hoeven**: Ik begrijp die vraag, want ik zit daar ook mee. Dat is ook de reden waarom er zo snel mogelijk nadere informatie moet komen. Op dit moment gaat het om die 20 km ondergronds. Het zijn overigens twaalf kabels naast elkaar, in totaal 240 km aan hoogspanningskabel. Het is dus niet zo dat ondergronds één kabel wordt getrokken. Wij doen ervaring op met hoe het elektriciteitsvoorzieningssysteem als geheel zich gedraagt, ook met het oog op die lange ondergrondse verbindingen. De tijdsplanning van de studie is zes tot acht jaar. Ik vind echter dat, als dit enigszins kan worden versneld, dit moet gebeuren. Wat dat betreft staan wij aan dezelfde kant. Wij kunnen ons niet permitteren, omdat wij zo graag meer ondergronds willen doen, dat wij de studie niet afwachten. Dan gaan wij iets doen waarvan wij helemaal niet zeker weten of wij dat wel kunnen doen. Ik wilde dat ik een ander antwoord kon geven, maar ik zal ervoor zorgen dat, zodra er gegevens uit de studie naar voren komen, die naar mij en naar de Kamer komen. Op die manier kan men niet zes jaar zitten broeden op de studie en pas dan met iets komen. Ik wil dus graag tussentijds worden geïnformeerd, zodat ik de kennis die ik op dat punt ga krijgen, met de Kamer kan delen.

De heer **Vendrik** (GroenLinks): De minister benadrukt terecht het belang van de studie. Eigenlijk wil zij de onderzoekers achter de vossen zitten om tempo te maken. De minister wil ook liever dat het 2013 wordt in plaats van 2015 als het gaat om betrouwbare resultaten uit het onderzoek. Is het dan niet logisch, als het onderzoek zo wezenlijk is voor hoe wij in de toekomst

verder gaan met het hoogspanningsnet, dat wij dan zeggen: wij hebben die 380 kV, dus wij wachten nu eerst het onderzoek af. Dat kan namelijk een wereld van verschil maken voor hoe wij Nederland straks vol leggen met hoogspanningsnetten. Wij kunnen nu beter even pas op de plaats maken. Is dat niet veel logischer?

Minister Van der Hoeven: Wat bedoelt u precies?

De heer **Vendrik** (GroenLinks): Wat ik zeg. Wij leggen de 380 kV aan, want daarover is een besluit genomen. Het onderzoek is nogal belangrijk voor hoe wij het in de toekomst gaan doen. Het maakt een wereld van verschil, dus wij wachten eerst op het onderzoek, alvorens wij opnieuw besluiten over verdere uitbreiding van het hoogspanningsnet.

Minister Van der Hoeven: Ik weet niet of ik u goed begrijp. Als ik u zo beluister, wilt u de Randstad 380 kV niet eens.

De heer **Vendrik** (GroenLinks): Nee, dat besluit hebben wij al genomen. Het wordt dan alleen nog een beetje aangepast. Zo gek bedoel ik het ook niet. Ik snap dat dit onderzoek van belang geacht wordt; daarover zijn wij het eens. Is het niet logisch dat wij eerst de resultaten afwachten voordat wij gaan besluiten over een nieuwe uitbreiding van het hoogspanningsnet in Nederland?

Minister Van der Hoeven: Dan moet men ook de consequenties aanvaarden, namelijk dat wij geen voorrang kunnen geven aan duurzaam en dat er ook rondom de aansluiting van de windparken die wij aan het bouwen zijn, problemen gaan ontstaan. Dat lijkt mij niet verstandig. Wel wil ik de Kamer toezeggen, wat ik al toegezegd heb. Ten eerste moet het onderzoek snel van start gaan en ten tweede moet er tussentijds gerapporteerd worden aan mij en aan de Kamer, opdat wij met elkaar kunnen bezien welke lering wij hieruit kunnen trekken.

De heer **Vendrik** (GroenLinks): Ik heb in dit plan niets gezien over stopcontacten op zee. Wat voorrang voor duurzaam gaat betekenen, moeten wij nog afwachten. Ik vraag de minister mij duidelijk te maken wat de komende zes à zeven jaar op de lat staat als het gaat om verdere uitbreiding van het hoogspanningsnet. Ik vraag mij werkelijk af of wij bezig zijn met duurzaam. Als dat wel het geval is, heb ik een probleem. Ik heb echter het vermoeden dat er iets anders op de agenda staat. Ik vraag de minister mij concreet aan te geven wat er op de agenda staat.

Minister Van der Hoeven: Men weet wat er op de lat staat in het Noorden. Ik heb zo-even gesproken over de aansluiting in het Noorden. Men weet ook wat er in Doetinchem aan de hand is. Met name mevrouw Wiegman heeft hierover gesproken. Dit zijn twee zaken die zonder meer gaan gebeuren. Wat de heer Vendrik bedoelt met zijn insinuerende opmerking, weet ik niet. Dat laat ik dan ook maar voor wat het is.

De heer **Samsom** (PvdA): Deze interruptie stelde mij in staat om nog eens even na te denken over de uitspraak van de minister dat 20 km voor het gehele systeem de maximale hoeveelheid is. Ik erken grif dat ik misschien

op het verkeerde been was gezet. Ik bevind mij kennelijk in goed gezelschap, als ik de minister mag geloven. Hier zit echter toch zes jaar studiefinanciering die niet helemaal slecht besteed is, hoop ik. Misschien wordt deze deceptie vandaag ook nog duidelijk. Elektrotechnisch gezien zijn er onafhankelijker ringen te bedenken dan één groot samenhangend netwerk. Er zijn andere delen van het land die onafhankelijker van bijvoorbeeld de Randstad opereren dan de minister suggereert. Ik vraag de minister om eventueel schriftelijk – dit mag heel technisch zijn, dat is voor mij geen enkel punt – toch nog eens uit te leggen hoe het nu precies zit met deze 20 km als maximum voor het gehele Nederlandse elektriciteitsnet. "Jede Konsequenz führt zum Teufel", zeg ik erbij. Dit zou betekenen dat voor Duitsland inmiddels ook alle ondergrondse verbindingen zijn vastgelegd. Deze hebben wij dan immers gekaapt. 20 km ondergronds: sorry, jongens in Polen, er gaat geen meter meer onder de grond, want het hangt allemaal met elkaar samen.

Minister Van der Hoeven: Wij hebben het over 380 kV, niet over wat wij verder onder de grond stoppen. Een en ander heeft te maken met de balancering in het totale net. Ik zal er in ieder geval voor zorgen dat de gevraagde informatie naar de Kamer toekomt. Ik zal er ook voor zorgen dat er een indruk wordt gegeven van de opzet van het onderzoek.

De **voorzitter:** De Kamer is op zoek naar een ander evenwicht, namelijk het evenwicht tussen kennis en de vertrouwde die wij opbouwen met het ondergronds aanleggen van een 380 kV-verbinding enerzijds – wij snappen dat dit van cruciaal belang is voor verdere ondergrondse aanleg in de toekomst – versus nieuwe besluitvorming over nieuwe tracés anderzijds. Tot die tijd kan immers niet besloten worden over ondergrondse aanleg. Kan de minister de Kamer duidelijk maken welke besluitvorming over bovengrondse uitbreiding van 380 kV-verbindingen in de maak is en de informatie die voorhanden is over de ondergrondse ervaringen verstrekken? De besluitvorming over verder ondergrondse aanleg kunnen wij dan telkenmale toetsen aan de kennis en kunde van dat moment.

Minister Van der Hoeven: Ik zal in de toegezegde brief ingaan op deze vraag. Dan kom ik bij de gelijkstroomverbindingen. Met name de heer Zijlstra had hierover een aantal vragen. Ik heb begrepen dat bij de toepassing van gelijkstroom als onderdeel van het vermaasde 380 kV-net, je complicaties kunt krijgen bij de bedrijfsvoering van het hele net. De kans dat de gelijkstroomverbinding tijdens een calamiteit afschakelt, is niet denkbeeldig. Dat moeten we natuurlijk helemaal niet hebben. De gelijkstroomverbinding vraagt bij de schakelstations nogal wat omvormingsstations. Dat zijn de converters, die de gelijkstroom moeten omzetten naar wisselstroom en omgekeerd. Voor de toekomstvastheid van het net is dit lastig. In de toekomst wordt het realiseren van onderlinge verbindingen in het vermaasde wisselstroomnet dat we hebben, bemoeilijkt. Gelijkstroom is hartstikke interessant bij verbindingen over lange afstanden, zoals NorNed heeft met zijn onderzeese kabel. Maar in Nederland zijn de afstanden relatief klein. Daarbij is een gelijkstroomverbinding duurder dan een wisselstroomverbinding. Het is dus niet zo simpel als het lijkt.

We hebben bekeken of de oplossing van de Randstad 380 kV-verbinding geschikt zou zijn. Je ziet dat dit toch wel een exotische technische component is, die moet worden ingebouwd in het bestaande wisselstroomnetwerk. Dat levert eigenlijk soortgelijke risico's op als bij het te veel verkabelen van wisselstroom, waarvoor de beperking van 20 km geldt. Bovendien vraagt HDVC om een actieve besturing, terwijl het bestaande wisselstroomnetwerk een passieve capaciteit heeft. Wisselingen in de vermogensstromen, dus fluctuatie in vraag en aanbod van stroom, kunnen zonder actieve bijsturing, dat is zonder ingrijpen op het besturingscentrum, in het bestaande wisselstroomnetwerk worden getransporteerd. De HDVC-verbinding levert extra operationele risico's op en vraagt om een extra actieve besturing. Daarom hebben we daarvoor niet gekozen. Het verschil tussen gelijkstroom en wisselstroom speelt ook op zee. Ik kom daarop apart terug. Inderdaad is het zo dat voor windparken ver op zee de gelijkstroom goedkoper is, ondanks het verlies dat je daarbij hebt. Zit je dichterbij, dan is wisselstroom goedkoper. Dit betekent dat je een afweging moet maken, ook op basis van de kilometers die overbrugd moeten worden.

De heer **Zijlstra** (VVD): Wat de minister zegt, klopt allemaal wel ongeveer. Ik mis wel één component, namelijk het perspectief op de toekomst. De Zuidring is te kort in vergelijking met de wisselstroom. Daardoor is de Zuidring duurder. Maar het traject Bleiswijk-Vijfhuizen is met 61 km gewoon voordeliger. In het plan van de windparken op zee, met de kabel van 100 km van de heer Samsom, krijgen we straks een gelijkstroomkabel naar de windparken. Dat wordt trouwens ook nog een uitdaging. Als de wind veranderlijk is, heb je namelijk ook een fluctuatie in je netwerk. Ik ben erg benieuwd hoe die gaan opvangen. De stroom komt dan aan land. Die gaan we eerst omvormen naar wisselstroom. Vanwege de schakeling van windgebieden naar het Europese hoofdtransportnetwerk van de heer Samsom gaan we de stroom weer omschakelen naar gelijkstroom. Dan komt het ergens in Oost-Europa aan. Daarna schakelen we weer terug naar wisselstroom, terwijl het verlies van gelijkstroomnetwerken voor 90% in de converters zit. Hoe meer je daarvan inbouwt, des te nadeliger het is. Als we dus de stap willen maken van het aan elkaar schakelen van windparken, en van Concentrating Solar Power en dergelijke toepassingen, moet je naar een backbone van gelijkstroom. Dan wordt het ook tijd dat we daar eens ervaring mee gaan opdoen. De portee van mijn verhaal is dat als we ervaring gaan opdoen, we dit moeten doen met de techniek van de toekomst. Ik realiseer me dat dit actief management inhoudt. Dit is een uitdaging voor TenneT. Maar wisselstroom in een ondergrondse kabel is dit ook. Waarom kiest de minister niet voor de toekomst, voor gelijkstroom? Daarom doe je het eigenlijk, niet voor het heden. Met het oog op het heden kan ik alle argumenten van de minister volgen en begrijp ik dat zij zich afvraagt waarom je dit op je hals zou halen. Maar we willen toch een aantal stappen zetten wat betreft duurzame energie? Dan is dit toch nodig? Of ziet de minister een andere manier?

Minister **Van der Hoeven**: Enerzijds zegt dat Kamer dat ik moet oppassen, omdat het allemaal gegarandeerd en zonder problemen moet zijn. Anderzijds zegt zij dat ik

nog innovatiever moet zijn dan ik al ben. Ik was dat in het kader van de 380 kV niet van plan, vanwege de problemen die de technische componenten met zich meebrengen. Je brengt die in het bestaande wisselstroomnetwerk in. Het heeft niets te maken met verlies of met kosten, maar met het bestaande systeem. Ik zie wel uw punt. Ik wil graag in het kader van wind op zee en dergelijke ernaar kijken, maar niet in het kader van de 380 kV.

De heer **Zijlstra** (VVD): Dat u ernaar wilt kijken is alvast meegenomen. Toch is het niet geheel juist dat u zegt dat dit innovatiever is. Op dit moment worden al gelijkstroomkabels in wisselstroomnetwerken opgenomen. Ook ons eigen NorNed bestaat uit een wisselstroomnetwerk aan beide kanten waar je een kabel tussen legt. In die zin is het niet innovatiever dan wat u voorstelt. Sterker nog, het is bewezen technologie. De grootste valkuilen, qua onzekerheden, bevinden zich juist bij wat u met wisselstroomkabels onder de grond doet. Ik blijf vragen: waarom doet u het niet gewoon?

Minister **Van der Hoeven**: Ik heb het antwoord op die vraag al gegeven. Wij hebben te maken met een vermaasde netwerk. Ik denk dat het met het oog op de risico's die wij al nemen een te groot risico is om binnen dat vermaasde netwerk een nieuwe component in de vorm van gelijkstroom in te brengen. Tegelijkertijd heb ik gezegd dat ik in het kader van wind op zee bereid ben om er nader naar te kijken. Voorzitter. Ik heb al aangegeven dat de productiegebieden voor offshore windenergie in het Nationaal Waterplan komen. Dat is eind 2008 door de ministerraad vastgesteld. Er staan twee gebieden en twee zoekgebieden voor windenergie in. Het Nationaal Waterplan wordt in december van dit jaar definitief vastgesteld. Daarin wordt dan ook aangegeven welke delen van de zoekgebieden alsnog aangewezen zullen worden als windenergiegebieden. Er is onderzoek uitgevoerd naar de wijze waarop die stroom kan worden afgevoerd. Er zijn drie aanlandingspunten: Beverwijk, Maasvlakte en Borssele. Ik zal de Kamer informeren over de resultaten van het onderzoek dat hierover nog loopt. Het klopt dat de Eemshaven niet is opgenomen. In de onderliggende strategische milieubeoordeling zijn de milieugevolgen van dit aanlandingspunt niet onderzocht. Ten eerste omdat voor aanlanding op de Eemshaven een nieuw tracé door de Waddenzee gezocht moet worden. De mogelijkheid is beperkt. Ten tweede omdat de afvoer van stroom uit windenergie vanuit de Eemshaven over land lastig is. Die elektriciteit moet naar de Randstad, want daar liggen de grote verbruikscentra. In de Eemshaven zelf moet rekening gehouden worden met een forse toename van vermogen. Daarom worden op korte termijn maatregelen getroffen ter opwaardering van de huidige 220 kV-verbinding via Zwolle en Hoogeveen. Op lange termijn, en dan doel ik op de realisatie in 2016, zal de transportcapaciteit van het 380 kV-hoogspanningsnet structureel worden uitgebreid met een nieuwe 380 kV-verbinding tussen de Eemshaven en Diemen, de noord-westverbinding. Die extra capaciteit zal naar het zich laat aanzien echter helemaal in beslag worden genomen door afvoer van het op de vestigingsplaats de Eemshaven op te stellen vermogen. Kortom, dat is lastig. De ontsluiting van windenergie van locaties

ten noorden van de Eemshaven vereist nieuwe oplossingen in de vorm van verbindingen over zee, ten noorden van de Waddenzee, naar de centrale 380 kV-ring in de Randstad. Dan denk ik aan een ondergrondse lange-afstands gelijkstroomverbinding over zee en deels over land. Dan kom ik toch in de richting van de heer Zijlstra uit.

De heer **Samsom** (PvdA): Ik lees toch echt in de Visie 2030 van TenneT dat er wel offshore windparken liggen boven de Waddenzee. Die zijn nota bene al aangevraagd. Ik zou het niet zo snel willen schrappen omdat het lastig is om een kabel door de Waddenzee te leggen. Wij leggen er al een aan, namelijk de DC-kabel. Deze kabel kan er in hetzelfde geultje misschien nog wel naast. Ik heb erin daaraan, omdat wij niet moeten onderschatten hoeveel windenergie daarboven in internationaal verband misschien wordt geproduceerd. Die energie moet wel ergens naartoe.

Minister **Van der Hoeven**: Dat heb ik toegezegd in de brief van vóór de zomer. Ik heb de Eemshaven, de osmosecentrale, de opslagfaciliteiten en de Noordzee als duurzame energiecentrale genoemd. Ik heb ze dus genoemd.

De heer **Samsom** (PvdA): Prima. U betoogde echter zo omstandig dat de Eemshaven er niet bij hoorde, dat ik dacht dat die afgevoerd was.

Minister **Van der Hoeven**: Nee, ik heb die niet afgevoerd. Ik geef alleen aan wat de problemen zijn en dat er misschien alternatieven gezocht moeten worden. Ik heb de Eemshaven echter niet afgevoerd.

De heer **Vendrik** (GroenLinks): Wil de minister nadenken over het volgende en in de toegezegde brief erop reageren? Het betreft de nieuwe verbinding naar de Eemshaven. Wij hebben het over een kolencentrale, maar als straks duurzaam voorrang heeft, zou ik zeggen dat de hoogspanningsleiding die in 2016 wordt aangelegd, als eerste is bedoeld voor windenergie op zee.

Minister **Van der Hoeven**: Nee, dat is mij veel te kort door de bocht. Ik heb aangegeven wat ik ervan vind. Ik heb ook aangegeven dat ik er voor de zomer op terugkom. Daar laat ik het even bij.

De heer **Vendrik** (GroenLinks): Ik houd even aan, want de omgekeerde situatie dreigt. Er wordt voorzien dat in 2016 een extra hoogspanningsleiding wordt gelegd naar de Eemshaven. Die is vooral bedoeld voor de kolencentrale daar. Vervolgens willen wij kijken wat de mogelijkheden zijn voor uitbreiding van vermogen op zee en dan zitten wij met een hoogspanningsprobleem! Wij willen toch duurzaam? Dat is toch heel gek, dan draaien wij het ineens om. Duurzame energie heeft voorrang.

Minister **Van der Hoeven**: Ik heb er een beetje een hekel aan als zo gemakkelijk iets wordt gezegd. U weet toch even goed als ik, mijnheer Vendrik, dat wij in het Noorden te maken hebben met de inpassing van de energie die van de windparken op land komt? Het is toch niet alleen en uitsluitend een kolencentrale? Het gaat over meer zaken. Ik heb aangegeven hoe ik daarnaar kijk,

hoe ik ermee omga en welke alternatieven ik zie. Daar kom ik op terug.

De **voorzitter**: U hebt allen al een aantal interrupties gehad. Misschien kunt u proberen interrupties zo kort en bondig mogelijk te houden en zo veel mogelijk te combineren.

Minister **Cramer**: Voorzitter. Er zijn twee onderwerpen aan de orde, de 380 kV-verbinding en het SEV III. Veel van de gestelde vragen zijn al beantwoord door minister Van der Hoeven. Ik zal nog een paar punten toevoegen. Allereerst nog een paar opmerkingen over de 380 kV-verbinding. Voor mij was het garanderen van de leveringszekerheid een zeer belangrijk uitgangspunt. Daarvoor hebben wij natuurlijk die 380 kV-verbinding nodig. Daarnaast was ik vanuit mijn functie van minister voor milieu en ruimte ook zeer gemotiveerd om te zien hoe wij zo veel mogelijk de negatieve effecten op ruimtelijke ordening en natuur kunnen beperken, daarbij ook de gezondheidseffecten voor mensen zeer nadrukkelijk in acht nemend. Wij hebben alle mogelijkheden onderzocht.

Toen wij startten – ik wil dat even in herinnering brengen – was het uitgangspunt dat er niets onder de grond moest. Dat was omdat door TenneT was meegedeeld dat dit in principe te duur was. Vanuit mijn functie en omdat ik wilde dat er toch wat meer onder de grond kwam, heb ik gezegd dat ik dat nog eens wilde laten onderzoeken. Er zijn een aantal experts bij elkaar gehaald en hen is gevraagd wat werkelijk het probleem is. Alles is afgepeeld. Is het een geldprobleem? Bij een afschrijving over een lange termijn is het een zeer acceptabel bedrag. Dat bleek dus achteraf niet zo'n probleem. Een volgend punt betrof de gezondheidseffecten. Die bleken in eerste instantie wel een probleem, omdat de magnetische velden versterkt zijn als de kabels niet diep genoeg onder de grond worden gelegd. Dan is er dus een veel groter gezondheidsprobleem. Als je het dan wilt doen, moet je het dus echt diep onder de grond leggen zodat de magnetische velden geen probleem meer zijn. Het is mogelijk, dus dat probleem was niet hét probleem. Het hoofdprobleem leek toen te zijn dat het gaat om een zeer nieuwe techniek. Nergens in de wereld is er op een schaal van 20 km zo'n leiding onder de grond aangelegd. Ik zeg erbij: met ons type grond. Daar schrokken wij wel van terug; wij wilden niet alles zomaar even helemaal onder de grond leggen. Stel je voor dat er dan iets misgaat. Dan hebben wij die leveringszekerheid niet zomaar even geregeld. Kortom, wij hebben een ondergrondse aanleg van 20 km als uitgangspunt genomen.

Collega Van der Hoeven heeft al heel goed aangegeven welke criteria wij hebben gehanteerd bij het al of niet ondergronds aanleggen op bepaalde stukken. Wij hebben zo veel mogelijk doelstellingen optimaal proberen te realiseren.

Bij het Tweede Structuurschema hebben wij al rekening gehouden met de vraag wat wij kunnen doen aan het uitruilprincipe. Wat kun je combineren? De nieuwe masten zijn bovendien van een dusdanige kwaliteit, dat ze veel minder problemen geven met elektromagnetische velden. Ook daar hebben wij innovatief nagedacht over de beste oplossing.

Kortom, wij hebben alles uit de kast willen halen om de leiding zo goed mogelijk in te passen, niet meer dan

nodig boven de grond. Daarnaast hebben wij de gezondheidseffecten zo veel mogelijk willen minimaliseren.

De heer Van Leeuwen vroeg in dit verband naar een Zwitsers onderzoek naar de relatie met Alzheimer. Mensen die meer dan tien jaar op minder dan 50 meter van een hoogspanningsleiding wonen, zouden volgens dat onderzoek meer kans hebben op Alzheimer. Het onderzoek geeft geen mogelijke verklaringen aan. Wij weten hoe moeilijk die verbanden zijn te leggen. De Gezondheidsraad en ons kennisplatform inzake elektromagnetische straling hebben aangegeven dat het een zorgvuldig en uitgebreid onderzoek is geweest, maar op één onderzoek kun je je beleid niet helemaal aanpassen. Wij willen overigens wel degelijk de vinger aan de pols houden. Als ook uit andere onderzoeken een verband blijkt, moeten wij bekijken wat dat betekent. Wij hebben natuurlijk al een zorgvuldig beleid gericht op de relatie met leukemie. Dat is een waarborg dat veel elementen al in het huidige beleid hun weg hebben gevonden.

De heer **Van Leeuwen** (SP): Als er nieuwe inzichten komen, moet je andere maatregelen nemen. Hebben wij inzicht in de knelpunten in Nederland? Hebben wij precies in beeld waar er sprake is van risicosituaties? Zo nee, is de minister bereid om die situaties in kaart te brengen?

Minister **Cramer**: Op het punt van Alzheimer hebben wij nog geen onderzoek gedaan. Inzake leukemie en kleine kinderen zullen wij bezien wat het betekent. Wij hebben het nog niet verder onderzocht, maar wij houden nu ook rekening met dit punt. Via het RIVM zullen wij actie ondernemen. Ik deel het punt van zorg. Dan een heel ander onderwerp: het BLOW-akkoord. Het is nu eigenlijk niet aan de orde, maar er is wel een vraag over gesteld door de heer Van Leeuwen. Het heeft natuurlijk wel een relatie met wat vandaag aan de orde is, omdat het gaat over decentrale opwekking. Hij vroeg hoe het staat met het BLOW-akkoord en of wij niet kunnen overgaan naar verhandelbare BLOW-rechten. Dat is een punt waar ik nu niet uitvoerig op inga, maar het idee heb ik wel in mijn oren geknoopt. Op dit moment wordt zowel de wind-op-landaanpak als de wind-op-zeeaanpak versnelt. Dat zou al zo zijn voordat wij met een crisiswet kwamen. Maar nu wij met een crisiswet komen, zullen wij zeker de windoptie daarin meenemen om ervoor te zorgen dat wij versnellen wat wij kunnen versnellen, maar dan wel zorgvuldig. Wat wind op land betreft hebben wij nu al ongeveer 2000 MW. Zeer binnenkort komt daar 550 MW bij als wij de Noordoostpolder en de Zuidlob Zeewolde kunnen vergunnen. Wij zijn hard bezig met de wind-op-landaanpak. Er zijn absoluut nog knelpunten, maar wij gaan zeker onderzoeken hoe wij processen kunnen versnellen op land. Ik wijs in dit verband op Aalten in de Achterhoek, waar ik twee weken geleden was. Daar is met veel moeite via ingewikkelde procedures een achttal windturbines neergezet. De gemeente Aalten wil aan de andere kant van de gemeente nog een paar windturbines plaatsen. Ik heb met deze gemeente de afspraak gemaakt dat wij die tweede tranche binnen twee jaar met elkaar gaan realiseren als proef om te bewijzen dat wij met elkaar tot versnelling kunnen komen. Kortom, de wind-op-landaanpak loopt in het tempo dat wij beogen, maar wij gaan nog verder versnellen.

Over de wind-op-zeeaanpak heb ik zojuist al gesproken. Ook daar hebben wij een extra inspanning op gezet. Bij de 450 MW die sowieso al gerealiseerd zou worden in deze kabinetsperiode komt nog eens 500 MW die wij in deze kabinetsperiode gaan realiseren. Voor de langere termijn hebben wij al 6000 MW verder op zee gelokaliseerd, althans waar de ruimtelijke reserveringen zouden moeten plaatsvinden. Kortom, wind zowel op land als op zee is een aandachtspunt voor dit kabinet. Daar maken wij veel werk van.

Dan ligt er nog een specifieke vraag van de heer Zijlstra over de windparken. Hij vraagt wat de effecten van windparken zijn op de belasting van het net en ook wat betreft de magneetzone. Die magneetzone wordt berekend aan de hand van de ontwerpcapaciteit van de lijn en niet op basis van het feitelijk gebruik. Het werkelijk gebruik is wat hoger dan de ontwerpcapaciteit en is op jaarbasis maar een fractie daarvan, zeker minder dan 30%.

De **voorzitter**: Ik denk dat u het net andersom bedoelt.

Minister **Cramer**: Sorry, het werkelijk gebruik is nooit hoger dan de ontwerpcapaciteit. Dus in die zin is de ontwerpcapaciteit leidend. Dat is de essentie. Als de ontwerpcapaciteit op haar maximum is, dan is zij vol. Dus niet het gebruik op die lijn, want dan zouden wij gewoon veel te veel overcapaciteit krijgen op die ene verbinding.

De heer **Zijlstra** (VVD): De minister zegt dat je gezien de fluctuaties in gebruik van lijnen – maximale belasting versus gemiddelde belasting – eigenlijk altijd uitkomt op gemiddeld 30% aan belasting op jaarbasis. Dat kan dus niet doorschieten omhoog als je extra windparken aanlegt. Heb ik het zo goed begrepen?

Minister **Cramer**: Ja, dat hebt u goed begrepen. Het kan nooit meer zijn dan de ontwerpcapaciteit. Dat is een maximum. Maar in feite is dat eigenlijk nooit het geval, omdat je over het algemeen lager zit.

De heer **Zijlstra** (VVD): Dus de berekende 30% houdt in dat je uitgaat van maximale belasting? Dus het kan alleen maar lager zijn en nooit hoger?

Minister **Cramer**: Juist, correct.

Voorzitter. Er is nog een vraag gesteld over de aardgasrotonde. Die wordt meegenomen in het Structuurschema Buisleidingen waar ik de trekker van ben. Aangezien wij niet alleen op dit terrein maar ook op het terrein van buisleidingen zeer nauw wordt samengewerkt, is het geen probleem dat het in verschillende structuurvisies terecht komt.

Over het waarborgingsbeleid moet ik nog een paar vragen beantwoorden. Van belang is dat het SEV III waaronder het waarborgingsbeleid valt in 2006 eigenlijk al op papier stond en dat het nieuwe kabinet er twee zaken aan heeft toegevoegd, namelijk het uitruilbeginsel en enkele zaken wat betreft de waarborgingslocatie. Over het uitruilbeginsel is door collega Van der Hoeven al voldoende gezegd. Ik kan mij dus beperken tot de waarborgingslocaties, waarover de heer Zijlstra een vraag heeft gesteld. Hij heeft gelijk dat twee locaties zijn afgevallen, omdat wij geen ruimte willen reserveren die wij toch niet voor dit doel gaan benutten. Moerdijk en de

westelijke Noordoostpolderdijk zijn de twee locaties waar nu andere dingen kunnen worden ontwikkeld, omdat wij ze niet meer reserveren.

De heer **Zijlstra** vroeg waarom niet Maasvlakte 2 erbij is genomen. Maasvlakte 1 was al in 1984 opgenomen als waarborgingslocatie, Maasvlakte 2 is later ontwikkeld en heeft vooral de bestemming gekregen grootschalige industrie. In wezen is er op dit moment geen reden om meer locaties toe te voegen. De drie die overblijven, zijn voldoende om als een volgend kabinet dat wenst daarmee verder te gaan.

De heer **Zijlstra** (VVD): Ik heb begrepen dat Maasvlakte 2 qua koelwaterproblematiek veel geschikter is voor het bouwen van een centrale dan Maasvlakte 1 en dat is niet alleen beperkt tot een kerncentrale. Is dat correct en, zo ja, is het dan ook niet logischer om als u al geen locatie toe wil voegen de locatie Maasvlakte 1 te veranderen in Maasvlakte 2?

Minister **Cramer**: Of het correct is of niet, Maasvlakte 1 blijft bestaan en Maasvlakte 2 is niet voor dat doel ontwikkeld maar voor grootschalige chemie en aanlanding van allerlei containers. In die zin houden wij het oude beleid overeind, maar hebben er alleen twee locaties afgehaald. Wij willen niet de discussie aangaan of er geen nieuwe of betere locaties zijn, want de overblijvende locaties zijn gewoon genoeg voor het doel waarvoor zij worden gereserveerd.

De heer **Zijlstra** (VVD): Ik kan er wel in meegaan als u zegt dat u genoeg hebt aan de drie overblijvende locaties. Als ze allemaal gebruikt worden, zult u mij in ieder geval niet horen klagen. De vraag is alleen of je in het geval van de Maasvlaktes 1 en 2 niet voor de optimale locatie zou moeten gaan. De enige reden die de minister noemt, is dat 2 bestemd is voor grootschalige industrie. In dit land hebben wij heel veel zaken bestemd voor een bepaald doel dat wij vervolgens om allerlei valide redenen aanpassen. In dit geval zouden wij de bestemming van 1 kunnen wijzigen, zodat daar industrie kan komen, erkennen dat 2 geschikter is uit het oogpunt van beschikbaarheid van koelwater en dat die daarom bestemd wordt voor energiecentrales, waaronder kerncentrales. Dat heeft toch een zekere logica in zich of zie ik het verkeerd?

Minister **Cramer**: Er zit altijd een logica in een verhaal, dus ook in dat van de heer Zijlstra, maar Maasvlakte 2 is niet om die reden ontwikkeld en is dan ook niet als geschikte locatie aan te merken. Het is voor andere doeleinden ontwikkeld, onder andere voor grootschalige chemie. Wij wilden ook niet opnieuw een discussie over de beste locatie. Nogmaals, wat wij nu hebben is voldoende om in een volgende kabinetsperiode eventueel een beslissing over te nemen. Voorzitter. Ik heb nog twee vragen, allereerst een over de structuurvisie en de PKB. Inderdaad zitten we nu in een overgangsfase. De nieuwe Wet ruimtelijke ordening is weliswaar op 1 juli 2008 ingevoerd, maar uiteraard zijn er lopende procedures die zich nu in een overgangsfase bevinden. Als het SEV III is afgerond, wordt het conform de bepalingen van de Wro automatisch een structuurvisie, met consequenties voor alles wat in het kader van de nieuwe Wro ten uitvoer wordt gebracht. Dit geldt zowel voor het uitgangspunt van de AMvB Ruimte, als

voor de doorvertaling daarvan naar provinciale verordeningen. In die AMvB Ruimte zal ook een passage of onderdeel worden opgenomen over de zaken die in het SEV III van nationaal belang zijn, moeten worden geborgd en een doorvertaling krijgen naar de provincies. In lijn met het overgangsrecht is de PKB-procedure dus gevolgd, in het besef dat die omzetting bij de vaststelling van het SEV III is gerealiseerd.

Tot slot nog de opmerking van de heer Vendrik over CCS. Dat is inderdaad geen onderwerp waarover wij nu van gedachten wisselen, maar ik heb hiervoor een advies in ontvangst genomen van EDN, Energie Dialoog Nederland. In deze visie op de nut en noodzaak van CCS, onderbouwd met de opvattingen van een heleboel experts en mensen uit verschillende gremia, waaronder de milieubeweging, maakt EDN duidelijk dat CCS onontbeerlijk is voor de transitie naar een duurzame energievoorziening; niet alleen uit milieuoverwegingen, maar ook uit economische overwegingen. Ik raad u dit rapport van harte aan. Over de kwestie-Barendrecht zei collega Van der Hoeven al dat we midden in de procedure zitten en dat we zeker de consequenties van het CCS-beleid voor het SEV III zullen bekijken.

De heer **Van Leeuwen** (SP): Voorzitter. Nog even kort over de procedure en de mix van PKB's, structuurvisies en weet ik allemaal. De minister zei dat het SEV III straks een structuurvisie wordt, met alles wat daarbij hoort. In het stuk staat over het structuurschema dat provincies ervoor kunnen kiezen om provinciale verordeningen op te nemen. Die vrijblijvendheid moet er volgens mij uit voor een AMvB.

Verder krijg ik graag nog antwoord op mijn vraag naar de stand van zaken rond de aangenomen motie over natuurontwikkeling met hoogspanningskabels en wie voor de kosten opdraait: worden die doorberekend in de tarieven? Ook had ik nog een vraag gesteld over het wachten op Brussel bij regels voor windmolens: kunnen wij niet zelf meer het voortouw nemen in plaats van afwachten?

Minister **Cramer**: In de AMvB Ruimte die in voorbereiding is, komt een passage over de zaken die in het SEV III van belang zijn voor de realisatie van nationale doelstellingen. Zulks vindt daarna zijn doorvertaling in een provinciale verordening, als het zaken betreft die door provincies moeten worden uitgewerkt. Nu staat het er nog niet in, omdat het nu nog geen beleid is. Op dit moment worden de voorbereidingen gedaan en moet worden bekeken wat de precieze doorvertaling naar de provinciale verordeningen zal zijn: die kan beperkt zijn of meer zijn, maar dat moet nog worden bepaald aan de hand van de AMvB Ruimte.

Uw tweede punt zijn de kosten van de mitigerende maatregelen. Deze kosten zijn een integraal onderdeel van de besluitvorming en zij worden dan ook in de prijs doorberekend. Overigens herhaal ik nu wat mevrouw Van der Hoeven hierover al eerder zei.

De regels voor windenergie. Het kabinet hanteert zijn eigen regels. Wij zullen de Kamer schriftelijk laten weten of zich hierbij knelpunten voordoen. Naar mijn beleving zijn die er niet, maar als ik abuis ben, zal ik daarop terugkomen.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie): Ik onderschrijf wat de energieminister en

de milieuminister zeggen over CCS. Ik hoor nu echter ook graag van de minister voor Ruimtelijke Ordening wat haar visie is op de plek van CCS binnen het structuurschema en binnen het ruimtelijk beleid. Gezien de dynamiek van het SEV is het bovendien ook van belang om te horen of CCS volgens deze minister een plek verdient in het structuurschema.

Minister **Cramer**: Ik begrijp goed waarom mevrouw Wiegman deze vraag stelt. De CCS-techniek is nieuw. Met ondersteuning van de Taskforce CCS onder leiding van de heer Dessens zetten wij op een rijtje wat de overheid moet regelen. Daarbij moet u denken aan wet- en regelgeving, infrastructuur en de opschaling na Barendrecht naar grootschalige opslag op land en op zee. Dat moet wij allemaal nog uitwerken en het is dan ook voorbarig om nu al zaken schriftelijk vast te leggen. Pas al deze plannen op papier staan, kunnen wij hierover iets opnemen in het SEV. Dat wij dat in de toekomst moeten doen, is zonneklaar. Het maakt immers onderdeel uit van het energievoorzieningssysteem. Hoe het precies moet en of het iets te maken heeft met energievoorziening staat nog niet vast. CCS is strikt genomen immers geen energievoorziening. CCS is opslag van CO₂. Of wij dat in het SEV moeten regelen of in een andere structuurvisie moet ik nog bespreken met collega Van der Hoeven. Dat wij het gaan regelen, is zonneklaar.

De heer **Vendrik** (GroenLinks): Dit kabinet wil geen besluit nemen over kerncentrales. Waarom reserveert het kabinet dan wel locaties voor toekomstige besluitvorming over kerncentrales? Waarom het een wel en het ander niet?

Minister **Cramer**: Ik was eigenlijk van belang om het tegendeel te beargumenteren. Wij hadden aanvankelijk vijf locaties en nu zijn het er nog maar drie! Zo kun je ook redeneren. Wij houden de optie kernenergie in zoverre open dat wij niet alle waarborgingslocaties afschrijven. Er is een duidelijke afspraak gemaakt in het kabinet over het feit dat in volgende kabinetsperiodes mogelijkerwijs een nieuw besluit over kernenergie zal worden genomen.

De heer **Zijlstra** (VVD): In eerste termijn heb ik een vraag gesteld over de locatie Lage Weide. Waarom wordt die locatie gehandhaafd als een grootschalige opwekkingslocatie voor elektriciteit? Ik weet niet of de minister van VROM of van EZ die vraag gaat beantwoorden. Ter verduidelijking: als reden om deze locatie te handhaven is warmtelevering aangevoerd. Als dat juist is, zou het ook voor heel veel andere locaties gelden en die zijn nu juist afgevoerd. Waarom is het specifiek voor Utrecht zo geregeld?

Minister **Cramer**: Dit valt onder de portefeuille van minister Van der Hoeven. Ik kan u wel zeggen dat in het SEV III niet alleen Lage Weide wordt genoemd. Er zijn ook mogelijkheden voor restwarmtebenuutting bij andere locaties, namelijk bij de Eemshaven, Nijmegen, Flevo, Hemweg, Diemen, de Maasvlakte 1, Borssele, Geert-ruidenberg en Moerdijk.

De heer **Zijlstra** (VVD): Het grote verschil zit erin dat de ene centrale letterlijk middenin de bebouwing ligt en de andere aan de randen van. Natuurlijk is er altijd wel

bebouwing in de buurt. De crux wat betreft de centrale bij de Lage Weide bij Utrecht was nu juist dat die zo ongeveer middenin de bebouwing ligt.

Minister **Cramer**: Ik laat dat over aan collega van der Hoeven.

De **voorzitter**: De minister van Economische Zaken komt hier in tweede termijn op terug. Hiermee is de beantwoording van de regering in eerste termijn afgerond. Ik constateer dat er behoefte is aan een tweede termijn. Het woord is aan de heer Samsom.

De heer **Samsom** (PvdA): Voorzitter. Ik zit met een klein logistiek probleem, maar dat los ik wel op gedurende mijn tweede termijn. Er is namelijk nog een aantal brieven toegezegd, als gevolg waarvan moties wellicht zouden kunnen worden gewijzigd.

Ik wil met de ministers in dit notaoverleg drie afspraken maken. De belangrijkste gaat over het meer richting geven aan het scenario groene revolutie, dat ons zo na aan het hart ligt. De minister van Economische Zaken heeft mijn pleidooi min of meer overgenomen en dat vervolgens doorgeleid naar een brief die voor de zomer zal verschijnen. Daarin komt een aankondiging te staan van wat je zou kunnen noemen een groene aanvulling op dit structuurschema, met daarin de opslagcentrales, de mogelijkheid van osmosecentrales, de aanlandingspunten voor offshore windenergie en het gehele hoogspanningsnet dat zich straks in de Noordzee zal moeten bevinden. Het is verstandig ook daarvoor een structuurschema te ontwikkelen. Met die toezegging wacht ik met meer spanning dan ooit die brief af. Daar staat voor ons de crux van het SEV III in. Een en ander zal vervolgens bij de eerste partiële herziening plaats moeten vinden.

De andere twee cruciale afspraken gingen over de manier waarop wij hoogspanningsleidingen in dit land vormgeven. Voor beide heb ik een amenderende motie. Ik denk dat de minister de eerste motie kan overnemen, maar omdat ik niet al te veel ervaring heb met amenderende moties in notaoverleggen, weet ik niet zeker of het zo werkt. Ik dien de moties in. Dan zien wij wel hoe het verder loopt.

De heer **Zijlstra** (VVD): De heer Samsom spreekt over de komende brief. Die wordt dan in de eerstvolgende partiële herziening meegenomen, maar wij bespreken het structuurschema op dit moment. Wordt dat structuurschema nu eerst vastgesteld, waarna het over een aantal maanden wordt aangepast eventueel? De minister heeft gesproken over drie momenten tot 2020. Ik kan mij niet voorstellen dat het eerste moment al over een aantal maanden is. Hoe ziet de heer Samsom dat?

De heer **Samsom** (PvdA): Als het structuurschema voor de komende twaalf jaar wordt vastgesteld, tot en met 2020, moet je al die dingen nu al opnemen. Het wordt echter een flexibeler ding. Ik kan leven met de toezegging van de minister op dit punt, want als het structuurschema voor het eerst in 2011 of 2012 wordt herzien, passen al deze elementen erin. Hoe graag ik het ook wil, de osmosecentrale van 500 megawatt staat niet voor 2012 op de Afsluitdijk. Ik hoop dat wij 2020 halen, maar dan moeten wij nog aanpoten. Dan moeten die dingen niet te vol met zand komen te zitten, samen met al die

andere technieken. Hetzelfde geldt voor de grote aanlandingspunten voor offshore wind bij de Eemshaven. Die parkers draaien niet voor 2013, al zou ik dat heel graag willen. Ook dat kan echter nog. Met andere woorden, er is tijd om dit goed te doen. Ik heb de moties geschreven om te bezien of een en ander zou werken, maar dan laat ik wel plompverloren een aantal locaties in de eerste tabel landen. Ik moet echter toegeven dat ik niet precies weet of die op het westelijke deel van de Afsluitdijk, op het oostelijke deel van de Afsluitdijk of misschien precies in het midden zouden moeten komen. Ik denk dat dit de meest verstandige weg voorwaarts is, maar men kan op mij rekenen als het gaat om tempo bij het realiseren van de groene revolutie.

Afijn, ik keer terug naar de wat meer hands-onaanpak van dit structuurschema. De eerste pagina's bevatten enkele teksten die ik graag zou willen wijzigen. Ik begin bij de compensatie. Hierover hebben wij al gesproken en de minister heeft een duidelijke toezegging gedaan. Wellicht kan deze motie in één keer het hele verhaal afmaken.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat nieuwe bovengrondse hoogspanningsverbindingen ongewenst zijn;

overwegende dat indien bovengrondse aanleg van nieuwe verbindingen onvermijdelijk is, er altijd gecompenseerd dient te worden;

overwegende dat dit in het Derde Structuurschema Elektriciteitsvoorziening een plaats dient te krijgen;

verzoekt de regering, paragraaf 6.9 zo te wijzigen dat de tekst luidt: "Om een toename van het totaal bovengrondse ruimtebeslag uitgedrukt in kilometers tracé-lengte van hoogspanningsverbindingen met een spanning vanaf 110 kV zo veel mogelijk te voorkomen, zal het kabinet vastleggen dat aanleg van nieuwe bovengrondse hoogspanningsverbindingen met een spanning van 220 kV en hoger, die niet kunnen worden gecombineerd met bestaande verbindingen zoals beschreven in paragraaf 6.8 onder a, wordt gecompenseerd door bestaande bovengrondse verbindingen met een spanning van 110 kV of 150 kV ondergronds aan te leggen."

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Samsom, Wiegman-van Meppelen Scheppink en Van Heugten. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund. Zij krijgt nr. 4 (31410).

De heer **Samsom** (PvdA): In deze motie staat ongeveer dat wij gaan vastleggen dat compensatie plaatsvindt en dat wij dit waarschijnlijk het beste via AMvB kunnen doen. Dus geen vrijblijvende afspraak over een gesprek met TenneT waaruit eventueel iets moois kan volgen. De

minister moet in tweede termijn maar zien hoe zij hiermee omgaat, maar deze tekst ligt als voorstel concreet voor. De bal kan ingekopt worden.

Dan heb ik nog ander punt, over bovengrondse en ondergrondse aanleg. De discussie over de vraag of deze 20 km het nu is voor de rest van de toekomst totdat de techniek ons uit ons lijden verlost, is niet geheel gesloten. Ik wacht nog op de brief die nadere uitleg zal verschaffen over waar nog wel ondergronds, waar niet en over onder welke omstandigheden wel en niet extra ondergronds nodig is. In de tussentijd wil ik een motie indienen die de tekst weergeeft zoals de fractie hem voor ogen had. Deze luidt aldus.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat ondergrondse aanleg van hoogspanningsleidingen grote maatschappelijke voordelen met zich meebrengt;

overwegende dat technische ontwikkelingen ondergrondse aanleg steeds beter mogelijk maken;

overwegende dat dit ook in het Derde Structuurschema Elektriciteitsvoorziening zijn weerslag moet vinden;

verzoekt de regering, paragraaf 6.7 zo te wijzigen dat de tekst luidt: "Nieuwe hoogspanningsverbindingen van 220 kV en meer zullen, indien dit uit oogpunt van leveringszekerheid verantwoord is, zo veel als mogelijk ondergronds worden aangelegd",

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Samsom en Wiegman-van Meppelen Scheppink. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund. Zij krijgt nr. 5 (31410).

De heer **Samsom** (PvdA): Deze motie zal nog vaak gewijzigd worden, vrees ik. Mochten zich nog meer ondertekenaars melden, dan hoor ik dat wel. Ik had niet de mogelijkheid om te overleggen.

De heer **Vendrik** (GroenLinks): In zijn eerste termijn had de heer Samsom het over de optie van een aantal amenderende moties naast deze punten: bovengrondse en ondergrondse opslag, bekabeling versus ... et cetera. Deze punten laat hij nu achterwege. Is het oordeel van de PvdA na dit debat dat het Derde Structuurschema in zijn huidige vorm, behoudens de punten die in de twee ingediende moties zijn genoemd, akkoord is?

De heer **Samsom** (PvdA): Met daarbij de toezegging dat nu al duidelijk is dat op afzienbare, lees: vrij korte, termijn de eerste partiële herziening aan de orde is, waarbij de gehele groene paragraaf, zoals deze ons voor ogen staat, wordt overgenomen. Ik heb mijn overwegingen gegeven om dat nu niet in amenderende moties vast te leggen. Dat zou een wat rare stijflijker zijn, omdat ik

dan locaties aanwijs die ik bijna letterlijk met behulp van een kaart op een dartbord al pijltjes gooiend heb uitgekozen. Veel intelligenter dan dat heb ik het op dit moment niet kunnen doen. Ik denk dat het verstandiger is om het wel iets intelligenter dan dat te doen. Ik neem de toezegging van de minister om hiermee snel, maar zorgvuldig invulling aan te geven, over. Dan hebben wij alsnog die groene paragraaf. Ik gaf u net al de overweging. Ik denk dat geen van de elementen van de groene paragraaf te laat komt voor de realiteit, omdat wij voor een aantal zaken toch nog een aantal jaren zullen moeten wachten, helaas.

De heer **Vendrik** (GroenLinks): Ik vind het wel een beetje gek. Er wordt ons een politiek oordeel gevraagd over een belangrijk document, dat twaalf jaar mee moet. Op een tamelijk vitaal onderdeel had u, mijnheer Samsom, terechte kritiek. De logische conclusie zou dan zijn dat de minister komt met een aanpassing van het voorliggende structuurschema. En dan praten wij verder. Dat had ik dan logisch gevonden. Het hoeft ook allemaal niet zo ontzettend lang te duren, er hoeft ook geen dartbord aan te pas te komen. Het ging niet alleen over de locatiekeuze op de Afsluitdijk. Het ging over meer punten waar u terecht bezwaar tegen had. Dan is het toch logisch om tegen de minister te zeggen dat zij op een aantal punten haar huiswerk moet overdoen?

De **voorzitter**: Ik herken in deze laatste vraag geen nieuwe punten, maar misschien de heer Samsom wel.

De heer **Samsom** (PvdA): Die toezegging om het structuurschema aan te passen heeft de minister gedaan. Zij zegt niet dat zij het binnen twee weken doet en dat wij even met de stemmingen moeten wachten. Dat is niet de realiteit. Ik kan wel een voorbeeld geven, anders dan de osmosecentrale. Welke opslagfaciliteit lijkt u nu het beste, mijnheer Vendrik? Een valmeer in de Noordzee, een pompaccumulatiecentrale in het zuiden van Limburg of een derde optie waar wij nu nog niet eens aan hebben kunnen denken?

De heer **Zijlstra** (VVD): Een extra NorNed-kabel!

De heer **Samsom** (PvdA): Een extra NorNed-kabel! Of 7 miljoen elektrische auto's die ons probleem gaan oplossen? Ik weet het nu niet, ik weet het binnen twee weken niet. Ik weet wel dat deze minister heeft aangegeven dat zij op die vragen een antwoord wil geven, dat zij ons voor de zomer zal uitleggen hoe zij dat gaat doen en op welke termijn. Dan kunnen wij het vaststellen. Het enige alternatief dat u hebt, is nu niets vaststellen en een paar jaar gaan zitten wachten op het nieuwe structuurschema elektriciteitsvoorziening. Dan kunnen wij net zo goed nu dit structuurschema vastleggen met de toezeggingen erbij – dit debat is woordelijk genotuleerd – en dan gaan wij daarna verder. Zo hebben wij het overigens bij het vorige structuurschema ook gedaan. Het is twee of drie keer partieel herzien voor een BritNed, voor een NorNed en voor een 380 kV-kabel. Tja, wij werken altijd een beetje rommeliger dan wij eigenlijk zouden willen.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie): Voorzitter. Allereerst nog even voor de duidelijkheid richting de minister: de ChristenUnie

onderschrijft de conclusie die wij nu formuleren voor de PKB 380 kV Noordring. Daarmee gaan wij akkoord. Ik was hier eigenlijk ook naartoe gegaan met het gevoel "wat zou er nog moeten veranderen aan het SEV?". Met de toezegging dat het SEV dynamisch wordt, was het voor mij ook wel zoeken welke dingen en op welke manier ik op dit moment de dingen zou willen vastleggen. Ik zou ook het idee hebben, op het moment dat ik hier met bepaalde moties kom, dat het vrij willekeurig kan worden en dat het meer het effect heeft van een blik gooien, om maar even een variant op het dartbord te noemen. Er is nu een brief toegezegd. Dat mag ook wel, want ook bij mij is de verwarring behoorlijk groot, om niet te zeggen: compleet.

Over het punt offshore heeft de minister gezegd dat het in het Waterplan staat. Dat weet ik, dat begrijp ik. Ook dat is echter een van de zaken waarvan ik mij afvraag of het niet iets is om in de toekomst te veranderen en het toch in het SEV onder te brengen voor een completer beeld.

Over CCS had ik wat kritische opmerkingen. De minister heeft gezegd dat het nog verder moet worden uitgewerkt. Ook het punt van CCS vind ik op dit moment dus onrijp voor heel concrete tekstvoorstellen voor het SEV. Ik verwacht in de zomer 2009 hierover wel de eerste opmerkingen, nadat ook de casus-Barendrecht duidelijker is geworden. Ik verwacht inderdaad dat het CCS of in het SEV of in een andere structuurvisie wordt opgenomen, maar ik zal nog even wat geduld oefenen.

Ik zat ook nog steeds een beetje met de vraag of het SEV er anders zou hebben uitgezien als heel concreet voor een groen scenario was gekozen. De heer Samsom heeft al wat concrete onderwerpen aangereikt. Ook daarover zeg ik dat ik bereid ben om de brief van zomer 2009 af te wachten en te zien hoe de groene paragraaf verder wordt uitgewerkt. Is het op dat moment in onze ogen toch onvoldoende, dan komen wij op dat moment graag op die brief terug en zullen wij die brief agenderen voor een AO.

De heer **Van Leeuwen** (SP): Voorzitter. Voor de verdere procedure krijg ik graag een toelichting op de status van de brief die de minister heeft toegezegd om een dynamisch structuurschema te maken op weg naar een groene revolutie. Als wij akkoord gaan met het voorliggende structuurschema, hebben wij dan een moment om daarop terug te komen mocht uit de brief iets anders blijken?

Minister Cramer heeft een brief toegezegd over de normen voor het beoordelen van windmolens, het verschil tussen de Europese normen en de Nederlandse normen. De minister zei dat die verschillen misschien helemaal niet zo groot zijn. Volgens de SP-fractie zijn die verschillen wel groot, want de Europese normen zijn nog echt op de oude generatie windmolens gericht, terwijl wij veel verder zijn. Graag hoor ik van de minister wanneer wij die brief kunnen verwachten. Ik had daar een motie over voorbereid, maar die houd ik aan tot de Kamer die brief heeft ontvangen, anders zitten we elkaar misschien in het vaarwater.

Nog een enkele opmerking over BLOW. Ik wil een motie indienen over BLOW – een "BLOW-motion" – want ik denk dat de minister en ik elkaar verkeerd begrijpen. Ik maak een vergelijking met de verhandelbaarheid van emissierechten. Die zet je in waar de meeste winst te behalen is. Datzelfde geldt voor windmolens. Die zet je

neer waar zij het minste schade opleveren voor het landschap, gezondheid en allerlei andere zaken en waar zo veel mogelijk winst te behalen is. Dus op zee of aan de kust. Als je die rechten, die bij provincies liggen – want die moeten allemaal voldoen aan voorwaarden voor het aantal MWh – verhandelbaar maakt, kun je een veel grotere winst maken dan wanneer je Nederland vol zet op locaties als Aalten met windmolens. Hierover dien ik de volgende motie in.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat locatiekeuze voor windmolens op land stuiten op veel lokaal verzet;

overwegende dat windmolens op land minder rendement opleveren dan windmolens op zee en langs de kust;

overwegende dat het principe van het BLOW-programma provincies dwingt tot plaatsing van windmolens binnen de eigen provincie;

van mening dat plaatsing het beste daar kan waar de molens het meeste rendement opleveren;

verzoekt de regering, de geografische verplichting uit het BLOW-programma te verwijderen teneinde provincies in staat te stellen het aan hen toegewezen vermogen aan windenergie ook te kunnen realiseren door deelname aan windmolenparken op zee en langs de kust,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Van Leeuwen. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund. Zij krijgt nr. 6 (31410).

De heer **Samsom** (PvdA): Voorzitter. Ik heb een vraag over de motie. Ik heb de discussie maar een beetje aan mij voorbij laten gaan, maar nu er een motie over in wordt gediend, wordt het toch wat serieuzer. Kijk, het BLOW-convenant ging over 1500 MW. Daar zijn wij inmiddels al voorbij. Wat dat betreft zijn wij dankzij de provincie Flevoland, die zonder die uitwisseling van rechten de plichten met een factor drie heeft overschreden, van het BLOW-convenant af. Ik weet niet precies wat de motie van de heer Van Leeuwen nu behelst. In het nog verontrustender deel van de motie gaat het om het realiseren van windmolenparken op zee en langs de kust. Ik kan u vertellen, op zee wordt het nog een hele tour, maar dat gaan we zeker doen. Maar de kust is vol! Een groot deel van de locaties die nu nog ontwikkeld moeten worden om de doelstelling van 4000 MW op land in te vullen, zal moeten komen van zogenoemde binnenlandlocaties. Ja, en daar moeten provincies maar naar zoeken, met of zonder BLOW. Dat interesseert die provincies allang niet meer. Het gaat nu gewoon om heel andere doelstellingen die BLOW ver overschrijden. Mijn

vraag is tweeledig. Ten eerste, is deze motie wel zo verstandig? Ten tweede, is het niet beter als de heer Van Leeuwen de motie gewoon weer intrekt?

De heer **Van Leeuwen** (SP): Volgens mij is het een verstandige motie en ik trek haar niet in. Het gaat erom het dwingende karakter eraf te halen. Er zijn mogelijkheden. Wellicht zijn de mogelijkheden aan de kust uitgeput, dan gaan we verder offshore, waar het rendement hoger is. Ook in het kader van wat ik al eerder zei, landschapsvervuiling, is het niet zo slim om de dwingende eis op te leggen om het op land te doen. Daar leidt dit verhaal wel toe. Dat leidt tot commotie en vertraging. Wij hebben doelstellingen geformuleerd om een inhaalslag te maken. Dan moet je de instrumenten zodanig aanpassen, dat je dat op een zo goed mogelijke manier kunt bereiken. Daarom handhaaf ik de motie.

Voorzitter. Vandaag is ook de plaatsing van energiecentrales aan de orde gesteld. Mijn fractie wil daar een dubbelslag in maken en ik dien daartoe de volgende motie in.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat energiecentrales langs de kust optimaal gebruik kunnen maken van aanvoer van grondstoffen per schip en extra transportbewegingen landinwaarts voorkomen;

overwegende dat met plaatsing van energiecentrales langs de kust de problemen met koelwater langs binnenwateren worden weggenomen;

verzoekt de regering, de zoeklocatie van grote energiecentrales te beperken tot de kustlijn;

verzoekt de regering tevens, bij plaatsing van een kolencentrale langs de kust een even zo groot aandeel oud vermogen landinwaarts af te schakelen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Van Leeuwen. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund. Zij krijgt nr. 7 (31410).

De heer **Van Leeuwen** (SP): Voorzitter. Ik wil niet de discussie herhalen dat wij het uiteindelijk toch allemaal zelf betalen. De antwoorden van de ministers, zowel als het gaat om het ondergronds brengen van de 110 kV- en 150 kV-leidingen, worden doorvertaald in de tarieven. De uitvoering van de aangenomen motie over natuurontwikkeling onder hoogspanningsmasten wordt eveneens in de tarieven doorberekend. Wij hebben bijvoorbeeld zoiets als een Nationaal fonds herstructurering bedrijventerreinen. Er zijn dus andere mogelijkheden voor. Ik daag de regering uit om het niet een-op-een door te berekenen in de tarieven, om dat althans niet als uitgangspunt te nemen. Vandaar de volgende motie.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de kosten voor sanering van de 110 kV- en 150 kV- hoogspanningsleidingen worden doorberekend aan de consument;

overwegende dat het saneren van 110 kV- en 150 kV- hoogspanningslijnen ook bijdragen aan een Mooi Nederland en verbetering van natuurwaarden;

van mening dat de financiering van de sanering daarom niet door de consument maar uit gemeenschappelijke middelen bekostigd zou moeten worden;

verzoekt de regering, de kosten van sanering en de te verwachten gevolgen voor consumententarieven in kaart te brengen en tevens de Kamer een alternatief voorstel voor bekostiging van de sanering uit gemeenschapsgelden te doen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Van Leeuwen. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund. Zij krijgt nr. 8 (31410).

De heer **Vendrik** (GroenLinks): Voorzitter. Gaat de motie er eigenlijk impliciet van uit dat de regering wordt opgeroepen om een alternatief te ontwikkelen waarbij afstand wordt gedaan van het beginsel "de vervuiler betaalt"?

De heer **Van Leeuwen** (SP): Het is een beetje de vraag wie de vervuiler is als het over verplichte compensatie gaat. Als je op de een of andere manier de natuur aantast – en dat gebeurt – en afspreekt dat dat gecompenseerd moet worden, dan wordt dat wel heel gemakkelijk gemaakt als je tevens zegt dat je het niet op diezelfde plek hoeft te compenseren, wel zo veel mogelijk, en dat je er ook niet voor hoeft te betalen. Daar gaat het de SP om en dat willen wij eruit halen. Dan zal er volgens mij ook veel serieuzer over worden nagedacht. Ik kan mij overigens ook heel goed voorstellen dat het in het kader van het een of andere investeringsprogramma op een andere wijze bekostigd wordt dan via het vrij automatische en eigenlijk ook wel platte verhaal dat men dat dan wel terugvindt in de tarieven.

De heer **Vendrik** (GroenLinks): Dan bent u toch bezig om het hooggespannen grootkapitaal uit te kopen?

De heer **Van Leeuwen** (SP): Nee, ik zie dat veel meer als het investeren in dat programma Mooi Nederland, waarvoor volgens mij meer budget moet worden vrijgemaakt om op dat punt werkelijk een slag te maken. Daar kan een perfecte koppeling tussen ontstaan. Dat heeft niets te maken met het financieren van het grootkapitaal.

De heer **Zijlstra** (VVD): Volgens mij toch wel. Volgens mij

heeft nu vrijwel iedereen geprobeerd om u ervan te brengen, dus dacht ik dat ik het ook maar eens moest proberen. U hoopt op iets vaags dat u zelf ook nog niet hebt ingevuld. U hebt het wel over Mooi Nederland, maar u geeft niet aan waar het geld precies vandaan moet komen. De vervuiler betaalt lijkt ook de VVD een prima principe en het lijkt ons heel slecht om op welke wijze dan ook maar de suggestie te wekken dat de belastingbetaler hier op de een of andere manier de klos van kan zijn. Dus ook ik zou u willen verzoeken om deze motie niet in te dienen. U geeft daarmee een verschrikkelijk signaal af, waar de SP volgens mij ook nooit voor kan zijn. Wat dat betreft, zou u het dan dus wel moeten doen, want dan kan ik u in alle volgende debatten eraan herinneren dat u het grootkapitaal aan het sponsoren was.

De heer **Van Leeuwen** (SP): Dat is een aardige poging van de heer Zijlstra maar het een-op-een doorberekenen in de tarieven van compenserende maatregelen op het gebied van natuur en dergelijke betekent dat de consument ervoor betaalt. Volgens de SP is dat niet het principe dat de vervuiler betaalt, hooguit houdt de burger afval over. Ik vind dat dus geen argument en ook niet juist om te zeggen dat wij hiermee het grootkapitaal zitten te spekken. Nogmaals, het gaat ons erom dat die perverse prikkel eruit moet – het is nogal makkelijk om te compenseren op kosten van een ander – en dat de belangen van een andere schaal zijn als het gaat om de herwaardering van het landschap en de kwaliteit van de stedelijke omgeving, dus dat de kosten van die sanering uit algemene kosten zouden moeten worden opgehoest.

De **voorzitter**: U handhaaft dus uw motie. Volgens mij krijgt u dat nog lang te horen!

De heer **Zijlstra** (VVD): Dat wordt inderdaad lachen de komende tijd, al vrees ik dat het vooral de heer Jansen zal zijn die eronder moet lijden, maar dat ter zijde. Voorzitter. Ik dank beide ministers voor de beantwoording. Twee moties die ik had voorbereid, gaan wel in de ijskast, maar ik wil toch nog even zeggen wat wij ermee wilden.

In de eerste plaats wachten wij het gesprek met Oostzaan af. Wat ons betreft, mag Oostzaan niet in zijn eentje opdraaien voor de gevolgen van de opwaardering naar 380 kV. Wij hebben begrepen dat de minister ons zal informeren over de uitkomsten van dat gesprek. Het volgende over de effecten van de hogere netbelasting door windparken of andere zaken. Ik begrijp dat de minister heeft gerekend met een maximale belasting en dat het dus nooit meer kan zijn. Toch wil ik dit graag nog uitgelegd krijgen op papier, want met mijn gezonde boerenverstand kom ik op iets anders: 30% gemiddelde belasting per jaar, over een jaar uitgespreid, is volgens mij een derde volle belasting en twee derde nulbelasting. Ik kan mij niet voorstellen dat het op die manier werkt, want als de molens de gehele tijd draaien, zou je daar toch overheen moeten gaan. Wat de minister zegt, neem ik voor waar aan. Toch wil ik dit toegelicht krijgen, anders komen we er op een later moment op terug. Nu de gelijkstroom. Ik begrijp dat we het hierover niet eens gaan worden. Toch wil ik een paar pogingen doen om te bezien of de Kamer in ieder geval met mij mee wil. Allereerst de gelijkstroom Bleiswijk-Vijfhuizen. We

moeten inderdaad ergens beginnen en wij denken dat dit hier goed zou kunnen. Vandaar mijn motie.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat de ontwikkeling van grootschalige duurzame energieopwekking vraagt om een omschakeling van het hoofdtransportnetwerk van wisselstroom naar gelijkstroom;

constaterende dat de techniek van ondergrondse gelijkstroomelektricitetskabels bewezen en reeds toegepast is;

overwegende dat het traject Bleiswijk-Vijfhuizen geschikt is voor de toepassing van een ondergrondse gelijkstroomkabel;

verzoekt de regering, voor het traject Bleiswijk-Vijfhuizen te kiezen voor ondergrondse gelijkstroomelektricitetskabeling,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Zijlstra. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund. Zij krijgt nr. 7 (31574).

De heer **Zijlstra** (VVD): Maar uiteindelijk gaat het om de toekomst. Ik wil op zijn minst een visie van de regering op wat we gaan doen met duurzame elektriciteitsopwekking. Daarom de volgende motie.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat de ontwikkeling van grootschalige duurzame energieopwekking vraagt om een omschakeling van het hoofdtransportnetwerk van wisselstroom naar gelijkstroom;

constaterende dat hierover in het Energierapport 2008 en in het Derde Structuurschema Elektriciteitsvoorziening geen visie wordt gepresenteerd;

verzoekt de regering, uiterlijk in het najaar van 2009 een visie te presenteren waarin wordt aangegeven wat volgens het kabinet de gewenste toepassingen van gelijkstroomnetwerken nu en in de toekomst zijn,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Zijlstra en Vendrik. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund. Zij krijgt nr. 9 (31410).

De heer **Zijlstra** (VVD): De minister gaf al aan dat zij meevoelt en meedenkt op dit punt. Als zij bereid is om dat meevoelen en meedenken in het najaar in een dergelijke visie neer te leggen, trek ik de voorgaande motie meteen weer in, maar ik wil dit wel graag geconcretiseerd hebben.

Ten slotte een motie over Natura 2000. Ik heb die net, hier ter plekke, opgesteld, want ik acht de urgentie groter dan wat ik bij de minister meen te proeven. De kritische depositiewaarden zijn het slot op de deur, veel erger dan al het fijnstofgebeuren. Ik zou graag zien dat wordt uitgezocht wat een en ander gaat betekenen en welke oplossingen er worden gevonden, zodat de locaties wel degelijk kunnen worden bebouwd.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat voor veel Natura 2000-gebieden de huidige depositiewaarden hoger zijn dan de kritische depositiewaarden;

constaterende dat bij een worst case-scenario op 22 van de 23 mogelijke vestigingsplaatsen voor grootschalige elektriciteitsopwekking niet gebouwd kan worden;

overwegende dat daarmee de leveringszekerheid op langere termijn in gevaar kan komen;

verzoekt de regering, uiterlijk in het najaar van 2009 aan te geven hoe zij ervoor gaat zorgen dat de problematiek rond kritische depositiewaarden wordt opgelost, zodat er wel grootschalige elektriciteitsopwekking gebouwd kan worden op de in het Derde Structuurschema Elektriciteitsvoorziening geplande vestigingsplaatsen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Zijlstra. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund. Zij krijgt nr. 10 (31410).

De heer **Zijlstra** (VVD): Natura 2000 is een breder probleem dan dit specifieke probleem. Mevrouw Wiegman had het bijvoorbeeld over het Waterplan en de daarin aangegeven locaties op zee. Een van die locaties ligt naast de Krabbenbank, weliswaar op het Belgische deel, maar grenzend aan een geplande locatie voor een windpark in Nederland. Ik kan nu al garanderen dat dit nooit gaat gebeuren. Ik zou dus maar eens gaan nadenken over hoe Natura 2000 zal inwerken op opwekkingsvormen, niet alleen grootschalig, maar ook in het geval van windparken.

De heer **Vendrik** (GroenLinks): Voorzitter. Het besluit van het kabinet over het natuurgebied De Wilck blijft een tikje wonderlijk. Een 150 kV-verbinding wordt onder de grond gestopt, omdat er anders te veel vogels tegen de draden aan vliegen! Maar als die 380 kV-verbinding boven de grond wordt aangelegd, kost het niet te veel vogels!! Daar komt de redenering op neer. Het is, zo hoor ik

verder, misschien nog net niet significant maar het is wel net iets meer dan verwaarloosbaar.

Van het hele Nederlandse hoogspanningsnet gaat maximaal 20 km onder de grond. Dat maximum is het grootste obstakel om tegemoet te komen aan de wens van mijn fractie om bij andere gevoelige plekken eveneens een andere keuze te maken.

Het is en blijft wonderlijk dat wij een aantal jaren gaan wachten op de uitkomst van een onderzoek dat de verdere ontwikkeling van hoogspanningsnetwerken in Nederland significant kan beïnvloeden. Wij moeten echter wel op dat rapport wachten om de huidige discussie tussen technici te kunnen beslechten. Dat wij hierop moeten wachten, kunnen wij niet veranderen. Ik ga er maar van uit dat de minister haar woord gestand zal doen en de onderzoekers achter de broek zal zitten. Deze gang van zaken is niet voor herhaling vatbaar. Het is namelijk eigenlijk van de gekke dat wij ondanks alle technische onzekerheid voor meerdere decennia zulke ingrijpende besluiten nemen, besluiten die raken aan het landschapsbeeld, de belangen van omwonenden en de belangen van het milieu.

Voorzitter. Ik begrijp natuurlijk wel waarom de minister niet heeft gereageerd op mijn politieke oordeel over het debat van het afgelopen jaar over het Energierapport 2008. In dat debat heb ik met een motie duidelijk gemaakt dat dit rapport niet goed genoeg was. Sterker nog: in het rapport werd op een aantal punten geen enkele expliciete keuze gemaakt. Dat betekent dat er wel impliciete keuzes werden gemaakt en dat gebeurt nu weer. Wij bespreken dan ook eindelijk het zusje van het Energierapport 2008.

Ik kan net als in het najaar een motie indienen om het structuurschema van tafel te halen. Ik vind namelijk dat het kabinet zijn huiswerk over zou moeten doen en dat wij opnieuw zouden moeten beginnen met een goed Energierapport. Op basis daarvan moeten wij vervolgens een nieuw structuurschema opstellen. Het zal duidelijk zijn dat ik dit structuurschema politiek niet tot het mijne kan maken. Ik kan daarover een prachtige motie indienen, maar dat zal niet helpen. Misschien dat de heer Samsom nog een exemplaatje voor mij over heeft. Het is overigens wel toch knap hoe de minister de heer Samsom op andere gedachten heeft weten te brengen. Ik ben heel benieuwd hoe de brief eruit zal zien, hoe ambitieus die brief zal zijn en wanneer hij naar de Kamer komt. Dat moeten wij afwachten en ondertussen zal het voorliggende structuurschema gewoon worden aangenomen. Mijn fractie doet daar dus niet aan mee.

De heer **Zijlstra** (VVD): De heer Vendrik brengt het luchtig, maar het zijn wel zware woorden. Het Energierapport 2008 is immers een heel belangrijk document, net als overigens het structuurschema. Als u zo stellig zegt dat het kabinet zijn werk moet overdoen, kunt u het eigenlijk niet bij woorden alleen laten. Waarom pakt u niet door en gaat u niet verder dan: ik verwijs deze kritieke documenten naar de prullenbak? Als u verder niets doet met uw fundamentele kritiek, vind ik uw opstelling toch wat goedkoop.

De heer **Vendrik** (GroenLinks): Ik herinnerde er zojuist al aan dat ik in het najaar bij de hoofdbesluitvorming over de energiepolitiek een motie heb ingediend. In die motie wees ik het Energierapport 2008 onomwonden af. Die motie kon niet op een meerderheid rekenen. Het

structuurschema is de follow-up van de keuzes die toen zijn gemaakt. Ik kan best nog een keer motie indienen, maar wij weten allemaal hoe de hazen hier lopen.

Ik heb met spanning de inbreng van de coalitiefracties aangehoord. In eerste termijn waren zij buitengewoon kritisch. Daar kon ik mij dan ook bij vinden, maar het heeft nog geen politiek vervolg gehad. Wij gaan nu gewoon door. Ik wacht die groene brief dus maar af.

Voorzitter: Samsom

De heer **Van Heugten** (CDA): Voorzitter. Ik bedank de ministers voor hun beantwoording.

De minister heeft toegezegd om medio dit jaar een brief naar de Kamer te sturen over nieuwe ontwikkelingen en het perspectief op de mogelijke partiële herziening van het structuurschema. Ik kan mij goed vinden in deze toezegging. Ik dank de regering voor de beantwoording over de Randstad 380 kV-lijn. Wij hebben daar geen vragen meer over. De motie van de heer Samsom en mevrouw Wiegman hebben wij meeondertekend. Wij benadrukken dat wij achter het uitruilbeginsel staan, maar de aansturing ervan willen wij iets meer bij de minister leggen. Daarom willen wij dat iets meer in het structuurschema vastleggen.

Voorzitter: Van Heugten

De **voorzitter**: Dan is het woord in tweede termijn aan minister Van der Hoeven.

Minister **Van der Hoeven**: Voorzitter. Ik heb een beetje moeite met de heer Vendrik. Ik vind het vrij normaal dat in een debat kritiek wordt uitgeoefend. Alsjeblieft wel, want als dat niet het geval is, hoeven wij er geen debat over te voeren. Dan zijn wij het met elkaar eens. Daarvoor hoeven wij geen vijf uur met elkaar te praten. Ik vind het ook normaal dat je daar als bewindspersoon naar luistert en beziet of je er iets mee kunt, behalve afwijzen. Dat is altijd mijn insteek geweest. Van wie de kritiek ook komt, van de oppositie, of van de coalitie, eerlijk gezegd maakt mij dat niet zo vreselijk veel uit, als ik er iets mee kan, dan doe ik er iets mee. Dat heb ik ook nu gedaan. Wat mij echter opvalt aan de betogen van de heer Vendrik, is dat hij wel kritiek heeft, maar dat hij niet komt met een suggestie over wat hij dan wel wil. Dan wordt het een beetje moeilijk om daarop te reageren. Dat is het verschil tussen de heer Vendrik en de heer Samsom. Ik kan er ook niets aan doen. Ik heb begrepen dat dit structuurschema niet het zijne is. Daar neem ik kennis van. Ik heb geen huiswerk dat ik moet overdoen. Zo begrijp ik de oproep van de heer Samsom ook niet. Ik kom wel tot een aanvulling op basis van nieuwe inzichten. Ik zou het mijzelf uitermate kwalijk nemen als ik dat niet zou doen. Dat zou betekenen dat wij voor twaalf jaar iets hebben afgesproken en dat ik niets te maken wil hebben met nieuwe ontwikkelingen. Daarom heb ik de brief toegezegd. Ik zal daarin aangeven op welke manier wij de partiële herziening, want daar komt het op neer, in de tijd gaan wegzetten en op welk moment wij met de suggesties van de heer Samsom iets doen. Ik kan ook niet binnen nu en drie maanden locaties aanwijzen voor iets waarover in feite nog niet genoeg bekend is. Daarvoor moet je je ogen natuurlijk niet sluiten. Ik denk dat wij daar uiteindelijk wel uitkomen. Nogmaals, ik zeg geen brief toe, omdat ik graag een brief

schrijf. Ik schrijf niet graag brieven. Ik zeg alleen een brief toe, omdat ik daarin iets te melden zal hebben en daarover iets wil afspreken. Mevrouw Cramer kennende, geldt dat voor haar evenzeer.

Een structuurschema voor de Noordzee heb ik niet toegezegd. Dat kan ook niet, want de Wro is niet van toepassing op de zee. Wij gaan het wel hebben over het stopcontact op zee. Daar komen wij op terug. Het SEV is alleen maar van toepassing op de twaalfmijlszone. Daarbuiten hebben wij het Nationaal Waterplan. Mevrouw Wiegman heeft gelijk als zij stelt dat dit op elkaar moet aansluiten. Dat is namelijk iets anders dan dat het een in het ander wordt ondergebracht, want dat lukt niet.

Er loopt een aantal zaken wat betreft CCS. De taskforce is ook bezig met een aantal activiteiten. Wij komen daar zo snel mogelijk op terug, maar ik durf niet te zeggen dat dat al voor de zomer is. De eerste brief heb ik voor de zomer toegezegd, dus voordat de Kamer met reces gaat, heeft zij die brief. Op basis van die brief gaan wij kijken wat wij gaan doen. Ik loop daar nu niet op vooruit. Ik heb mijn toezegging aangegeven.

De heer Zijlstra sprak over de Lage Weide. Ik weet wel dat die centrale daar in een bebouwd gebied ligt, maar het is wel een bedrijventerrein. Daar vindt geen woningbouw plaats. Er staan geen huizen. Dat is niet verschillend van andere locaties, zoals de Hemweg in Amsterdam, de Amercentrale in Geertruidenberg of de centrale in Nijmegen. Een en ander is vergelijkbaar met elkaar.

Verder zijn er moties ingediend. Ik begin bij de motie van de heer Samsom op stuk nr. 4. Deze motie heeft een relatie met de tweede motie van de heer Samsom. Ik denk dat het goed is om nog een keer heel goed naar de relatie tussen deze moties te kijken en ook naar de tekst bij 6.7 en 6.9. De indiener van de motie op stuk nr. 4 wil de tekst bij 6.9 gewijzigd zien. Ik ben het eens met de gedachte dat de compensatie hard gemaakt moet worden. Dit betekent dat de huidige zinsnede "wil het kabinet een afspraak maken met de landelijk netwerkbeheerder TenneT" gewijzigd wordt in: "zal het kabinet vastleggen". Daar heb ik geen moeite mee, maar dan wil ik wel een relatie leggen met de tweede motie, op stuk nr. 5, waar de tekst bij 6.7 wordt gewijzigd: "Nieuwe hoogspanningsverbindingen van 220 kV en meer zullen, indien dit uit oogpunt van leveringszekerheid verantwoord is, zo veel als mogelijk ondergronds worden aangelegd". Allereerst mis ik hierin de nettechnische aspecten. Dat is iets anders dan leveringszekerheid. Daarnaast gaat een en ander wel heel erg ver. Eigenlijk hebben wij het uitruilbeginsel juist ingezet om dit soort zaken op te lossen. Dat heeft weer een relatie met de tekst van de eerste motie en met hetgeen staat onder 6.9 van het SEV III.

Ik wil de heer Samsom vragen om de relatie tussen beide moties en de tekst nog een keer goed te bezien.

De heer **Samsom** (PvdA): Daarvoor heb ik de beloofde brief nodig met meer uitleg over wat bijvoorbeeld nettechnisch mogelijk is. Ik verzeker de minister dat deze motie ongetwijfeld nog een aantal wijzigingen zal ondergaan. Ik zal haar suggestie hierin meenemen. Het blijft onze insteek dat wij zo veel mogelijk ondergronds willen aanleggen. Zolang dat niet kan, komt artikel 6.9 in werking; dan moet er gecompenseerd worden. Laten wij afspreken dat ik de brief van de minister afwacht.

Vervolgens zal ik bezien in hoeverre de tekst van de motie op stuk nr. 5 gewijzigd moet worden.

Minister **Van der Hoeven**: Moties hoeven niet à la minute in stemming gebracht te worden. Ik denk wel dat het goed is dat wij daarnaar kijken. Wij komen er nog op terug.

Minister Cramer zal ingaan op de motie op stuk nr. 6. Dan kom ik bij de motie op stuk nr. 7 van de heer Van Leeuwen. Hierin wordt gevraagd zoeklocaties van energiecentrales te beperken tot de kustlijn. Dat snap ik niet. Het is de bedoeling dat wij in het SEV III dingen faciliteren. Uiteindelijk is de investeringsbeslissing aan de markt. Ik zie het probleem van het koelwater; dat moet dichtbij zijn. Van de andere kant heb je de haven die ook dicht bij moet zijn. Het heeft allemaal zijn prijs. Het is een onderdeel van de investeringsbeslissing die men neemt. Als de kostenafweging van het hebben van een haven in de buurt en het oplossen van de koelwaterproblematiek niet opweegt tegen het voordeel van dicht bij de afnemers zitten, gaat men vanzelf naar de kustlocaties. De motie in haar huidige vorm vind ik een te grote beperking inhouden. Ik ontraad haar dan ook. Dan kom ik bij de motie op stuk nr. 8 van de heer Van Leeuwen. Mijnheer Van Leeuwen, ik vind het niks. Ik heb al aangegeven dat ik het helemaal niks vind. U vraagt dat een en ander vanuit gemeenschappelijke middelen bekostigd wordt. Dat betekent dus eigenlijk dat hetgeen wij eigenlijk voor een deel zouden moeten verwerken in de consumententarieven, socialiseren, waardoor de consument het uiteindelijk via de belasting betaalt. Als een consument het via de belasting betaalt en niet meer via zijn rekening, verdwijnt de relatie met de kosten en met het principe dat de vervuiler betaalt. Ik ontraad deze motie dan ook.

Dan de motie van de heer Zijlstra op stuk nr. 7 (31574) over het traject Bleiswijk-Vijfhuizen. Hierin wordt de regering verzocht om in dit geval te kiezen voor ondergrondse gelijkstroom elektriciteitsbekabeling. Ik heb uitgelegd waarom ik dat geen goed idee vind. Dat vind ik dus nog steeds, dus ik ontraad ook deze motie. De motie van de heren Zijlstra en Vendrik op stuk nr. 10 betreft een omschakeling van het hoofdtransportnetwerk van wisselstroom naar gelijkstroom. Ik heb eigenlijk wel een beetje bewondering voor hun vasthoudendheid. Dat mag ik wel. Ik heb aangegeven dat gelijkstroom binnen het landnet heel risicovol is. Daar blijf ik ook bij. Binnenkort kom ik naar u toe met een brief over het net op zee. Daar is gelijkstroom wel degelijk een belangrijke optie. Laten wij die discussie eerst voeren en dan verder kijken. Dus zoals het nu is, ontraad ik deze motie. Dat neemt echter niet weg dat ik in de brief over het net op zee zeker gelijkstroom verder aan bod zal laten komen.

De heer **Zijlstra** (VVD): In de motie wordt gevraagd hoe wij omgaan met gelijkstroom op land in de toekomst op hoofdtransportnetwerkniveau. Daarbij kun je het hoofdtransportnetwerkniveau – ik refereer even aan de discussie die ik met de heer Samsom hier heb gevoerd – op meerdere wijzen invoeren. Wij zullen daarop toch een visie moeten ontwikkelen, niet alleen op het gebied van zee maar ook op het gebied van land, omdat wij anders een aantal toepassingen dichtschroeven. Dat wordt in deze motie gevraagd.

Minister **Van der Hoeven**: Ik begrijp wel dat dit wordt

gevraagd in deze motie. Laat ik kijken of ik de heer Zijlstra op een andere manier tegemoet kan komen. Hij legde ook een relatie met concentrated solar power. Daarover heb ik aan zijn collega Boris van der Ham aangegeven, die daarover een motie heeft ingediend die ook is aangenomen, dat wij daar sowieso nog een keer op terugkomen, omdat ook dit punt in het kader van Europa te verwachten valt. Als ik het nu eens daarbij meeneem? Het zeepunt heb ik geadresseerd en het landpunt wil ik dan meenemen bij hetgeen wij nog aan de Kamer laten weten over de ontwikkelingen rond concentrated solar power. Daarmee sluit ik aan bij hetgeen de heer Zijlstra zelf heeft ingebracht. Zoals de motie er nu ligt, ontraad ik haar echter. Mijn toezeggingen doe ik echter gestand. De heer Zijlstra weet dat ik dat doe.

Dat geldt ook voor zijn laatste motie op stuk nr. 10 om de problematiek van de kritische depositiewaarden goed in beeld te brengen. Dat ga ik doen, dat zoeken wij uit.

De heer **Zijlstra** (VVD): Voorzitter, dan kan ik de motie intrekken.

De **voorzitter**: Aangezien de motie-Zijlstra (31410, nr. 10) is ingetrokken, maakt zij geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

Minister **Cramer**: Voorzitter. Eén motie is niet besproken door collega Van der Hoeven. Dat is de motie-Van Leeuwen op stuk nr. 6, waarin de regering wordt verzocht om de geografische verplichting uit het BLOW-programma te verwijderen. Ik ontraad de motie om de volgende reden. Wij hebben een afspraak met provincies en gemeenten over de oude zogenaamde pijplijnprojecten. In goed overleg komen wij daar nu uit, voor zover er geen belemmeringen zijn. Daarnaast hebben wij voor het vervolg afgesproken dat wij het op een andere manier gaan doen. Wij laten die geografische verplichting dus vallen en gaan veel meer kijken naar geschikte locaties voor bundeling liggen. Dat hebben wij al afgesproken. Als we dat gaan doen en de keuzen gaan maken, hebben wij al vooraf alle randvoorwaarden die nu problematisch zijn vanuit het Rijk, zoals radar, geluid, natuur en noem maar op, gecheckt. Dan doen wij opdat niet achteraf allerlei gedoe ontstaat dat het toch niet kan, omdat de randvoorwaarden die wij van tevoren hadden moeten aangeven, niet zijn meegenomen. Voor de volgende lichting windenergie-initiatieven hebben wij dat eruit gehaald. Wij hebben het nu dus alleen nog maar over de oude lichting en daar zijn wij al een heel eind mee. Het lijkt mij dus niet zinvol om dat nu te honoreren in een motie. Wij zijn er al mee bezig. Daarom ontraad ik de motie.

Ik heb twee toezeggingen gedaan. De heer Zijlstra heb ik toegezegd een brief te schrijven naar aanleiding van wind in relatie tot elektromagnetische velden. Die brief krijgt de Kamer binnen vier weken. Hetzelfde geldt voor de heer Van Leeuwen. Hem heb ik een brief toegezegd ten aanzien van de relatie tussen EU en Nederland. Ook die brief krijgt de Kamer binnen vier weken.

De **voorzitter**: Twee stukken hebben nummer 7. Het gaat hier echter om twee verschillende onderwerpen. Het ene betreft de PKB Randstad 380 kV en het andere gaat over het Derde Structuurschema Elektriciteitsvoorziening. Ik kijk nog even naar de heer Zijlstra. Gelet op de

beantwoording van de minister vraag ik hem of hij zijn motie over de gelijkstroom aan wil houden, in wil trekken of in stemming wil brengen.

De heer **Zijlstra** (VVD): Voorzitter. Daar ga ik nog eens even goed over nadenken.

De **voorzitter**: Ik wil het nog even hebben over de stemming over deze moties en over de PKB. Er zijn geen amenderende moties ingediend over de PKB Randstad 380 kV. De heer Zijlstra heeft een motie ingediend, maar dat is geen amenderende motie. De vraag is of wij volgende week alles in stemming brengen of dat wij morgen al de PKB Randstad 380 kV in stemming kunnen brengen. Ik stel voor om de PKB, gelet op de voortgang die wij wenselijk achten, morgen in stemming te brengen en het PKB-structuurschema met de daarop ingediende moties volgende week in stemming te brengen.

De heer **Samsom** (PvdA): De minister gaat de Kamer nog een brief sturen en ik denk dat zij daar net iets meer dan vijf dagen voor nodig heeft. Wij moeten even wachten op die brief en dan kunnen wij daarna het PKB-structuurschema in stemming brengen.

De **voorzitter**: Precies. Wij wachten op de brief van de minister. Kan de minister die brief binnen twee weken aan de Kamer sturen?

Minister **Van der Hoeven**: Ja.

De **voorzitter**: Dus uiterlijk binnen twee weken. Dan kunnen wij daarna de moties en het Derde Structuurschema Elektriciteitsvoorziening, het SEV III, in stemming brengen.

Ik constateer dat er geen opmerkingen meer zijn van de kant van de commissies. Dan sluit ik hiermee deze vergadering, maar niet dan nadat ik alle leden bedankt heb voor hun inbreng, de bewindslieden voor hun beantwoording en de aanwezigen in de zaal voor hun belangstelling.

Sluiting 19.06 uur.